

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ СУЧАСНИХ ЗНАНЬ»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

ХАЛАДЖИ ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 342.924:349.4

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 О.В. Халаджи

Науковий керівник –
Миронюк Роман Вікторович,
доктор юридичних наук, професор

АНОТАЦІЯ

Халаджи О.В. Адміністративно-правове забезпечення дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань», Київ, Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, 2026.

Дисертацію присвячено розкриттю особливостей адміністративно-правового забезпечення дисциплінарної відповідальності суддів в Україні, з'ясуванню його вад та виокремленню напрямків удосконалення.

У роботі з'ясовано сутність дисциплінарної відповідальності судді та правову природу процедури її застосування; визначено адміністративно-правові засади регулювання та принципи дисциплінарної відповідальності суддів в Україні; систематизовано суб'єктів правовідносин дисциплінарної відповідальності суддів в Україні та розкрито їх адміністративно-правовий статус; виокремлено досвід країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та визначено напрями його впровадження в Україні.

В межах дослідження з'ясовано законодавче визначення та проблеми тлумачення підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності; виокремлено систему заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів та визначено її ефективність; здійснено аналіз процедури застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів та запропоновано шляхи її удосконалення; розкрито особливості оскарження та виконання рішення прийнятого в результаті дисциплінарного провадження відносно судді (за результатами аналізу судової практики).

В результаті дослідження сформульовано низку наукових висновків та пропозицій, які визначають новизну дослідження. Зокрема, систематизовано ознаки, які ідентифікують процедуру притягнення судді до дисциплінарної відповідальності як адміністративну процедуру: здійснюється суб'єктом владних повноважень – ВРП; регулюється нормами адміністративно-процедурного права та з дотриманням принципів адміністративної процедури; завершується прийняттям адміністративного акту, який може бути оскаржений в порядку позасудового (адміністративного) провадження або в межах адміністративного судочинства.

Виокремлено позитивні світові практики процедури дисциплінарної відповідальності суддів та визначено шляхи їх можливого впровадження в Україні, зокрема щодо чіткої диференціації видів дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до суддів в залежності від ступеня важкості (шкідливості) вчинення дисциплінарного проступку, зменшення навантаження на ВРП шляхом розподілення повноважень щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності – надання повноважень щодо застосування попередження та догани голові суду в якому працює суддя, суворой догани – судовій раді суду вищої інстанції для судді нижчої інстанції за спрощеною процедурою, інших більш суттєвих санкції – Дисциплінарній палаті ВРП у порядку загального провадження.

Обґрунтовано напрямки удосконалення адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів, а саме: прийняття окремого Закону України «Про Дисциплінарний статут суддів» в якому слід систематизувати матеріальні та процедурні норми, які регламентують дисциплінарну відповідальність суддів; прийняття Положення про Дисциплінарні палати ВРП, в якому має бути визначено їх правовий статус; внесення змін до Закону «Про судоустрій та статус судді» щодо закріплення порядку застосування всіх видів дисциплінарних стягнень до судді, уточнення видів дисциплінарних стягнень та підстав для їх застосування,

визначення кола обмежень для судді, які передбачають застосування такого дисциплінарного стягнення як попередження.

Удосконалено наукові підходи щодо уточнення підстав застосування деяких дисциплінарних стягнень до суддів в Законі України «Про судоустрій та статус суддів», а саме: залишення на розсуд Дисциплінарної палати ВРП прийняття рішення щодо доцільності застосування більш суворого дисциплінарного стягнення за наявності непогашеного дисциплінарного стягнення, виключення обмеження щодо можливості участі в конкурсі на зайняття посади в іншому суді для судді який має непогашене дисциплінарне стягнення у вигляді попередження та догани.

Запропоновано напрямки удосконалення системи правових засад процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, зокрема щодо: визначення чітких строків здійснення попередньої перевірки дисциплінарних скарг та вирішення дисциплінарними палатами питання про відкриття проваджень за скаргами у регламенті ВРП, визначення в законі запобіжників недотримання строків розгляду скарг, унормування процедури розгляду запитів про надання публічної інформації під час розгляду дисциплінарної справи щодо судді, публікування на веб сторінці ВРП усіх рішень за результатами розгляду дисциплінарних скарг у форматі відкритих даних. Удосконалено наукові підходи щодо виокремлення особливостей позасудового (адміністративного) оскарження та судового оскарження рішення ДП ВРП щодо застосування до судді заходів дисциплінарної відповідальності, а також щодо виокремлення вад порядку виконання таких рішень та напрямків його удосконалення.

Узагальнено міжнародний досвід функціонування інституту дисциплінарної відповідальності суддів у країнах сталої та молодії демократії, на підставі чого з'ясовано позитивний досвід та виокремлено напрями його впровадження в Україні, зокрема щодо: 1) здійснення чіткої диференціації видів дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані

до суддів в залежності від ступеня важкості (шкідливості) вчинення дисциплінарного проступку в Законі «Про судоустрій та статус суддів»; 2) зменшення навантаження на ВРП шляхом розподілення повноважень щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності наступним чином – попередження, догану може застосовувати голова суду в якому працює суддя, сувору догану – суд вищої інстанції для судді нижчої інстанції за спрощеною процедурою, інші більш суттєві санкції – Дисциплінарна палата ВРП; 3) запровадження системи оцінки діяльності судді, відповідно до якої відносно судді здійснюється перевірка на дотримання суддівської етики у випадку системного вчинення суддею помилок у роботі, а також при ухваленні рішення про обрання судді на посаду голови суду чи його заступника або призначення їх на новий термін повноважень.

Систематизовано стадії адміністративної процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності; з'ясовано, що основною стадією такої процедури є розгляд справи, яка має такі особливості: строки розгляду – розгляд дисциплінарної справи має бути завершений протягом 90 днів з дня її відкриття, у виняткових випадках цей термін може бути продовжений ВРП, але не більш ніж на 30 днів; склад органу – справа розглядається колегіально Дисциплінарною палатою (у складі не менше трьох членів) або самою ВРП; підготовка до розгляду покладається на члена-доповідача; суддя та особа, яка подала скаргу, завчасно повідомляються про дату, час і місце засідання, їх неявка не перешкоджає розгляду справи, якщо вони були повідомлені належним чином, проте суддя має право брати участь особисто або через представника (адвоката); засідання є відкритим (проходить у форматі відкритих слухань), а його перебіг фіксується технічними засобами, заслуховується доповідач, який викладає обставини справи, надається слово скаржнику (за бажанням) для підтримки його доводів, надається слово судді або його представнику для надання пояснень, спростування звинувачень та надання доказів; орган, що розглядає справу, досліджує матеріали, зібрані під

час попередньої перевірки, він може витребувати додаткові документи, викликати свідків, оцінювати докази та надавати їм правову оцінку; за наслідками розгляду ухвалюється рішення: або про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності із застосуванням стягнення (від попередження до подання про звільнення), або про відмову в такому притягненні, рішення приймається більшістю голосів від складу палати.

З'ясовано особливості стадії оскарження рішень щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, які полягають в наступному: процедура оскарження передбачає чіткі строки та обмежене коло суб'єктів; рішення Дисциплінарної палати ВРП може оскаржити сам суддя (протягом 10 днів з дня ухвалення рішення); скаржник (особа, що подала дисциплінарну скаргу) має право на оскарження лише за умови, якщо Дисциплінарна палата надала на це дозвіл; скарга на рішення палати розглядається Вищою радою правосуддя у пленарному складі; за результатами розгляду ВРП може скасувати рішення, змінити його або залишити в силі; остаточне рішення ВРП (як ухвалене за скаргою, так і безпосередньо пленарне рішення) може бути оскаржене до Верховного Суду (Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду) протягом 30 днів.

Виокремлено особливості стадії виконання рішень щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, які полягають в наступному: виконання рішень про притягнення до відповідальності має свою специфіку залежно від виду застосованого стягнення; до суддів можуть застосовуватися стягнення від попередження до подання про тимчасове відсторонення від правосуддя, переведення до іншого суду або звільнення з посади; дисциплінарне стягнення застосовується не пізніше 3 років із дня вчинення проступку (без урахування часу лікарняного чи відпустки); якщо рішення передбачає звільнення судді, переведення його до іншого суду тощо, ВРП направляє відповідне подання до компетентних органів (наприклад, Президенту України або Верховному Суду); якщо суддя не піддається

новому стягненню, воно автоматично вважається погашеним після закінчення певного строку (наприклад, подання про переведення діє протягом 3 років).

Здійснено аналіз практики діяльності ВРП у період 2021–2025 рр. щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, виокремлено такі її слабкі сторони: неоднозначне тлумачення понять «істотна недбалість», «суттєве порушення норм права»; затягнуті в часі строки розгляду справи; відсутність чітких підстав тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку застосування дисциплінарного стягнення та процесуального порядку їх застосування; відсутність підстав та процедури відводу члена (членів) Дисциплінарної палати ВРП.

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність суддів, адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правове регулювання, адміністративна процедура притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковано
основні наукові результати дисертації:*

1. Халаджи О.В. Дисциплінарна відповідальність судді та правова природа процедури її застосування. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. Випуск № 11(65). 2025. С. 1762-1773.

2. Халаджи О.В. Адміністративно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 5. 2025. С. 94-99.

3. Халаджи О.В. Досвід країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та напрями його впровадження в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2025. №4 (60). С. 59-64.

4. Khaladzhi Olga. Foreign practices of the functioning of the institute of disciplinary responsibility of judges and directions of their implementation in Ukraine. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 6(74). P. 34-41.

5. Халаджи О.В. Підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: законодавче визначення та проблеми тлумачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2026. №1. С. 196-200. URL: https://lsej.org.ua/1_2026/44.pdf.

6. Халаджи О.В. Система заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів та її ефективність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2026. Серія ПРАВО. Випуск 93. Частина 3. С.363-369.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Халаджи О.В. Окремі питання ефективності заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів. Теорія і практика конституціоналізму: вітчизняний і зарубіжний досвід : матер. Регіон. наук.-

практ. семінару, присвяч. 27-й річниці прийняття Конституції України (м. Дніпро, 20 черв. 2023 р.) / уклад : к.ю.н., доц. І. А. Сердюк, І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 100-104.

8. Халаджи О.В. Дисциплінарна відповідальність судді як засіб публічного контролю за дотриманням принципів ефективного та доброчесного судівництва. Права людини в контексті актуальних проблем державотворення, правотворення, правоінтерпретації та правореалізації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 77-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Дніпро, 10 груд. 2025 р.) / упоряд : к.ю.н., доц. І. А. Сердюк; к.ю.н., доц. Ю. С. Завгородня. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. С. 123-127.

9. Халаджи О.В. Правові засади та принципи процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Проблеми забезпечення прав і свобод людини : зб. матеріалів XII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 12 груд. 2025 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 477-480.

10. Халаджи О.В. Окремі питання ефективності заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 16 бер. 2026 р.); у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2026. С. 193-195.

SUMMARY

Khaladzhi O. V. Administrative and legal support of disciplinary liability of judges in Ukraine. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Dissertation for the degree of candidate of legal sciences in the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. Private Higher Educational Institution «University of Modern Knowledge», Kyiv, Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2026.

The dissertation is devoted to revealing the features of administrative and legal support of disciplinary liability of judges in Ukraine, clarifying its shortcomings and identifying areas for improvement.

The work clarifies the essence of disciplinary liability of a judge and the legal nature of the procedure for its application; defines the administrative and legal principles of regulation and principles of disciplinary liability of judges in Ukraine; systematizes the subjects of legal relations of disciplinary liability of judges in Ukraine and reveals their administrative and legal status; the experience of EU countries in establishing and applying disciplinary liability to judges is highlighted and the directions of its implementation in Ukraine are determined.

The study clarifies the legislative definition and problems of interpreting the grounds for bringing a judge to disciplinary liability; the system of disciplinary liability measures applicable to judges is highlighted and its effectiveness is determined; the procedure for applying disciplinary liability measures to judges is analyzed and ways of its improvement are proposed; the features of appealing and executing the decision made as a result of disciplinary proceedings against a judge are revealed (based on the results of the analysis of judicial practice).

As a result of the study, a number of scientific conclusions and proposals have been formulated that determine the novelty of the study. In particular, the features that identify the procedure for bringing a judge to disciplinary liability as an administrative procedure have been systematized: it is carried out by a subject

of authority – the Supreme Court of Justice; is regulated by the norms of administrative procedural law and in compliance with the principles of administrative procedure; ends with the adoption of an administrative act, which may be appealed in extrajudicial (administrative) proceedings or within the framework of administrative proceedings.

Positive international practices of the procedure for disciplinary liability of judges are highlighted and ways of their possible implementation in Ukraine are identified, in particular regarding a clear differentiation of types of disciplinary sanctions that can be applied to judges depending on the degree of severity (harmfulness) of the disciplinary offense, reducing the burden on the Supreme Court of Justice by distributing powers to bring a judge to disciplinary liability – granting powers to apply a warning and reprimand to the head of the court in which the judge works, a severe reprimand – to the judicial council of the higher court for a judge of a lower instance under a simplified procedure, other more significant sanctions – to the Disciplinary Chamber of the Supreme Court of Justice in the general proceedings.

The directions for improving the administrative and legal regulation of the disciplinary liability of judges are substantiated, namely: the adoption of a separate Law of Ukraine "On the Disciplinary Statute of Judges", which should systematize the substantive and procedural norms regulating the disciplinary liability of judges; the adoption of the Regulation on the Disciplinary Chambers of the Supreme Court of Justice, which should determine their legal status; amendments to the Law "On the Judiciary and the Status of Judges" to establish the procedure for applying all types of disciplinary sanctions to judges, clarify the types of disciplinary sanctions and the grounds for their application, and determine the range of restrictions for judges that provide for the application of such disciplinary sanctions as a warning.

Scientific approaches to clarifying the grounds for applying certain disciplinary sanctions to judges in the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" have been improved, namely: leaving it to the discretion of the

Disciplinary Board of the Supreme Judicial Council to decide on the appropriateness of applying a more severe disciplinary sanction in the presence of an outstanding disciplinary sanction, eliminating restrictions on the possibility of participating in a competition for a position in another court for a judge who has an outstanding disciplinary sanction in the form of a warning and reprimand.

Directions for improving the system of legal principles for the procedure for bringing a judge to disciplinary liability have been proposed, in particular regarding: determining clear deadlines for conducting a preliminary review of disciplinary complaints and resolving the issue of initiating proceedings on complaints by disciplinary chambers in the regulations of the Supreme Judicial Council, determining in the law safeguards against failure to comply with the deadlines for considering complaints, standardizing the procedure for considering requests for public information during the consideration of a disciplinary case against a judge, publishing on the Supreme Judicial Council website all decisions based on the results of considering disciplinary complaints in an open data format. Scientific approaches to identifying the features of extrajudicial (administrative) appeals and judicial appeals of decisions of the Supreme Judicial Council on the application of disciplinary measures to a judge have been improved, as well as identifying shortcomings in the procedure for implementing such decisions and areas for its improvement.

The generalization of international experience in the functioning of the institution of disciplinary liability of judges in countries of stable democracy (the French Republic, the Federal Republic of Germany, the Republic of Austria, the United Kingdom of Great Britain), as well as in countries of young democracy (the Republic of Poland, the Republic of Lithuania, the Republic of Estonia), has been further developed, on the basis of which positive experience has been identified and directions for its implementation in Ukraine have been identified, namely: 1) implementation of a clear differentiation of types of disciplinary sanctions that can be applied to judges depending on the degree of severity (harmfulness) of the

disciplinary offense in the Law "On the Judiciary and the Status of Judges"; 2) reducing the burden on the Supreme Judicial Council by distributing the powers to bring a judge to disciplinary responsibility as follows – a warning, a reprimand may be applied by the head of the court in which the judge works, a severe reprimand – by the judicial council of a higher instance court for a judge of a lower instance under a simplified procedure consisting of the head of the court, at least three judges, with the involvement of members of the bar association and representatives of the public, other more significant sanctions – by the Disciplinary Chamber of the Supreme Judicial Council after preliminary collection of case materials by the disciplinary inspectors of the Supreme Judicial Council in the general proceedings; 3) introducing a system for evaluating the performance of a judge, according to which a judge is checked for compliance with judicial ethics in the event of systematic errors by a judge in his work, as well as when making a decision to elect a judge to the position of head of the court or his deputy or appoint them for a new term of office.

The stages of the administrative procedure for bringing a judge to disciplinary liability have been systematized; it has been found that the main stage of such a procedure is the consideration of the case and the issuance of a decision, which has the following features: the consideration of the disciplinary case is carried out by the Disciplinary Chamber of the Supreme Judicial Council in an open session with the participation of the disciplinary inspector of the Supreme Judicial Council, the parties (complainant and judge), their representatives, witnesses and other persons who were summoned or invited to participate in the session, or without their participation in the event of their proper notification of participation; the evidence in the case is the interview of the parties and other participants in the proceedings, written evidence, physical evidence, including materials of photo and video recording of the violation, information from official and other electronic sources of information, which are assessed and a decision is made on their significance and inclusion in the materials of the disciplinary case;

The consideration of a disciplinary case by the Supreme Administrative Court shall be carried out within ninety days from the date of its opening, with an extension of no more than thirty days in case of the need for additional verification of the circumstances and/or materials of the disciplinary case, which are of significant importance for making a decision in the case; based on the results of the consideration of the disciplinary case, the Supreme Administrative Court shall adopt a decision to bring the judge to disciplinary liability or to refuse to bring the judge to disciplinary liability; the course of the consideration of the disciplinary case and the announcement of the results of its consideration shall be recorded by technical means and posted on the official website of the Supreme Administrative Court.

The features of the stage of appealing and executing the decision adopted as a result of disciplinary proceedings against a judge have been clarified, which are as follows: the subject of the review of the Supreme Administrative Court decision is the Supreme Administrative Court panel; the procedure for extrajudicial appeal is differentiated depending on the procedural status, in which the judge has the unconditional right to appeal the decision of the Supreme Administrative Court in a disciplinary case to the Supreme Administrative Court, the complainant – provided that the Supreme Administrative Court has permission to such an appeal; a mandatory participant in the review of the case in connection with the appeal of the decision of the Supreme Administrative Court to the Supreme Administrative Court is the disciplinary inspector of the Supreme Administrative Court – the rapporteur on this disciplinary case; the decision of the Supreme Administrative Court based on the results of the extrajudicial review of the disciplinary case is appealed to the administrative court on the grounds specified by the Law and in the manner specified by the Administrative Court of Ukraine.

An analysis of the practice of the Supreme Judicial Council in the period 2021–2025 regarding bringing a judge to disciplinary liability was carried out, and the following weaknesses were identified: the complexity of distinguishing

between a disciplinary offense and a judicial error, the ambiguous interpretation of the concepts of “substantial negligence”, “substantial violation of the rules of law”; the significant length of the terms for considering a case and the absence of a list of grounds on which this term may be extended; the absence of clear grounds for temporarily suspending a judge from administering justice in the procedure for applying disciplinary sanctions and the procedural procedure for their application; the absence of grounds and procedures for challenging a member (members) of the Disciplinary Chamber of the Supreme Judicial Council; the need to protect members of the Supreme Judicial Council from pressure and ensure that complaints are not used as a tool for pressure on judges.

Keywords: *disciplinary liability of judges, administrative and legal support, administrative and legal regulation, administrative procedure for bringing a judge to disciplinary liability.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковано
основні наукові результати дисертації:*

1. Халаджи О.В. Дисциплінарна відповідальність судді та правова природа процедури її застосування. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. Випуск № 11(65). 2025. С. 1762-1773.
2. Халаджи О.В. Адміністративно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 5. С. 94-99.
3. Халаджи О.В. Досвід країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та напрями його впровадження в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. №4 (60). 2025. С. 59-64.
4. Khaladzhi Olga. Foreign practices of the functioning of the institute of disciplinary responsibility of judges and directions of their implementation in

Ukraine. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 6(74). P. 34-41.

5. Халаджи О.В. Підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: законодавче визначення та проблеми тлумачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2026. № 1. С. 196-200. URL: https://lsej.org.ua/1_2026/44.pdf.

6. Халаджи О.В. Система заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів та її ефективність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2026. Серія ПРАВО. Випуск 93. Частина 3. С. 363-369.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Халаджи О.В. Окремі питання ефективності заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів. *Теорія і практика конституціоналізму: вітчизняний і зарубіжний досвід* : матер. Регіон. наук.-практ. семінару, присвяч. 27-й річниці прийняття Конституції України (м. Дніпро, 20 черв. 2023 р.) / уклад : к.ю.н., доц. І. А. Сердюк, І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 100-104.

8. Халаджи О.В. Дисциплінарна відповідальність судді як засіб публічного контролю за дотриманням принципів ефективного та добросовісного судівництва. *Права людини в контексті актуальних проблем державотворення, правотворення, правоінтерпретації та правореалізації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 77-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Дніпро, 10 груд. 2025 р.) / упоряд : к.ю.н., доц. І. А. Сердюк; к.ю.н., доц. Ю. С. Завгородня. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. С. 123-127.

9. Халаджи О.В. Правові засади та принципи процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини* : зб. матеріалів XII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 12

груд. 2025 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 477-480.

10. Халаджи О.В. Окремі питання ефективності заходів дисциплінарної відповідальності, що застосуються до суддів. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали X Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 16 бер. 2026 р.); у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2026. С. 193-195.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	20
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ.....	29
1.1. Дисциплінарна відповідальність судді та правова природа процедури її застосування	29
1.2. Адміністративно-правове регулювання та принципи дисциплінарної відповідальності суддів в Україні.....	39
1.3. Суб'єкти правовідносин дисциплінарної відповідальності суддів в Україні та їх адміністративно-правовий статус.....	52
1.4. Досвід країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та напрями його впровадження в Україні.....	70
Висновки до розділу 1	85
 РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕДУРА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО СУДДІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ	88
2.1. Підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: законодавче визначення та проблеми тлумачення.....	88
2.2. Система заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів та її ефективність.....	102
2.3. Процедура застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів та шляхи її удосконалення.....	124

2.4. Особливості оскарження та виконання рішення прийнятого в результаті дисциплінарного провадження відносно судді (за результатами аналізу судової практики)	139
Висновки до розділу 2.....	162
ВИСНОВКИ	166
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	172
ДОДАТКИ.....	192

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Починаючи з 2016 року з моменту запровадження судової реформи були започатковані нові стандарти судочинства, які передбачають незалежність судової влади, професійний конкурсний відбір на посаду судді осіб, які мають достатній стаж правничої діяльності, в тому числі поза судовою системою, відкритість судового процесу, змагальність сторін судового процесу, обґрунтованість рішень суддів та ін. Означені реформи торкнулись і такої болючої теми для суспільства як відповідальність суддів за порушення норм та правил судового процесу та етично-моральних норм в процесі судового розгляду справ, а також за порушення доброчесності та застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів.

Загалом, згідно з відомостями звіту Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), упродовж 2024 року до ВРП надійшло 8 268 дисциплінарних скарг щодо суддів, за результатами розгляду цих скарг ухвалено 134 рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності 145 суддів, до яких застосовано такі дисциплінарні стягнення: попередження – щодо 64 суддів; догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця – до 19 суддів; сувора догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців – щодо 11 суддів; подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – щодо 3 суддів; подання про звільнення судді з посади – щодо 48 суддів. Водночас ВРП залишила без розгляду 3 136 дисциплінарних скарг (35 % від загальної кількості скарг, розгляд яких завершено у 2024 році), про що винесено 575 ухвал про їх повернення скаргнику.

Зазначені дані свідчать в цілому про досить високу динаміку роботи ВРП щодо розгляду дисциплінарних проваджень відносно суддів. Однак

ключовими проблемними питаннями у цій сфері залишається необхідність унормування відкритої процедури застосування заходів відповідальності в межах одного нормативно-правового акту (систематизації норм про дисциплінарну відповідальність), уточнення підстав для притягнення до відповідальності, законності та об'єктивності процедури дисциплінарного розслідування, ефективності дисциплінарних санкцій, обґрунтованості їх застосування, публічного оприлюднення процедури та результатів дисциплінарних проваджень.

Вказані проблемні питання об'єктивізують необхідність використання наукових підходів до їх вирішення, проведення експертної оцінки існуючого порядку застосування заходів дисциплінарної відповідальності до судді та виокремлення науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення правових засад застосування заходів дисциплінарної відповідальності та процедури їх застосування.

Теоретико-правовим та процедурним питанням дисциплінарної відповідальності суддів присвятили свою увагу такі вчені як: В. Авер'янов, В. Бевзенко, Р. Голуботовський, Е. Демський, С. Ківалов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, Р. Мельник, О. Миколенко, Р. Миронюк, О. Пасенюк, Д. Приймаченко, О. Рябченко, А. Селіванов, С. Стеценко, В. Тимошук, М. Цуркан, О. Юнін та інші. Окремі пропозиції щодо удосконалення правових засад застосування заходів дисциплінарної відповідальності та процедури їх застосування були запропоновані дослідниками цієї сфери, зокрема у роботах таких авторів, як: С.В. Подкопаєва «Дисциплінарна відповідальність суддів» (2003 рік), А. В. Шевченко «Дисциплінарна відповідальність суддів України» (2003 рік), Л. Є. Виноградової «Юридична відповідальність суддів загальних судів України» (2004 рік), О. М. Овчаренко «Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики» (2018 рік), В. В. Паришкура «Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу:

порівняльно-правовий аналіз» (2017 рік), Р. А. Бондарчук «Адміністративно-правове регулювання процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності» (2021 рік).

Ними було досліджено різні аспекти проблематики дисциплінарної відповідальності суддів, в той же час основний вектор уваги був спрямований на з'ясування підстав такої відповідальності та окремих проблемних питань процедури її застосування. В меншій мірі була приділена увага системній проблемі – якості адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів, як основи дослідження даної проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до Пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначених п. 1.2 розділу I (удосконалення інституційних механізмів адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; забезпечення реалізації принципів верховенства права, справедливості і рівності перед судом), а також Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11.06.2021 №231/2021, в якій визначено основні напрями та пріоритети подальшого удосконалення законодавства України про судоустрій.

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертації полягає у з'ясуванні сутності та змісту адміністративно-правового забезпечення дисциплінарної відповідальності суддів в Україні, викоремлені його вад та напрацювання напрямків удосконалення. Для досягнення вказаної мети в дисертації поставлено й вирішено такі основні *задачі*:

- з'ясовано сутність дисциплінарної відповідальності судді та правову природу процедури її застосування;

- визначено адміністративно-правові засади регулювання та принципи дисциплінарної відповідальності суддів в Україні;

- систематизовано суб'єктів правовідносин дисциплінарної відповідальності суддів в Україні, розкрито та їх адміністративно-правовий статус;

- виокремлено досвід країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та напрями його впровадження в Україні;

- з'ясовано законодавче визначення та проблеми тлумачення підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

- виокремлено систему заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів та визначено її ефективність;

- охарактеризовано процедуру застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів та запропоновано шляхи її удосконалення;

- розкрито зміст стадій оскарження та виконання рішення прийнятого в результаті дисциплінарного провадження відносно судді (за результатами аналізу судової практики).

Об'єкт дослідження – сукупність суспільних відносин, що виникають у зв'язку з застосуванням до судді заходів дисциплінарної відповідальності.

Предмет дослідження – адміністративно-правове забезпечення дисциплінарної відповідальності суддів в Україні.

Методи дослідження. Методологія дослідження базується на системі методів, а також способів наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу визначено сутність адміністративно-правової природи дисциплінарної відповідальності суддів (підрозділ 1.1). Системно-структурний метод використано для виокремлення адміністративно-правових засад регулювання та принципів дисциплінарної відповідальності суддів в Україні (підрозділ 1.2); визначення системи суб'єктів правовідносин дисциплінарної відповідальності суддів в Україні та елементів їх адміністративно-правового статусу (підрозділ 1.3), виокремлення підстав

притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (підрозділ 2.1). За допомогою порівняльно-правового методу проаналізовано особливості досвіду країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів (підрозділ 1.4). Методи аналізу та синтезу використано під час розкриття підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (підрозділ 2.1) та визначення систем заходів дисциплінарної відповідальності, що застосуються до суддів та з'ясування їх ефективності (підрозділ 2.2). Формально-юридичний метод використано для аналізу процедури застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів (підрозділ 2.3), а також для розкриття особливостей оскарження та виконання рішення прийнятого в результаті дисциплінарного провадження відносно судді (підрозділ 2.4).

Нормативну основу роботи становить Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, чинні нормативно-правові акти, які регулюють інститут дисциплінарної відповідальності суддів в Україні та шляхи його вдосконалення, а також рішення та роз'яснення Верховного Суду.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані щодо кількісно-якісних показників застосування заходів дисциплінарної відповідальності щодо суддів в період з 2022-2025 рік, узагальнення судової практики вищих судових інстанцій – Верховного Суду, Конституційного Суду та Європейського Суду з прав людини.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в межах наукового дослідження вперше здійснено науковий аналіз адміністративно-правового забезпечення дисциплінарної відповідальності суддів в Україні з урахуванням новітніх підходів до формування суддівського корпусу та дотримання принципів доброчесності суддівської діяльності. Унаслідок виконання поставлених завдань дослідження сформульовано низку наукових висновків та пропозицій, зокрема:

уперше:

- систематизовано ознаки, які ідентифікують процедуру притягнення судді до дисциплінарної відповідальності як адміністративну процедуру: здійснюється суб'єктом владних повноважень – ВРП; регулюється нормами адміністративно-процедурного права та з дотриманням принципів адміністративної процедури; завершується прийняттям адміністративного акту, який може бути оскаржений в порядку позасудового (адміністративного) провадження або в межах адміністративного судочинства;

- виокремлено позитивні світові практики процедури дисциплінарної відповідальності суддів та визначено шляхи їх можливого впровадження в Україні, зокрема щодо чіткої диференціації видів дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до суддів в залежності від ступеня важкості (шкідливості) вчинення дисциплінарного проступку, зменшення навантаження на ВРП шляхом розподілення повноважень щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності – надання повноважень щодо застосування попередження та догани голові суду в якому працює суддя, суворой догани – судовій раді суду вищої інстанції для судді нижчої інстанції за спрощеною процедурою, інших більш суттєвих санкції – Дисциплінарній палаті ВРП у порядку загального провадження;

- обґрунтовано напрямки удосконалення адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів, а саме: прийняття окремого Закону України «Про Дисциплінарний статут суддів» в якому слід систематизувати матеріальні та процедурні норми, які регламентують дисциплінарну відповідальність суддів; прийняття Положення про Дисциплінарні палати ВРП, в якому має бути визначено їх правовий статус; внесення змін до Закону «Про судоустрій та статус судді» щодо закріплення порядку застосування всіх видів дисциплінарних стягнень до судді, уточнення видів дисциплінарних стягнень та підстав для їх застосування,

визначення кола обмежень для судді, які передбачають застосування такого дисциплінарного стягнення як попередження;

удосконалено:

- наукові підходи щодо уточнення підстав застосування деяких дисциплінарних стягнень до суддів в Законі України «Про судоустрій та статус судді», а саме: залишення на розсуд Дисциплінарної палати ВРП прийняття рішення щодо доцільності застосування більш суворого дисциплінарного стягнення за наявності непогашеного дисциплінарного стягнення, виключення обмеження щодо можливості участі в конкурсі на зайняття посади в іншому суді для судді який має непогашене дисциплінарне стягнення у вигляді попередження та догани;

- правові засади процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності шляхом: деталізації норми щодо «умисного або внаслідок недбалості істотного порушення норм процесуального права»; оптимізації строків давності – скорочення строків від моменту вчинення/виявлення проступку до притягнення до відповідальності для забезпечення оперативності реагування та уникнення безкарності через затягування; запровадження єдності дисциплінарної практики – забезпечення однакового підходу дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя (ВРП) до схожих порушень; встановлення жорсткіших процесуальних фільтрів для скарг, щоб процедура не використовувалася як інструмент позапроцесуального тиску на суддю з боку сторін процесу або інших осіб; посилення ролі громадянського суспільства (наприклад, залучення громадських експертів чи представників інститутів громадянського суспільства до попереднього розгляду скарг) без порушення міжнародних стандартів незалежності правосуддя;

- визначення чітких строків здійснення попередньої перевірки дисциплінарних скарг та вирішення дисциплінарними палатами питання про відкриття проваджень за скаргами у регламенті ВРП, визначення в законі запобіжників недотримання строків розгляду скарг, унормування процедури

розгляду запитів про надання публічної інформації під час розгляду дисциплінарної справи щодо судді, публікування на веб сторінці ВРП усіх рішень за результатами розгляду дисциплінарних скарг у форматі відкритих даних;

- наукові підходи щодо виокремлення особливостей позасудового (адміністративного) оскарження та судового оскарження рішення ДП ВРП щодо застосування до судді заходів дисциплінарної відповідальності, а також щодо виокремлення вад порядку виконання таких рішень та напрямків його удосконалення;

дістало подальшого розвитку:

- узагальнення міжнародного досвіду функціонування інституту дисциплінарної відповідальності суддів у країнах сталої та молоді демократії, на підставі чого з'ясовано позитивний досвід та виокремлено напрями його впровадження в Україні, зокрема щодо залучення представників громадськості при вирішенні питання притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

- положення щодо доцільності уточнення підстав застосування окремих видів дисциплінарних стягнень, які застосовуються до суддей та особливостей їх застосування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у:

- *науковій діяльності* — для з'ясування сутності та змісту дисциплінарної відповідальності суддів в Україні, вироблення науково обґрунтованих напрямів удосконалення чинного законодавства в досліджуваних сфері, а також як основа для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики;

- *правотворчій діяльності* — для вдосконалення нормативно-правових актів, які регулюють дисциплінарну відповідальність суддів в Україні, а

також визначають комплекс повноважень суб'єктів правозастосування в даній сфері та методи їх реалізації;

- *практичній діяльності* – для вдосконалення діяльності суб'єктів владних повноважень, що безпосередньо або опосередковано здійснюють процедуру притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (ВРП, ДСА України)

- *освітньому процесі* – у викладанні здобувачам вищої освіти дисциплін «Адміністративне право», «Службове право», під час підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідних навчальних дисциплін, а також статей і наукових повідомлень.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на 4 науково-практичних конференціях, а саме: «Теорія і практика конституціоналізму: вітчизняний і зарубіжний досвід» (м. Дніпро, 20 червня 2023 року); «Права людини в контексті актуальних проблем державотворення, правотворення, правоінтерпретації та правореалізації» (м. Дніпро, 10 грудня 2025 року); «Проблеми забезпечення прав і свобод людини» (Луцьк, 12 грудня 2025 року); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (16 березня 2026 року).

Публікації. Основні результати й положення виконаного дослідження знайшли своє відображення в 10 наукових працях, серед яких 5 наукових статей опубліковано в юридичних фахових виданнях України, 1 – в науковому зарубіжному виданні та 4 тезах доповідей на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних заходах.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із основної частини (вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 193 сторінки, з яких основного тексту – 152 сторінки. Список використаних джерел налічує 156 найменувань і займає 20 сторінок. Додаток викладно на 2-х сторінках..

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ

1.1. Дисциплінарна відповідальність судді та правова природа процедури її застосування

Дослідження інституту дисциплінарної відповідальності суддів є надзвичайно актуальним. Воно визначає баланс між незалежністю судді (гарантією справедливого суду) та його підзвітністю суспільству (запобіганням зловживанням і корупції). Важливість дослідження цього правового інституту пояснюється наступним: 1) необхідністю забезпечення балансу між незалежністю та відповідальністю, дисциплінарне провадження не має використовуватися як інструмент тиску на суддю з боку влади або опонентів у справі, механізми притягнення до відповідальності очищують судову систему від недобросовісних осіб, підвищуючи довіру до правосуддя загалом; 2) процедура постійно потребує наукового осмислення через зміни у законодавстві (наприклад, оптимізацію роботи органів суддівського врядування – Вищої ради правосуддя). Дослідники цього інституту зосереджуються на таких проблемах: чіткості підстав – наскільки точно закон визначає, що саме є дисциплінарним проступком, а що – суто судовою помилкою; чи співмірне дисциплінарне стягнення (від догани до звільнення) з вчиненим порушенням? Науковий аналіз цього інституту дозволяє розробити дієві процесуальні гарантії для суддів під час розслідування скарг, зокрема: строки давності притягнення до відповідальності; право на оскарження рішень та рівність сторін; стандарти доказування у дисциплінарних справах. Крім того Україна зобов'язана імплементувати стандарти Ради Європи та рекомендації Консультативної ради європейських суддів (КРЕС). Дослідження допомагають гармонізувати національне законодавство з європейськими підходами щодо незалежності судової влади.

Дисциплінуючим впливом на суддю за результатами його відходження від служіння закону є дисциплінарна відповідальність, застосування якої має бути об'єктивним, неупередженим, оперативним та справедливим.

Загалом, згідно з відомостями звіту Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), упродовж 2024 року до ВРП надійшло 8 268 дисциплінарних скарг щодо суддів. За результатами розгляду цих скарг (враховуючи дисциплінарні провадження, відкриті у попередні роки) ухвалено 80 рішень про відмову у притягненні суддів до дисциплінарної відповідальності та припинення дисциплінарного провадження. Також ВРП ухвалила 134 рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності 145 суддів, до яких застосовано такі дисциплінарні стягнення: попередження – щодо 64 суддів; догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця – до 19 суддів; сувора догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців – щодо 11 суддів; подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – щодо 3 суддів; подання про звільнення судді з посади – щодо 48 суддів [1]. Водночас ВРП залишила без розгляду 3 136 дисциплінарних скарг (35 % від загальної кількості скарг, розгляд яких завершено у 2024 році), про що винесено 575 ухвал про їх повернення скаржнику [2]. Тут потрібно зважити, що така кількість дисциплінарних проваджень відносно суддів накопичилась у зв'язку з тим, що ВРП в Україні фактично не діяла (була неповноважною) у період з лютого 2022 року по січень 2023 року, основними факторами які вплинули на це є те, що 26 січня та 23 лютого 2022 року більшість членів ВРП звільнилися за власним бажанням напередодні оцінювання на доброчесність (звільнилося 10 членів, що позбавило раду кворуму), протягом майже року ВРП не могла ухвалювати рішення, звільняти чи призначати суддів, робота ВРП була відновлена лише у січні 2023 року після обрання нових членів XIX позачерговим з'їздом суддів та іншими суб'єктами призначення. До 2022

року ВРП працювала в штатному режимі, пройшовши етап формування у 2017 році. З 1 листопада 2023 року поновлено дисциплінарну функцію ВРП (відновлено розподіл між членами ВРП дисциплінарних скарг та скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора, розподіл яких зупинено рішенням ВРП від 05 серпня 2021 року. З 1 листопада по 31 грудня 2023 року розподілено:

14004 дисциплінарні скарги, дисциплінарне провадження в яких не завершено попереднім складом ВРП, та скарги, які надійшли з 5 серпня 2021 року до 31 грудня 2023 року. З них 6689 дисциплінарні скарги, які надійшли у 2023 році, 7315 дисциплінарні скарги, дисциплінарне провадження в яких не завершено попереднім складом Ради, та скарг, які надійшли з 5 серпня 2021 року до 31 грудня 2022 року. Стан розгляду дисциплінарних скарг на 31 грудня 2023 року: 14201 скарги, що розподілені (дисциплінарне провадження в яких не завершено попереднім складом ВРП; які надійшли з 5 серпня 2021 року до 31 грудня 2023 року; з урахуванням розподілених до 5 серпня 2021 року); проведено 13 засідань ВРП з питань дисциплінарних проваджень, середній показник розгляду дисциплінарних скарг одним членом ВРП у 2023 році складав 142 скарги (85%). Повністю завершено розгляд 2225 скарг (15%), нерозглянутими залишилось 8210 дисциплінарних скарг (85%) [3]. Тобто порівняно з 2023 роком тенденція щодо розгляду скарг на діяльність суддів ВРП та проведення дисциплінарних проваджень і застосування заходів впливу покращилась.

Зазначені дані свідчать в цілому про досить ефективну останнім часом діяльність ВРП щодо розгляду дисциплінарних проваджень відносно суддів. Однак правові засади притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та процедури їх здійснення потребують наукового аналізу, виявлення слабких сторін, обґрунтування конкретних шляхів та форм їх удосконалення, що є цілком доречним та своєчасним науковим завданням, яке потребує вирішення на монографічному рівні.

Проблематика адміністративно-правового регулювання інституту дисциплінарної відповідальності була предметом дослідження таких вітчизняних вчених, як В. Авер'янов, В. Бевзенко, Е. Демський, С. Ківалов, Т. Коломоець, В. Колпаков, О. Кузьменко, Р. Мельник, О. Миколенко, Р. Миронюк, О. Пасенюк, Д. Приймаченко, О. Рябченко, А. Селіванов, С. Стеценко, В. Тимощук, М. Цуркан та інші. В свою чергу проблемні питання процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності були досліджені в роботах Подкопаєва С. В. «Дисциплінарна відповідальність суддів» (2003 рік) [4], Шевченко А. В. «Дисциплінарна відповідальність суддів України» (2003 рік) [5], Виноградової Л. Є. «Юридична відповідальність суддів загальних судів України» (2004 рік) [6], Овчаренко О. М. «Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики» (2018 рік) [7], Паришкура В. В. «Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз» (2017 рік) [8], Бондарчук Р. А. «Адміністративно-правове регулювання процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності» (2021 рік) [9].

В той же час слід зазначити, що ті зміни які відбуваються останнім часом в системі формування та функціонування судової системи, що направлені на приведення стандартів судочинства в Україні до стандартів ЄС в цій сфері є поштовхом до перегляду окремих положень та принципів застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів з метою досягнення балансу між невтручанням в діяльність судді і дотримання законності в його діяльності.

У зв'язку з цим переслідуючи мету удосконалення адміністративної процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, у межах даного підрозділу ми ставимо та будемо намагатись вирішити наступні дослідницькі завдання: з'ясувати правову природу дисциплінарної відповідальності судді та процедури її застосування, навести її поняття та виокремити її ознаки.

Як правило дослідники дисциплінарну відповідальність суддів розглядають в двох аспектах, як вид юридичної відповідальності державних службовців (в межах інституту проходження особливого виду державної служби – служби в судах); другої – як вид певної юридичної процедури (провадження). Відповідно дисциплінарна відповідальність суддів здебільшого розглядається як особливий, самостійний вид юридичної відповідальності, який застосовується у специфічній сфері людського життя і пов'язаний з професійною діяльністю спеціальних суб'єктів – суддів [10, с. 75-76; 11, с.153-159; 12, с. 35; 13, с.132-136; 14, с. 324-331; 15, с. 57-63; 16, с.11]. У свою чергу С. В. Подкопаєв розглядає дисциплінарну відповідальність суддів як вид юридичної відповідальності, що полягає в понесенні порушником суддівської дисципліни несприятливих для нього позбавлень морального, матеріального та організаційного характеру і є одним із засобів забезпечення відповідності діяльності й поведінки суддів професійним стандартам (суддівській дисципліні) [4, с. 162]. Л. Є. Виноградова наголошує на подвійному характері дисциплінарної відповідальності суддів, оскільки вона встановлюється, по-перше, на загальних умовах з іншими суб'єктами, а по-друге, з урахуванням специфіки професійної діяльності суддів; нею виокремлено загальну дисциплінарну відповідальність суддів, яка настає за нормами трудового права, та спеціальну дисциплінарну відповідальність суддів, яка регламентується винятково спеціальними нормативними актами [5, с. 36]. Овчаренко О.М. зазначає, що «до інституту юридичної відповідальності судді належить також субінститут відповідальності дисциплінарної, яка є різновидом професійної юридичної (спеціальної дисциплінарної) відповідальності, характерні особливості якої зумовлюються статусом судді як носія судової влади, зокрема, його незалежністю під час відправлення правосуддя. До субінституту дисциплінарної відповідальності належить матеріальна відповідальність судді за майнову шкоду, завдану судовій установі в

результаті винного, протиправного невиконання або неналежного виконання своїх посадових обов'язків, порядок і підстави якої врегульовано загальними правилами законодавства про працю» [6, с.31]. Шевченко А.В. доходить висновку, що «дисциплінарна відповідальність суддів – це особливий, самостійний вид юридичної відповідальності суддів, що втілює в себе всі ознаки загальної відповідальності» [7, с. 12].

Діюче законодавство встановлює, що на суддів поширюється лише спеціальна дисциплінарна відповідальність, оскільки підстави для дисциплінарної відповідальності, процедура дисциплінарного провадження, орган, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, дисциплінарні стягнення, які можуть застосовуватися до судді, порядок їх накладення, порядок їх зняття та оскарження визначені саме спеціальними законами – «Про судоустрій і статус суддів» [17] та «Про Вищу раду правосуддя» [18]. Даними законами виокремлено дисциплінарну відповідальність суддів як окремий вид дисциплінарної відповідальності на відміну від дисциплінарної відповідальності публічних (державних) службовців, в якому визначено підстави для дисциплінарної відповідальності суддів (доктринальне тлумачення).

Як було зазначено нами вище дисциплінарна відповідальність суддів є видом юридичної відповідальності державних службовців. У цьому сенсі слід вказати на деякі відмінні позиції науковців щодо правової природи дисциплінарної відповідальності державних службовців в цілому і суддів зокрема. Так, представники науки трудового права стверджують про віднесення дисциплінарної відповідальності, яка застосовується до всіх суб'єктів права до інституту трудового права. Зокрема, український науковець П.С. Луцюк зазначає, що «дисциплінарна відповідальність є юридичною відповідальністю у трудовому праві дисциплінарного характеру»; вона «є таким видом юридичної відповідальності, що застосовується в рамках трудового права на підставі норм чинного

законодавства до працівника, який умисно чи з необережності вчинив дисциплінарний проступок, та характеризується зумовленням спеціального правового статусу порушника (його обов'язком зазнати негативних наслідків морального, організаційного та матеріального характеру) та суб'єкта дисциплінарної влади (правом накладати на порушника трудової дисципліни дисциплінарне стягнення на підставі та у порядку, передбаченому чинним законодавством)» [19, с. 196–197]. Інший дослідник А.Ю. Коротких визначає, що «дисциплінарною відповідальністю державних службовців загалом, є окремий специфічний вираз юридичної відповідальності в трудовому праві, який: 1) реалізується відповідно до правил і стандартів, встановлених у законодавстві про працю, а також в окремих спеціальних нормативно-правових актах (які не обов'язково є частиною трудового законодавства, зокрема в нормативно-правових актах адміністративного законодавства); 2) «виявляється в практичній дійсності у застосуванні до винуватого (у порушенні службової дисципліни) державного службовця негативних заходів впливу особистого чи майнового характеру» [20, с. 200–201]. Інші науковці у сфері трудового права мають активну позицію щодо необхідності віднесення права на публічну службу до складових категорій трудового права (до службово-трудова відносин), та в тій чи іншій мірі доходять висновку, що в межах трудового права регулюються відносини проходження публічної служби в Україні, зокрема щодо врегулювання особливостей застосування заходів дисциплінарного примусу тощо [21, с. 25; 22, с. 151–160; 23, с. 230].

В свою чергу представники науки адміністративного права вважають, що дисциплінарна відповідальність державних службовців (у тому числі суддів) встановлюється та застосовується в межах інституту адміністративного права – проходження публічної служби, більше того який трансформується в службове право, як галузь публічного (адміністративного) права. Ними обґрунтовується визначення сутності службового права як

складової адміністративного права, виокремлюється його предмет правового регулювання, який включає в тому числі відносини з приводу притягнення суб'єктом владних повноважень публічного службовця до дисциплінарної відповідальності [24; 25; 26; 27].

Зокрема Т.О. Коломоєць визначає, що службовим правом є «сукупність норм права, які «генетично» пов'язані з адміністративним правом, що набула ознак підгалузі останнього, завдяки чому її цілком можна розглядати як елемент Особливої частини (Особливого адміністративного права) системи відповідної галузі права» [24, с. 149–166]. В свою чергу В.К. Колпаков дійшов висновку, що базисом для формування службового права, що визначає його зміст, є інститут публічної служби, дослідження якого має враховувати співвідношення доктринального й нормативного її аспектів, а також установлювати основні засади гармонізації її нормативного визначення з європейськими правовими стандартами в умовах євроінтеграційних процесів в Україні [25, с. 120–121]. Р.С. Мельник, розглядаючи службове право як складову системи адміністративного права, наголошує на його публічно-правовій природі, незалежній від трудового права, що дає змогу виділити його унікальну роль в системі національного права як частини Особливого адміністративного права, оскільки «не регулює лише основні й необхідні аспекти взаємовідносин між публічною адміністрацією та приватними особами» [26, с. 284]. Миронюк Р.В. зазначає, що «дисциплінарна відповідальність в публічній службі є суміжним правовим інститутом, одна попри його трудов-правову складову, ці відносини виникають в процесі проходження публічної служби, що є складовою адміністративного права [27, с. 200-207]. Наведені дослідження вказують на те, що відносини проходження публічної служби, в тому числі на посаді судді, а також відносини, що виникають при застосуванні до судді заходів дисциплінарної відповідальності є адміністративно-правовими відносинами, які регулюються адміністративно-правовими нормами.

Окремо слід звернути увагу на правову природу процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Слід одразу відмітити, що наукові розробки щодо визначення місця дисциплінарного провадження в системі права значно відрізняються між собою, тому без поглибленого їх аналізу можна визначити такі концепції: 1) включення дисциплінарних проваджень до предмету правового регулювання трудового права (відносин, які виникають між найманим працівником та працедавцем; 2) як вид адміністративно-процедурної діяльності в межах адміністративного процесу; 3) як вид адміністративно-деліктного процесу; 4) як вид провадження із застосування заходів адміністративного примусу. На все ж найбільш вірним з огляду на правову природу відносин, які виникають в процесі притягнення публічного службовця до дисциплінарної відповідальності, дисциплінарне провадження в цілому і те, яке здійснюється відносно суддів доцільно включити до адміністративних проваджень по застосуванню заходів адміністративного (дисциплінарного) примусу в порядку проходження особливого виду державної служби (служби на посаді судді).

Нижче доцільно виокремити ознаки, які вказують на те, що процедура притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є адміністративною процедурою, тобто урегульована нормами передусім адміністративного права. Тут варто сприйняти позицію Бондарчука С.А., який в результаті дослідження приходить до висновку, що «процедура притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є законодавчо врегульованою діяльністю відповідних суб'єктів владних повноважень спрямованою на притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку; вона має адміністративно-правову природу, про вказують її ознаки, а саме: вона здійснюється спеціально-уповноваженими суб'єктами владних повноважень – ВРП; здійснюється у порядку та з підстав визначених в законі; регулюється нормами адміністративно-процедурного права;

здійснюється на принципах дотримання адміністративної процедури; завершується прийняттям адміністративного акту [28, с. 10-15]. В той же час варто уточнити, що не заперечуючи адміністративно-правову природу даної процедури, слід відмітити, що на неї не поширюється Закон «Про адміністративну процедуру», в якому в ч. 2 ст. 1 зазначено, що «Дія цього Закону не поширюється на відносини, що виникають під час державної служби, дипломатичної та військової служби, служби в органах місцевого самоврядування, служби в поліції, а також іншої публічної служби» [29].

Висновки. Встановлено, що правова природа процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності зумовлена сутністю відносин, які виникають у порядку її здійснення і полягають в наступному: їх об'єктом є діяльність судді, яка здійснюється у порядку визначеному законом, але з порушенням певних норм та правил; суб'єктами відносин є, з однієї сторони суддя, відносно якого є дані про вчинення дисциплінарного проступку з іншої – посадова особа та колегіальний орган ВРП або ВККСУ, які здійснюють дисциплінарне провадження; зміст – оцінка законності реалізації повноважень суддею та морально-етична поведінка судді.

З'ясовано, що з огляду на правову природу відносин, які виникають в процесі притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, дисциплінарне провадження (процедуру) відносно суддів доцільно віднести до адміністративних проваджень по застосуванню заходів адміністративного (дисциплінарного) примусу в порядку проходження особливого виду державної служби (служби на посаді судді).

Виокремлено ознаки адміністративної процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: 1) вона здійснюється спеціально-уповноваженим суб'єктом владних повноважень – ВРП та ВККСУ; 2) здійснюється у порядку та з підстав визначених в законі; 3) регулюється нормами адміністративно-процедурного права; 4) урегульованість стадій та етапів процедури на рівні закону, урегульованість алгоритмів дій суб'єктів

владних повноважень у межах стадій та етапів процедури на підзаконному рівні; 5) здійснюється на принципах дотримання адміністративної процедури; 6) завершується прийняттям адміністративного акту; 7) рішення суб'єктів владних повноважень, що приймаються в процесі та за результатом процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності можуть бути оскаржені в позасудовому (досудовому) та судовому порядку [30, с.1762-1773.].

1.2. Адміністративно-правове регулювання та принципи дисциплінарної відповідальності суддів в Україні

Починаючи з 2016 року з моменту запровадження судової реформи були започатковані нові стандарти судочинства, які передбачають незалежність судової влади, професійний конкурсний відбір на посаду судді осіб які мають достатній стаж правничої діяльності, в тому числі поза судовою системою, відкритість судового процесу, змагальність сторін судового процесу, обґрунтованість рішень суддів та ін. Означені реформи торкнулись і такої болючої теми для суспільства як відповідальність суддів за порушення норм та правил судового процесу та етично-моральних норм в процесі судового розгляду справ, а також за порушення доброчесності. І ключові проблемні питання у цій сфері стосуються дисциплінарної відповідальності суддів, їх актуальність зумовлена необхідністю унормування процедури застосування заходів відповідальності в межах одного нормативно-правового акту (систематизації норм про дисциплінарну відповідальність), уточнення підстав для притягнення до відповідальності, законності та об'єктивності процедури дисциплінарного розслідування, ефективності дисциплінарних санкцій, обґрунтованості їх застосування, публічного оприлюднення процедури та результатів дисциплінарних проваджень.

Вказані проблемні питання об'єктивізують необхідність використання наукових підходів до їх вирішення, проведення експертної оцінки існуючого порядку застосування заходів дисциплінарної відповідальності до судді та виокремлення науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення правових засад застосування заходів дисциплінарної відповідальності та процедури їх застосування.

Правовим та процедурним питанням дисциплінарної відповідальності суддів присвятили свою увагу такі вчені як: В. Авер'янов, В. Бевзенко, Р. Голуботовський, Е. Демський, С. Ківалов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, Р. Мельник, О. Миколенко, Р. Миронюк, О. Пасенюк, Д. Приймаченко, О. Рябченко, А. Селіванов, С. Стеценко, В. Тимощук, М. Цуркан та інші. Окремі пропозиції щодо удосконалення правових засад застосування заходів дисциплінарної відповідальності та процедури їх застосування були запропоновані дослідниками цієї сфери, зокрема у роботах таких авторів, як: Подкопаєва С. В. «Дисциплінарна відповідальність суддів» (2003 рік), Шевченко А. В. «Дисциплінарна відповідальність суддів України» (2003 рік), Виноградової Л. Є. «Юридична відповідальність суддів загальних судів України» (2004 рік), Овчаренко О. М. «Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики» (2018 рік), Паришкура В. В. «Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз» (2017 рік), Бондарчук Р. А. «Адміністративно-правове регулювання процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності» (2021 рік).

Ними було досліджено різні аспекти проблематики дисциплінарної відповідальності суддів, в той же час основний вектор уваги був спрямований на з'ясування підстав такої відповідальності та окремих проблемних питань процедури її застосування. В меншій мірі була приділена увага системній проблемі – якості нормативно-правового регулювання

дисциплінарної відповідальності суддів, як основи дослідження даної проблематики.

Завданнями, які потребують вирішення в межах предмету дослідження даного підрозділу роботи є: з'ясування системи нормативно-правових актів, які регулюють дисциплінарну відповідальність суддів, виокремлення її вад та обґрунтування пропозиції спрямованих на її удосконалення.

Нижче на виконання завдань дослідження в межах цього підрозділу роботи доцільно визначити стан правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів та запропонувати окремі пропозиції щодо удосконалення діючих правових норм в цій сфері. Аналіз даної системи доцільно здійснювати з урахуванням градації нормативно-правових актів за їх юридичною силою.

До нормативно-правових актів, якими визначено загально-державні концепції (програми) реалізації політики щодо здійснення судочинства слід віднести Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затверджену Указом Президента України від 11.06.2021 №231/2021, в якій визначено основні напрями та пріоритети подальшого удосконалення законодавства України про судоустрій, статус суддів та судочинство у взаємозв'язку та взаємодії із іншими інститутами правосуддя для практичного утвердження принципу верховенства права, ефективного і справедливого судочинства, зміцнення функціональних основ організації судової влади відповідно до стандартів захисту прав людини та цінностей, визначених Конституцією України та міжнародно-правовими зобов'язаннями України [31]. Одним із основних проблем визначених Стратегією є неефективні механізми притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, а до ключових напрямків та заходів вирішення даної проблеми віднесено: визначення з урахуванням європейських стандартів та кращих міжнародних практик вимог щодо змісту та обсягу розкриття інформації, отриманої чи створеної під час здійснення процедур

дисциплінарного провадження, при оприлюдненні рішень дисциплінарних органів; забезпечення сталості, єдності та послідовності дисциплінарної практики; удосконалення норм щодо дисциплінарної відповідальності за умисне або внаслідок недбалості істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя; запровадження більш чіткого визначення підстав дисциплінарної відповідальності за порушення правил суддівської етики; посилення вимог щодо дисциплінарної відповідальності судді й ухвалення чітких правил, стандартів і процедур розгляду скарг на неналежну поведінку суддів та прийняття рішень за результатами розгляду цих скарг; оновлення Кодексу суддівської етики, забезпечення єдиної практики його застосування; удосконалення процедур дисциплінарного провадження та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; встановлення вимоги щодо вирішення питання про тимчасове відсторонення судді від адміністративної посади одночасно із вирішенням питання про тимчасове відсторонення його від здійснення правосуддя; удосконалення процедурних гарантій участі судді у дисциплінарному провадженні, включно із забезпеченням його конфіденційності, справедливого розгляду дисциплінарної справи, пропорційності застосування дисциплінарних стягнень та можливостей оскарження рішення дисциплінарного органу [32].

Гарантії законності застосування заходів дисциплінарної відповідальності стосовно судді визначені в статті 126 Конституції України в якій закріплено, що «суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судове рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку, а також те, що підставами для звільнення судді є порушення суддею вимог щодо несумісності та вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді» [31].

На законодавчому рівні питання дисциплінарної відповідальності суддів урегульовані низкою Законів. Зокрема, Законом «Про судоустрій та правовий статус суддів» в розділі VI «Дисциплінарна відповідальність судді» визначено: 1) підстави дисциплінарної відповідальності суддів у ст. 106; 2) особливості звернення з дисциплінарною скаргою щодо судді у ст. 107, які полягають у визначені суб'єкта подання скарги на діяльність судді, форми та змісту дисциплінарної скарги; 3) орган, який здійснює дисциплінарне провадження щодо судді у ст. 108, відповідно до якої дисциплінарне провадження щодо судді здійснюють дисциплінарні палати ВРП у порядку, визначеному Законом України «Про Вищу раду правосуддя», з урахуванням вимог цього Закону; 4) перелік дисциплінарних стягнень стосовно судді та особливості їх застосування у ст. 109, до яких віднесено: попередження; догану – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця; сувору догану – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; подання про переведення судді до суду нижчого рівня; подання про звільнення судді з посади; 5) особливості погашення дисциплінарного стягнення, у порядку визначеному у ст. 110; 6) право позасудового оскарження рішення у дисциплінарній справі стосовно судді у ст. 111, відповідно до якого суддя може оскаржити рішення про притягнення його до дисциплінарної відповідальності з підстав та у межах спеціального порядку, що

врегулюється положеннями Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [17].

Наступним законодавчим актом, який визначає правові засади дисциплінарної відповідальності судді є Закон України «Про Вищу раду правосуддя», який в ст. 3 визначає, що одним із повноважень ВРП (далі – ВРП) є забезпечення здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді, а главою 4 Розділу 2 регулюється порядок здійснення дисциплінарного провадження щодо судді Дисциплінарними палатами ВРП, який включає: «попередню перевірку дисциплінарної скарги, вивчення матеріалів для встановлення ознак вчинення суддею дисциплінарного проступку, ухвалення рішення про залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги, відмову у відкритті дисциплінарної справи або відкриття дисциплінарної справи; підготовку дисциплінарної справи до розгляду, розгляд дисциплінарної справи та ухвалення рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності; розгляд скарги на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності» [18]. Главою 5 Розділу 2 цього Закону урегульовано порядок розгляду скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді. Главами 6-9 Розділу 2 цього Закону урегульовано порядок забезпечення виконання окремих видів дисциплінарних стягнень щодо суддів, а саме: звільнення судді з посади; тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя; переведення суддів.

На підзаконному рівні питання дисциплінарної відповідальності суддів урегульовані низкою правових актів, серед яких можна виокремити наступні:

Регламент ВРП, який затверджений Рішенням ВРП від 24.01.2017 року № 52/0/15-17, яким в главі 13 «Дисциплінарне провадження щодо судді» визначено алгоритми діяльності Дисциплінарних палат ВРП щодо здійснення

процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, яка включає: «а) попередню перевірку дисциплінарної скарги, вивчення матеріалів для встановлення ознак вчинення суддею дисциплінарного проступку, ухвалення рішення про залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги, відмову у відкритті дисциплінарної справи або відкриття дисциплінарної справи; б) підготовку дисциплінарної справи до розгляду, розгляд дисциплінарної справи та ухвалення рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності; в) розгляд скарги на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності» [33].

Положення про службу дисциплінарних інспекторів ВРП, яке затверджено Рішенням ВРП від 19 грудня 2024 року № 3713/0/15-24 [34], яким в Розділі 2 «Особливої частини» урегульовано порядок розгляду дисциплінарної скарги, тобто діяльність дисциплінарних інспекторів щодо здійснення дисциплінарного провадження відносно судді у порядку визначеному Законом та відповідно до регламенту ВРП.

Нижче на виконання завдань дослідження в межах цього підрозділу роботи доцільно визначити принципи з дотриманням яких реалізується дисциплінарна відповідальність суддів.

Принципи дисциплінарної відповідальності суддів в Україні базуються на незалежності суддів, законності, пропорційності та невідворотності покарання за вчинення дисциплінарного проступку. Основні засади включають індивідуалізацію стягнення, заборону оцінки судових рішень (крім умисних порушень) та захист суддівської недоторканності.

Основні принципи дисциплінарної відповідальності суддів: 1) незалежність та недоторканність – дисциплінарне провадження не повинно використовуватися як засіб тиску на суддю у зв'язку зі здійсненням правосуддя; 2) законність (правова визначеність) – підстави та порядок

притягнення чітко визначені законом, а стягнення накладаються лише за проступки, прямо передбачені законом; 3) заборона переоцінки судових рішень – дисциплінарний орган не має права оцінювати законність судового рішення – це прерогатива апеляційної/касаційної інстанції, суддя не несе відповідальності за процесуальну помилку, якщо вона не є наслідком умислу чи недбалості; 4) індивідуалізація відповідальності – при обранні стягнення враховуються характер проступку, його наслідки, особа судді, ступінь вини та обставини, що впливають на ступінь відповідальності; 5) пропорційність – дисциплінарне стягнення повинно відповідати тяжкості вчиненого проступку; 6) право на захист – суддя має право надавати пояснення, користуватися правовою допомогою, ознайомлюватися з матеріалами та оскаржувати рішення; 7) невідворотність відповідальності – офіційне реагування на будь-які дії, що компрометують суддю, незалежно від того, вчинені вони при виконанні обов'язків чи поза ними.

Притягнення судді до дисциплінарної відповідальності має здійснюватись з дотриманням базових принципів захисту прав громадян. Так, дотримання принципу законності у сфері дисциплінарної відповідальності суддів полягає в неухильному виконанні таких вимог: 1) суддя може бути притягнений до відповідальності тільки за наявності підстав, передбачених законодавством України, тобто за вчинення дисциплінарного проступку; 2) до судді за вчинення дисциплінарного проступку можуть застосовуватися тільки ті дисциплінарні стягнення, які передбачені чинним законодавством; 3) право застосування дисциплінарної відповідальності щодо судді мають виключно органи (посадові особи), уповноважені на те законом. Від послідовного дотримання усіх правил принципу законності багато в чому залежить здійснення принципів справедливості, доцільності, неминучості та швидкості відповідальності. Важливим принципом у процесі притягнення судді до відповідальності є принцип справедливості та обґрунтованості, адже тільки справедливе стягнення сприяє зміцненню службової дисципліни. За

дії, що не є дисциплінарним проступком, до судді не можна застосовувати дисциплінарні санкції. Принцип справедливості виявляється і в забороні застосовувати дисциплінарні стягнення, які принижують людську гідність честь судді. Це випливає із норми Загальної декларації прав людини, прийнятої ООН 1948 р., де у ст. 5 визначено, що ніхто не повинен зазнавати тортур або жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує його гідність, поводження і покарання [35]. Дисциплінарна відповідальність повинна відповідати тяжкості дисциплінарного вчинку. За один дисциплінарний вчинок може бути застосовано тільки одне дисциплінарного стягнення. Розглядаючи принцип доцільності через призму дисциплінарної відповідальності судді, відзначимо, що він означає необхідність відповідності обраних щодо судді заходів впливу цілям дисциплінарної відповідальності, сувору індивідуалізацію дисциплінарних заходів залежно від учиненого дисциплінарного проступку, обставин, за яких він учинений, та інших обставин, що характеризують суддю. За порушення службової дисципліни слід призначати таке стягнення, яке стало б засобом морального впливу на суддю, відповідало ступеню його вини, було доцільним та справедливим для вчиненого дисциплінарного проступку.

Не розкриваючи зміст всіх принципів притягнення суддей до дисциплінарної відповідальності, слід підтримати пропозицію окремих авторів щодо законодавчого закріплення принципів притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в Законі «Про вищу раду правосуддя», шляхом доповнення Стаття 42 «Дисциплінарне провадження» глави 4 «Дисциплінарне провадження щодо суддів» частиною 4 такого змісту: «Дисциплінарне провадження щодо суддів здійснюється на принципах законності, рівності прав всіх сторін провадження, об'єктивності, неупередженості, доступності, відкритості та індивідуалізації стягнення» [36, с. 217–220].

Поряд з визначенням принципів притягнення суддей до дисциплінарної відповідальності доцільно з'ясувати міжнародні стандарти при здійсненні дисциплінарного провадження стосовно судді в яких дані принципи закріплені.

Сучасні демократичні держави сприйняли принципи та міжнародні стандарти здійснення дисциплінарного провадження стосовно судді для того, щоб гарантувати незалежність суддів і забезпечити якісне та ефективне правосуддя. Коли судді не виконують своїх обов'язків ефективно та неупереджено й коли це містить ознаки дисциплінарного правопорушення, повинні бути вжиті всі необхідні заходи за умови, що вони поважають незалежність судді. Загальні принципи, які визначають стандарти дисциплінарної відповідальності суддів, були неодноразово проголошені та закріплені у різних міжнародних документах і спрямовані на те, щоб гарантувати незалежність суддів та забезпечити справедливую процедуру розгляду дисциплінарних справ стосовно суддів [37].

До основоположних принципів, на яких має ґрунтуватися дисциплінарна практика стосовно суддів, належать такі: принцип законності; принцип рівності перед законом; принцип презумпції невинуватості; принцип пропорційності; принцип автономності дисциплінарної відповідальності; принцип незалежності та неупередженості; принцип гарантування права на захист; принцип публічності; принцип конфіденційності.

Дисциплінарне провадження не повинно порушувати конституційного принципу незалежності судді. Принцип законності у сфері дисциплінарної відповідальності суддів закріплений у Європейській хартії про статус суддів, у якій мовиться, що суддя може підлягати дисциплінарній відповідальності тільки у випадку невиконання одного зі своїх обов'язків, чітко визначених законом [38]. Тобто, тільки за порушення безпосередньо передбачених законом обов'язків, суддя може постати перед притягненням до

дисциплінарної відповідальності. Протиправність вчиненого діяння є необхідною умовою притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, і негативні для судді наслідки за вчинення цього діяння мають бути безпосередньо визначені у законі [39]. Шкала застосовуваних санкцій має бути визначена суддівським законом й повинна відповідати принципу пропорційності [40]. Необхідно забезпечити справедливе співвідношення між характером дисциплінарного проступку та застосовуваної санкції. Застосування наймеш суворой чи найбільш суворой санкції необхідно належно обґрунтувати. Але для цього у системі санкцій має існувати широкий вибір різних видів.

Міжнародні стандарти також визначають процесуальні права суддів у дисциплінарному провадженні для забезпечення юридичної визначеності та справедливої процедури. Так, відповідно до статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, необхідно дотримуватися щонайменше таких процесуальних гарантій: після відкриття дисциплінарної справи суддя має право на ознайомлення з матеріалами справи та матеріалами попереднього розслідування, якщо таке проводилося; суддя, стосовно якого відкрили дисциплінарну справу, повинен мати право на захист та представника; розгляд дисциплінарної справи має відбуватись із дотриманням принципу змагальності; суддя, стосовно якого відкрили дисциплінарну справу, має право надавати пояснення на свій захист та право надавати докази щодо фактів, у яких він обвинувачується; слухання має бути публічним, а рішення має бути обґрунтованим, пропорційним до характеру дисциплінарного проступку та повинно оприлюднюватися. Дисциплінарні справи мають розглядатися впродовж розумного строку, а також необхідно встановити часові обмеження для відкриття дисциплінарного провадження та накладання дисциплінарних санкцій [41].

Основних принципів незалежності судової влади, ухвалених сьомим конгресом Організації Об'єднаних Націй з профілактики злочинності та

поводження з правопорушниками, що проводився в Мілані з 26 серпня до 6 вересня 1985 року, та схвалених резолюціями Генеральної Асамблеї 40/32 від 29 листопада 1985 року та 40/146 від 13 грудня 1985 року.

Здійснивши аналіз нормативно-правових актів, якими урегульовано порядок застосування заходів дисциплінарної відповідальності щодо судді визначено, що їх систему становлять: 1) Закон «Про судоустрій та правовий статус суддів», який в цілому закріплюючи правовий статус судді, виокремлює як окремий елемент його статусу дисциплінарну відповідальність судді та визначає загальні засади застосування дисциплінарної відповідальності до судді; 2) Закон України «Про Вищу раду правосуддя», який визначає комплекс повноважень Дисциплінарних палат ВРП щодо застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів, а також визначає порядок дисциплінарного провадження; 3) підзаконні нормативні акти – Регламент ВРП, який систематизує етапи процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності та Положення про службу дисциплінарних інспекторів ВРП, яке регламентує діяльність дисциплінарних інспекторів щодо здійснення дисциплінарного провадження відносно судді у порядку визначеному Законом та відповідно до регламенту ВРП.

З'ясовано, що основними вадами адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності щодо суддів є: 1) відсутність єдності норм щодо здійснення процедури застосування дисциплінарної відповідальності щодо суддів (вони містяться в різних правових актах та в окремих положеннях і є неузгодженими); 2) потребує уточнення підстав для притягнення до відповідальності, тобто дій, рішень чи бездіяльності судді, які створюють дисциплінарне порушення; 3) потребує розширення та уточнення видів дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до судді в залежності від виду дисциплінарного проступку; 4) відсутні критерії оцінки обґрунтованості щодо застосування того чи іншого дисциплінарного

стягнення; 5) потребує належного урегулювання процедура публічного оприлюднення процедури та результатів дисциплінарних проваджень.

3 метою удосконалення адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності щодо суддів доведено необхідність:

1. Прийняття окремого Закону України «Про Дисциплінарний статут суддів» в якому слід урегулювати такі положення: 1) види дисциплінарних порушень суддів; 2) види дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до судді з зазначенням виду порушення, за яке його може бути застосовано; 3) принципи дисциплінарного провадження; 4) стадії, етапи дисциплінарного провадження та процедурні дій в їх межах; 5) порядок застосування (виконання) дисциплінарних стягнень; 6) види заходів заохочення, які можуть бути застосовані до суддів; 7) порядок застосування заходів заохочення в діяльності суддів.

2. Потребує розроблення Положення про Дисциплінарні палати ВРП, в якому мають бути прописані права та обов'язки її членів, підстави та процедури відводу та самовідводу, процедури прийняття ними рішень стосовно притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, підстави та порядок оскарження їх рішень та відсторонення від виконання службових обов'язків.

3. Внести зміни до Закону «Про судоустрій та статус судді» щодо: 1) визначення порядку застосування таких видів дисциплінарних стягнень до судді як: попередження, догани та суворої догани, оскільки порядок застосування інших більш обмежувальних заходів дисциплінарного стягнення урегульовано в Законах, зокрема: переведення судді; звільнення судді з посади; тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя; 2) уточнення видів дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до судді, а саме — попередження, догана, сувора догана, тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя, переведення судді до суду нижчого рівня, звільнення судді з посади з зазначенням повного переліку обмежень,

які передбачають ці стягнення. Натомість термін «подання» про застосування дисциплінарного стягнення доцільно виключити з Закону, адже подання про застосування стягнення не є його видом, а є лише стадією процедури його застосування; 3) визначення кола обмежень для судді, які передбачають застосування такого дисциплінарного стягнення як попередження; 4) передбачити можливість участі громадськості в процедурі дисциплінарного провадження щодо судді в тому числі засобом онлайн доступу та трансляції цієї процедури в обмеженому форматі доступу [42, с. 94-99; 43, с. 477-480].

В підсумку слід зауважити, що це лише частина пропозиції, урахування яких може удосконалити систему правових та організаційних засобів процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в Україні та приведе національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів судочинства та судового захисту прав і свобод особи та має стати частиною правової політики держави, спрямованої на захист конституційних прав громадян та гарантій дотримання принципу недоторканості судді.

1.3. Суб'єкти правовідносин дисциплінарної відповідальності суддів в Україні та їх адміністративно-правовий статус

Суб'єктами правовідносин дисциплінарної відповідальності суддів в Україні є учасники, що беруть участь у процесі притягнення судді до відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку. Аналіз Закону України «Про судоустрій і статус суддів» дає можливість виокремити такі групи суб'єктів, які вступають у правовідносини з приводу притягнення судді до дисциплінарної відповідальності:

1. Дисциплінарний орган (орган, що притягує до відповідальності), до якого слід віднести ВРП. ВРП є основним органом, який приймає остаточні рішення про притягнення суддів усіх рівнів до дисциплінарної

відповідальності та застосування стягнень. В її складі діють Дисциплінарні палати ВРП, які розглядають дисциплінарні справи, порушені стосовно суддів, на підставі скарг або за власною ініціативою. Дисциплінарні інспектори ВРП – проводять попередню перевірку дисциплінарних скарг.

2. Суб'єкт дисциплінарної відповідальності (суддя) – суддя будь-якого суду України (місцевого, апеляційного, вищого спеціалізованого або Верховного Суду), який вчинив дисциплінарний проступок. Дисциплінарна відповідальність настає за дії, що компрометують суддю, незалежно від того, чи вчинені вони під час здійснення повноважень, чи поза судом.

3. Суб'єкти, що ініціюють провадження (заявники). До них слід віднести: фізичні та юридичні особи – громадяни, громадські об'єднання, установи, які подають скаргу щодо дисциплінарного проступку судді (дисциплінарну скаргу); члени ВРП або ВККС – можуть ініціювати провадження за власною ініціативою при виявленні ознак дисциплінарного проступку.

Перед тим як визначити напрямки та форми реалізації адміністративно-правового статусу суб'єктів правовідносин дисциплінарної відповідальності суддів, доцільно звернутись до сучасної концепції розуміння змісту адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративного права та суб'єкта владних повноважень.

У чинному законодавстві відсутня конкретизація елементів складу адміністративно-правового статусу як суб'єкта адміністративного права так і суб'єкта владних повноважень у одному нормативно-правовому акті, ці положення фрагментарно відображені у матеріальних та процесуальних нормах, закріплених в значній кількості нормативно-правових актах. Визначити коло пошуку відповідних правових норм дозволяють наукові концепції адміністративно-правового статусу різних суб'єктів.

Наприклад, Т.О. Коломоєць вважає, що категорія адміністративно-правовий статус представляє собою сукупність суб'єктивних прав і

обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [44, с. 64]. На думку В. Галунька, «адміністративна правоздатність – це фактична можливість особи (громадянина) бути носієм прав і обов'язків у сфері публічного адміністрування» [45, с. 126]. С.Г. Стеценко визначає адміністративно-правовий статус органу публічної адміністрації як сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, що визначені у нормативних актах [46, с. 90]. В.А. Миколенко вважає, що адміністративно – правовий статус – це наявність у конкретної особи суб'єктивних прав і обов'язків, передбачених нормами адміністративного права [47, с. 14]. Під адміністративно-правовим статусом О. І. Григораши пропонує розуміти «комплекс конкретно визначених установлених законом й іншими нормативно-правовими актами сукупність суб'єктивних прав і обов'язків особи, що гарантують її участь в управлінні державними справами й задоволення публічних та особистих інтересів через діяльність державної влади й органів місцевого самоврядування [48, с. 67-68]. М. А. Боярцева адміністративно-правовий статус громадянина визначає як встановлену законами та іншими нормативно-правовими актами систему прав та обов'язків громадянина, які реалізуються через суспільні відносини в сфері державного управління, та забезпечуються системою юридичних гарантій на участь в управлінні державними справами і задоволенні публічних та особистих інтересів через діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування [49, с. 14]. І. Г. Орловська пропонує адміністративно-правовий статус основних юридичних спеціальностей, таких як судді, прокурори, адвокати та нотаріуси, визначати через сукупність встановлених та закріплених законами та іншими нормативно-правовими актами прав, свобод, обов'язків, що гарантують участь суддів, прокурорів, адвокатів та нотаріусів в управлінні державними справами й задоволення публічних та особистих інтересів через діяльність державної влади й органів місцевого самоврядування [50, с. 207].

Т.О. Мацелик систематизувала ознаки адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративного права, визначивши такі: 1) урегульованість адміністративно-правовими нормами; 2) визначення меж діяльності суб'єкта щодо інших осіб; 3) визначення сфери його реалізації у межах таких блоків правовідносин: публічне управління; відносини адміністративних послуг; відносини відповідальності публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність; відносини відповідальності суб'єктів суспільства (індивідуальних і колективних) за порушення встановленого публічною адміністрацією порядку і правил; 4) структурованість [51, с. 78].

Як було зазначено вище поняття та зміст правового статусу та адміністративно-правового статусу у національному законодавстві не закріплено. У сучасній адміністративно-правовій літературі існує кілька тлумачень цього явища. М.І. Цуркан, здійснивши монографічне дослідження наукової інтерпретації поняття та зміст правового статусу публічної служби в Україні вважає, що правовий статус слід розглядати як у широкому, так і у вузькому розумінні. На переконання науковця, у широкому розумінні правовий статус є системою обов'язків, прав, правообмежень, етико-правових вимог, соціального захисту і відповідальності, визначених нормативними актами та гарантованих державою. У вузькому розумінні правовий статус – це система обов'язків, прав і відповідальності, визначених нормативно-правовими актами та гарантованих державою [52, с. 51]. В свою чергу В.Б. Авер'янов зазначав, що основу адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади складає компетенція, яка доповнюється такими важливими елементами, як: завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами (як по «вертикалі», так і по «горизонталі»), місце в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядок вирішення установчих і кадрових питань тощо [53, с. 247]. При висвітленні адміністративно – правового статусу органів виконавчої влади Ю. П. Битяк говорить про те, що органи виконавчої влади наділено необхідною

оперативною самостійністю, яка виражається у їх компетенції – предметах відання, права та обов'язках [54, с. 76]. В.К. Колпаков вказує, що поняття адміністративно-правового статусу охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплюються за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права, необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які здійснюються такою особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [55, с. 188.]. Т. О. Коломєць характеризує адміністративно – правовий статус органів виконавчої влади через сукупність суб'єктивних прав та обов'язків, що закріпленні нормами адміністративного права за певним органом, при цьому зазначаючи, що обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [56, с. 64]. С.В. Ківалов, говорячи про адміністративно-правовий статус центральних органів виконавчої влади, також визначає їх функції, завдання, компетенцію [57, с. 96-99].

Варто погодитись з думкою Миколенка О.І., що «адміністративно-правовий статус є однією із найбільш складних категорій адміністративного права, що обумовлено наступними чинниками: 1) наукові джерела переповнені дискусіями щодо елементів, які складають зміст адміністративно-правового статусу; 2) відсутність диференційованого підходу до характеристики структурних елементів адміністративно-правового статусу, в залежності від того, про якого власне суб'єкта адміністративного права йде мова; 3) кожна частина адміністративного права (матеріальна, процедурна і процесуальна) буде забезпечувати своїх суб'єктів специфічним правовим статусом. На підставі чого автором зроблено висновок, що адміністративно-правовий статус в залежності від суб'єкта

адміністративного права та сфер адміністративно-правового регулювання може мати різне змістовно-структурне наповнення» [58, с.65–73].

Таким чином слід відмітити, що більшість вчених досліджуючи адміністративно-правовий статус органів публічної влади виділяють такі елементи його змісту: адміністративну правоздатність – здатність набувати статусу органу публічної влади; адміністративну дієздатність – здатність реалізовувати статус органу публічної влади; адміністративну деліктоздатність – здатність нести адміністративну (управлінську) відповідальність за результати своєї діяльності; компетенцію – коло повноважень для реалізації яких було створено даний орган; гарантію реалізації компетенції. Оскільки предметом проведеного нами дисертаційного дослідження не є аналіз всього змісту елементів адміністративно-правового статусу учасників процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, основну увагу нижче нами буде звернуто аналізу одного з його елементів – повноважень щодо здійснення такої процедури та порядку і гарантій їх реалізації.

Адміністративно-правовий статус суб'єктів, що притягують суддів до дисциплінарної відповідальності в Україні (зокрема ВРП та її Дисциплінарних палат), включає такі основні елементи: 1) цільовий елемент (функціональний) – основною метою є забезпечення незалежності судової влади, забезпечення доброчесності суддів, захист правового порядку, а також офіційне реагування на дії судді, що компрометують його, незалежно від того, чи вчинені вони під час здійснення повноважень чи поза ними; 2) компетенційний елемент (права та обов'язки) – ВРП та її Дисциплінарні палати є уповноваженими органами, що здійснюють дисциплінарне провадження, Дисциплінарна палата має право приймати рішення про притягнення судді до відповідальності або про відмову у цьому, що припиняє провадження, Дисциплінарні інспектори ВРП (як елемент структури) здійснюють попередню перевірку дисциплінарної скарги; 3) структурний

елемент (організаційний) -дисциплінарна відповідальність реалізується через систему Дисциплінарних палат ВРП, які діють у складі ВРП та приймають рішення від її імені; 4) процедурний елемент (строки та порядок) – дисциплінарне стягнення застосовується не пізніше трьох років із дня вчинення проступку (без урахування часу непрацездатності, відпустки або самого провадження). Основним суб'єктом притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності є ВРП, яка має право накладати дисциплінарні стягнення (від попередження до звільнення).

З урахуванням вищезазначеного в межах даного підрозділу роботи спрямуємо свій науковий пошук на аналіз адміністративно-правового статусу окремих суб'єктів правовідносин дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. Основним суб'єктом таких правовідносин є – ВРП. Правовий статус ВРП як суб'єкту адміністрування публічною службою в органах судової влади в Україні та повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в механізмі адміністрування публічною службою в органах судової влади України на монографічному рівні було досліджено в роботі Р. З. Голуботовського [59]. Особливості реалізації правового статусу ВРП, в тому числі в контексті реалізації повноважень щодо формування корпусу суддів а також притягнення судді до дисциплінарної відповідальності досліджено в роботі Ю. О. Косткіної [60]. Комплексне дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове забезпечення судової гілки влади, зокрема і стосовно притягнення судді до дисциплінарної відповідальності було здійснено в роботі А. А. Іванищук [61]. Загальний контент аналіз наукового доробку дослідження правового статусу суб'єктів владних або делегованих повноважень, які здійснюють притягнення судді до дисциплінарної відповідальності вказує про різноаспектність дослідження діяльності даних органів, однак основну увагу авторів було звернуто на системну реалізації їх повноважень [62, с.120; 63, 224; 64, с.77–92; 65,

с. 669–673; 66, с. 270–273; 67, с. 67–73; 68, с. 21–25; 69, с. 88–92; 70, с. 300–305; 71, с. 260; 72; 73, с. 43–47], питання і проблеми притягнення судді до дисциплінарної відповідальності як одного із проявів їх компетенції досліджувались частково і не набули комплексного дослідження в межах сучасної адміністративно (публічно) правової наукової теорії та практики, що вказує на необхідність їх системного вирішення, що можливо здійснити в межах комплексного наукового дослідження.

Відповідно до статті 108 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» дисциплінарне провадження щодо судді здійснюють дисциплінарні палати ВРП у порядку, визначеному Законом України «Про Вищу раду правосуддя», з урахуванням вимог цього Закону [18].

Найбільш повно компетенція ВРП щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності визначена Законом України «Про Вищу раду правосуддя», відповідно до статті 1 якого «ВРП є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів» [31]. Загальні повноваження ВРП щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності визначені в статті 3 Закону «Про Вищу раду правосуддя», до них віднесено: 1) забезпечує здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді; 2) утворює органи для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів; 3) розглядає скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді; 4) ухвалює рішення про звільнення судді з посади; 5) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Повноваження ВРП щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності розподілені між двома її структурними суб'єктами: дисциплінарним інспектором та Дисциплінарними палатами ВРП.

Нижче доцільно здійснити аналіз реалізації адміністративно-правового статусу даних суб'єктів щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності окремо. Правовий статус служби дисциплінарних інспекторів в загальному визначений в Законі про ВПР [18].

Служба дисциплінарних інспекторів діє у складі секретаріату ВРП і утворюється як самостійний структурний підрозділ для реалізації повноважень ВРП щодо здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів та діє за принципом функціональної незалежності від ВРП. Статус та повноваження служби дисциплінарних інспекторів визначаються цим Законом. Порядок утворення, фінансування, взаємодії служби дисциплінарних інспекторів з іншими органами ВРП та процедури діяльності визначаються Положенням про службу дисциплінарних інспекторів, що затверджується Вищою радою правосуддя.

Служба дисциплінарних інспекторів ВРП формується з числа осіб, які мають вищу юридичну освіту, стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років, з яких не менше восьми років сукупного стажу роботи на посадах судді, прокурора, адвоката. Дисциплінарні інспектори ВРП призначаються на посади за результатами конкурсу у порядку, встановленому законодавством про державну службу, з урахуванням особливостей, визначених цим Законом. Рішення про призначення на посаду дисциплінарного інспектора ВРП приймається після проходження переможцем конкурсу спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», а також перевірки на доброчесність та відповідність встановленим для судді етичним стандартам [18].

Правовий статус дисциплінарних інспекторів ВРП визначається Законом України «Про державну службу» [74], ст. 29-1 Закону України «Про

Вищу раду правосуддя» та Положенням про службу дисциплінарних інспекторів ВРП [34]. Основні аспекти їхнього статусу включають: 1) їх правовий статус регулюється законодавством про держслужбу, але через специфіку повноважень наближений до статусу членів ВРП та ВККСУ; 2) дисциплінарні інспектори є посадовими особами апарату ВРП, які здійснюють підготовку проєктів рішень, висновків та проводять перевірки заяв (скарг) щодо поведінки суддів; 3) відбираються на посади за результатами відкритого конкурсу, що забезпечує незалежність їхніх висновків та професійний рівень; 4) вони є процесуально самостійними під час збору матеріалів для дисциплінарних палат ВРП, мають гарантії захисту від втручання у свою діяльність та отримують спеціальні винагороди, що відповідають високому рівню їхніх обов'язків.

Правовий статус дисциплінарних інспекторів ВРП визначається Законом України «Про державну службу» [74] з урахуванням особливостей, визначених Законом про ВРП.

Таким чином, дисциплінарний інспектор – це посадова особа, яка входить до складу автономного підрозділу (Служби дисциплінарних інспекторів) при Вищій раді правосуддя (ВРП). Головні завдання інспектора – здійснювати первинну перевірку скарг на суддів щодо можливих дисциплінарних проступків

Наступним структурним підрозділом ВРП, який забезпечує безпосереднє здійснення провадження щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є Дисциплінарні палати ВРП. Так, відповідно до ст. 26 Закону про ВРП для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів ВРП утворює Дисциплінарні палати з числа членів ВРП. Кількість Дисциплінарних палат та кількісний склад кожної палати визначаються рішенням ВРП з урахуванням вимог цього Закону. До складу кожної Дисциплінарної палати входить щонайменше чотири члени ВРП. При формуванні Дисциплінарних палат ВРП має

забезпечити, щоб щонайменше половина, а якщо це неможливо – принаймні значна частина членів кожної Дисциплінарної палати були суддями або суддями у відставці. У разі необхідності ВРП може ухвалити рішення про залучення членів однієї Дисциплінарної палати до роботи іншої Дисциплінарної палати або про делегування Голові ВРП повноважень ухвалювати такі рішення. Організація роботи Дисциплінарних палат здійснюється в порядку, визначеному регламентом ВРП [8].

Нижче доцільно розглянути деякі процедурні питання реалізації адміністративно-правового статусу суб'єктів що здійснюють дисциплінарне провадження відносно суддів.

Так, відповідно до Регламенту ВРП для організації роботи Дисциплінарної палати з її складу рішенням Ради обирається Секретар Дисциплінарної палати, який здійснює свої повноваження на постійній основі [33]. Секретар дисциплінарної палати – це посадова особа, яка обирається з-поміж членів відповідної палати (найчастіше у складі Вищої ради правосуддя або кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури) для організації її роботи та здійснення дисциплінарного провадження. Ця особа виконує низку ключових адміністративних та процесуальних функцій, зокрема: 1) організація діловодства – відповідає за документообіг та підготовку матеріалів дисциплінарних справ до розгляду; 2) попередня перевірка – аналізує скарги на предмет прийнятності та готує доповіді про наявність чи відсутність підстав для відкриття дисциплінарної справи; 3) проведення засідань – головує на засіданнях палати в разі відсутності голови або за його дорученням, а також веде протоколи; 4) оформлення рішень – забезпечує підготовку проєктів рішень за результатами розгляду скарг та їх підписання. У судовій системі України, наприклад, Дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя розглядають скарги щодо поведінки суддів, які можуть мати ознаки дисциплінарного проступку.

Секретар Дисциплінарної палати організовує роботу палати, призначає засідання палати та головує на ньому, формує порядок денний засідань палати, сприяє здійсненню учасниками дисциплінарної справи їхніх прав та обов'язків, спрямовує розгляд дисциплінарної справи на забезпечення об'єктивного та повного з'ясування обставин справи, вживає необхідних заходів для забезпечення в засіданні належного порядку та здійснює інші повноваження, визначені Регламентом ВРП [33].

Формою роботи Дисциплінарних палат є засідання, які проводяться відкрито. Закрите засідання Дисциплінарної палати проводиться відповідно до частини першої статті 30, частини третьої статті 49 Закону про ВРП [34]. У закритому засіданні, крім учасників, мають право брати участь особи, якщо Дисциплінарною палатою їх участь для розгляду відповідного питання чи дисциплінарної справи визнана необхідною. Особи, присутні на закритому засіданні Дисциплінарної палати, повідомляються головуючим на засіданні про обов'язок не розголошувати відомості, що стали їм відомі під час розгляду відповідного питання чи дисциплінарної справи.

Уся інформація щодо справ, які підготовлені до розгляду Радою, подається доповідачем – дисциплінарним інспектором до відповідного структурного підрозділу секретаріату Ради для формування порядку денного. Відповідний структурний підрозділ секретаріату завчасно (крім організаційних питань) до дня проведення засідання Дисциплінарної палати повідомляє членів Дисциплінарної палати про дату його проведення і надсилає їм в електронній формі проект порядку денного, інформаційні матеріали з питань, внесених до нього, за винятками, встановленими Законом та Регламентом [34].

Інформація про дату, час і місце проведення засідання, проект порядку денного засідання Дисциплінарної палати оприлюднюється на офіційному веб-сайті Ради. Засідання Дисциплінарної палати є повноважним, якщо в ньому бере участь більшість від складу Дисциплінарної палати відповідно.

Особа, питання щодо якої має розглядатися Дисциплінарною палатою, повідомляється відповідним структурним підрозділом секретаріату про такий розгляд згідно з частинами п'ятою і шостою статті 30 Закону, частинами четвертою і п'ятою статті 48 Закону про ВРП [34]. Особи, які бажають бути присутніми на засіданнях Дисциплінарної палати, допускаються до залу до початку засідання за наявності вільних місць. Представники засобів масової інформації, журналісти акредитуються при Раді згідно із Законом України «Про інформацію» в порядку, визначеному відповідним положенням. Учасники засідання та учасники дисциплінарної справи можуть брати участь у розгляді питання (справи) самостійно та/або через свого представника. Повноваження представників мають бути підтверджені згідно з вимогами закону. Оригінали відповідних документів або їх належним чином засвідчені копії приєднуються до справи. Перед початком засідання Дисциплінарної палати відповідний структурний підрозділ секретаріату встановлює особу кожного запрошеного, перевіряє повноваження представників та ознайомлює осіб з їхніми правами та обов'язками [34].

Розгляд питання порядку денного Дисциплінарної палати, якщо інше не визначено Законом, починається з доповіді доповідача, який викладає підстави прийняття матеріалів до розгляду, встановлені та досліджені обставини, висновок по суті питання. У разі розгляду питання за відсутності на засіданні Дисциплінарної комісії запрошеної особи доповідач оголошує її письмові пояснення (за наявності). Після закінчення розгляду питання головуючий на засіданні оголошує про перехід до відкритого голосування чи про вихід до нарадчої кімнати для ухвалення рішення. На засіданні Дисциплінарної палати в разі коли головуючий є доповідачем, головує член палати, який обирається членами Дисциплінарної палати відкритим голосуванням простою більшістю голосів. Головуючий на засіданні Дисциплінарної палати перед початком засідання оголошує склад присутніх на засіданні членів Дисциплінарної палати, з'ясовує питання щодо відводів

та клопотань. У разі розгляду питання за відсутності учасника дисциплінарної справи доповідач оголошує його письмові пояснення (за наявності). Засідання Дисциплінарної палати можуть проводитися в режимі відеоконференції за наявності технічної можливості. Рішення про проведення засідання в режимі відеоконференції приймається Секретарем Дисциплінарної палати за клопотанням судді, поданим не пізніше ніж за п'ять днів до засідання.

Якщо суддя, щодо якого розглядається дисциплінарна справа в режимі відеоконференції, подав клопотання про участь у засіданні та з'явився в засідання Дисциплінарної палати, він бере участь у засіданні в загальному порядку.

Практика участі судді у засіданні дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя (ВРП) регулюється Законом України «Про Вищу раду правосуддя» [18]. Вона базується на принципах змагальності, гласності та права на захист. Основні аспекти цієї практики включають наступні ключові елементи: особиста явка та представництво – суддя має право брати участь у засіданні особисто та/або через свого представника (наприклад, адвоката), присутність представника часто фіксується як належний спосіб забезпечення прав судді; право на пояснення та докази – у засіданні заслуховуються пояснення судді, скаржника, доповідача. Суддя має повне право подавати докази, заявляти клопотання (наприклад, про виклик свідків) та ставити запитання іншим учасникам. Якщо суддя був належним чином повідомлений про дату, час і місце засідання, але не з'явився без поважних причин, дисциплінарна палата може розглянути справу за його відсутності. Суддя може заявити мотивований відвід члену палати, якщо є обставини, що викликають сумнів у його неупередженості. Перед розглядом справи по суті проходить стадія відкриття, де суддя також може надавати свої пояснення та заперечення.

На засіданнях Дисциплінарних палат ведуться протоколи та здійснюється повне фіксування технічними засобами, за винятком тієї частини засідання, що проводиться у нарадчій кімнаті. Ведення протоколів засідання Дисциплінарної палати забезпечує секретар засідання палати, який веде протокол засідання. У протоколі зазначаються: прізвище, ім'я, по батькові секретаря засідання; місце, дата проведення засідання; час початку і закінчення засідання; склад Дисциплінарної палати та інформація про його зміну під час засідання; відомості про учасників дисциплінарної справи; послідовність дій Дисциплінарної палати. Протокол повинен бути оформлений та підписаний працівником секретаріату палати, який виконував обов'язки секретаря цього засідання, не пізніше ніж на сьомий день з дня закінчення засідання. Витяг із протоколу засідання або копія технічного запису розгляду дисциплінарної справи надається особі, яка має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати, за її клопотанням. Копія технічного запису надається за умови надання особою, яка має право оскаржити рішення, носія інформації. Витяг із протоколу засідання засвідчує секретар засідання [34].

Окремої уваги потребує порядок відводу та самовідводу члена ДП або секретаря. Член палати зобов'язаний відмовитися від участі у розгляді питання з підстав, визначених частиною п'ятою статті 20 Закону. У разі встановлення підстав, визначених частиною п'ятою статті 20 Закону, доповідач невідкладно передає матеріали (заяву, скаргу, подання) для повторного автоматизованого розподілу відповідно до Положення про автоматизовану систему розподілу справ (визначення члена ДП – доповідача-дисциплінарного інспектора). Заява про відвід (самовідвід) подається у письмовій формі щодо кожного члена ДП окремо. Відвід (самовідвід) повинен бути мотивованим. Рішення про відвід (самовідвід) ухвалюється більшістю членів ДП, які беруть участь у засіданні ДП чи її органу, шляхом голосування в нарадчій кімнаті, за відсутності члена ДП, питання про відвід

(самовідвід) якого вирішується. Якщо після задоволення відводу (самовідводу) члена (членів) ДП відсутній кворум на засіданні Дисциплінарної палати, розгляд питання відкладається. У разі задоволення заяви про відвід (самовідвід) члену (членам) Дисциплінарної палати дисциплінарна справа розглядається палатою тим самим кількісним складом палати без участі відведеного члена (членів) палати або іншим складом Дисциплінарної палати, який визначається у порядку, встановленому частиною п'ятою статті 26 Закону. У разі задоволення відводу (самовідводу) члену Дисциплінарної палати, який є доповідачем, інший член Дисциплінарної палати – доповідач визначається автоматизованою системою розподілу справ.

Результатом розгляду питань діяльності ДП, віднесених Законом до їх компетенції, а також вирішення питань організаційної діяльності ДП є рішення, які ухвалюють у таких формах: а) рішення; б) ухвала; в) протокольна ухвала.

Розгляд питання (справи) закінчується ухваленням рішення. Питання, пов'язані з відкриттям справи, зупиненням провадження у справі, залишенням заяви без розгляду та її поверненням, поверненням дисциплінарної скарги, а також в інших випадках, визначених цим Регламентом, вирішуються шляхом постановлення ухвал. Рішення Дисциплінарної палати з процедурних питань заноситься до протоколу засідання (протокольна ухвала) [35].

Аналіз процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності дає можливість виокремити порядок реалізації компетенції підрозділів ВРП окремих етапах такої процедури, зокрема: 1) здійснює прийняття скарг на діяльність судді, яка містить ознаки дисциплінарного проступку; 2) здійснює автоматизований розподіл дисциплінарних скарг для забезпечення попередньої їх перевірки; 3) проводить попередню перевірку дисциплінарної скарги; 4) забезпечує зібрання доказів та інших документів та

матеріалів, які підтверджують вину або невинуватість судді у вчиненні дисциплінарного проступку; 5) здійснює розгляд дисциплінарної справи та виносить рішення у справі; 6) приймає та розглядає скарги на рішення, винесені за результатом розгляду дисциплінарної справи; 7) здійснює аналіз матеріалів дисциплінарних справ; 8) готує проекти ухвал і рішень дисциплінарної палати та ВРП у межах дисциплінарного провадження стосовно судді; 9) аналізує матеріали за скаргами на рішення у дисциплінарних справах стосовно суддів, готує проекти висновків та рішень ВРП; 10) аналізує та узагальнює практику здійснення дисциплінарних проваджень та ухвалені рішення про притягнення або відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності; 11) здійснює підготовку методичних рекомендації щодо удосконалення процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

До системи суб'єктів правовідносин дисциплінарної відповідальності суддів в Україні, які можуть ініціювати провадження за власною ініціативою при виявленні ознак дисциплінарного проступку слід віднести членів ВРП та Вищу кваліфікаційну комісію суддів України (далі – ВККСУ). Як визначено ст. 108 Закону про судоустрій дисциплінарне провадження щодо судді здійснюють дисциплінарні палати ВРП у порядку, визначеному Законом України «Про Вищу раду правосуддя» [8], з урахуванням вимог Закону про судоустрій. В той же час ст. 42 Закону «Про Вищу раду правосуддя» визначено, що дисциплінарне провадження розпочинається після отримання скарги щодо дисциплінарного проступку судді (дисциплінарної скарги), поданої відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», або за ініціативою Дисциплінарної палати ВРП чи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у випадках, визначених законом. Таким чином Вища кваліфікаційна комісія суддів України є теж опосередкованим учасником провадження щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Однак слід засвідчити, що повноваження ВККСУ щодо ініціювання

дисциплінарного провадження на законодавчому рівні не закріплені, зокрема не визначені в ст. 93 «Повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України».

Для узгодження цього питання пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 93 Закону про судоустрій нормою такого змісту: *«направляє до ВРП подання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у випадку безпосереднього виявлення посадовими особами комісії дисциплінарного проступку судді або підтвердження факту вчинення такого порушення при перевірці звернення громадян до комісії»*.

В підсумку слід зазначити, що реалізація повноважень суб'єктами притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності в Україні (переважно Вищою радою правосуддя – ВРП) стикається з низкою проблем, що впливають на ефективність правосуддя та незалежність суддів, основні проблеми включають: 1) нечіткість підстав для відповідальності – деякі дисциплінарні проступки визначені розмито, що не дозволяє судді прогнозувати свою поведінку та створює ризик суб'єктивного трактування; 2) втручання у дискреційні повноваження – часто дисциплінарні скарги перетворюються на спробу оскаржити судові рішення поза апеляційним чи касаційним порядком. Дисциплінарне провадження не повинно замінювати перегляд рішень; 3) затягування строків – існують складнощі з дотриманням строків притягнення до відповідальності, які становлять три роки з дня вчинення проступку, не враховуючи час відпустки або лікарняного; 4) політичний тиск та залежність -проблемою є ризик використання дисциплінарної відповідальності як інструменту тиску на суддів, що суперечить принципам незалежності; 5) необхідність конкретизації – ВРП зазначає потребу обмежити та більш чітко конкретизувати підстави для відповідальності, щоб уникнути зловживань.

1.4. Досвід країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та напрями його впровадження в Україні

Починаючи з 2016 року з моменту запровадження судової реформи були започатковані нові стандарти судочинства, які передбачають незалежність судової влади, професійний конкурсний відбір на посаду судді осіб які мають достатній стаж правничої діяльності, в тому числі поза судовою системою, відкритість судового процесу, змагальність сторін судового процесу, обґрунтованість рішень суддів та ін. Означені реформи торкнулись і такої болючої теми для суспільства як відповідальність суддів за порушення норм та правил судового процесу та етично-моральних норм в процесі судового розгляду справ, а також за порушення доброчесності та застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів. На шляху до досягнення завдання запровадження ефективного інституту судової відповідальності в цілому та її виду – дисциплінарної відповідальності суддів, доцільним та необхідним є вивчення зарубіжного досвіду застосування заходів відповідальності до суддів, перед усім дисциплінарної відповідальності.

Проблематика дисциплінарної відповідальності в державній службі була предметом дослідження таких вітчизняних вчених, як В. Авер'янов, В. Бевзенко, Е. Демський, С. Ківалов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, Р. Мельник, О. Миколенко, Р. Миронюк, О. Пасенюк, Д. Приймаченко, О. Рябченко, А. Селіванов, С. Стеценко, В. Тимощук, М. Цуркан та інші. В свою чергу дослідження проблемних питань дисциплінарної відповідальності суддів здійснювалось на рівні монографічних досліджень у роботах Подкопаєва С. В. «Дисциплінарна відповідальність суддів» (2003 рік), Шевченко А. В. «Дисциплінарна відповідальність суддів України» (2003 рік), Виноградової Л. Є. «Юридична

відповідальність суддів загальних судів України» (2004 рік), Овчаренко О. М. «Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики» (2018 рік), Паришкура В. В. «Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз» (2017 рік), Бондарчук Р.А. «Адміністративно-правове регулювання процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності» (2021 рік).

В той же час слід зазначити, що ті зміни які відбуваються останнім часом в системі формування та функціонування судової системи, що направлені на приведення стандартів судочинства в Україні до стандартів ЄС в цій сфері є поштовхом до перегляду окремих положень та принципів застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів з метою досягнення балансу між невтручанням в діяльність судді і дотримання законності в його діяльності.

У зв'язку з цим переслідуючи мету удосконалення інституту дисциплінарної відповідальності суддів, у межах даного підрозділу роботи ми ставимо та будемо намагатись вирішити наступні дослідницькі завдання: з'ясувати досвід окремих країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та визначити напрями його впровадження в Україні.

Варто погодитись з позицію Бондарчука Р.А., що «світові або навіть європейські стандарти притягнення суддей до дисциплінарної відповідальності відсутні як такі, в той же час існують загальні стандарти щодо дотримання принципів незалежності судових органів та правила професійної поведінки та етики суддів, за порушення яких як правило до них застосовуються заходи дисциплінарного впливу» [87, с.60-64]. Порядок притягнення суддей до дисциплінарної відповідальності в багатьох провідних країнах світу є схожим за існуванням нормативно закріпленої процедури, спеціально створених дисциплінарних органів, видів дисциплінарних стягнень, однак наявними є і особливості, які полягають в

розподілені компетенції дисциплінарних органів щодо застосування окремих дисциплінарних стягнень, порядку оскарження рішень про застосування до судді дисциплінарних стягнень. Дослідження процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в Україні доцільно здійснювати з огляду на практику реалізації означених процедур в інших країнах світу, перед усім в тих на які орієнтується Україна в побудові (оновлені) судової системи та ті, які є партнерами на цьому шляху.

З огляду на євроінтеграційний орієнтир України доцільним є запровадження та дотримання європейських стандартів притягнення суддей до дисциплінарної відповідальності, які дотично містяться в різних нормативних актах, серед яких слід виділити: 1) Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року якими визначено, що: «звинувачення або скарга, що надійшли на суддю в ході виконання ним своїх судових і професійних обов'язків, повинні бути невідкладно і безсторонньо розглянуті згідно з відповідною процедурою; суддя має право на відповідь і справедливий розгляд; на початковому етапі розглядання скарги має проводитись конфіденційно, якщо суддя не звернеться з проханням про інше (п.17); судді можуть бути тимчасово усунуті від посади або звільнені тільки з причин їх нездатності виконувати свої обов'язки чи поведінки, невідповідної до посади, яку вони займають (п.18); рішення про дисциплінарне покарання, усунення від посади чи звільнення повинні бути предметом незалежної перевірки; цей принцип може не застосовуватися до рішень Верховного суду або до рішень законодавчих органів, прийнятих при розгляді справ у порядку імпідмента або при дотриманні аналогічної процедури (п.20)» [75]; 2) Європейську хартію про статус суддів, прийняту представниками європейських країн та учасниками зустрічі двох міжнародних асоціацій суддів у м. Страсбурзі 8–10 липня 1998 року, яка визначає наступні

положення: «халатність судді при виконанні однієї з обов'язків, прямо закріпленої в Законі, може привести до застосування до нього санкції, якщо буде прийнято відповідне рішення, – на підставі пропозиції, рекомендації або згоди колегії або органу, що складається не менше ніж наполовину з обраних суддів – в рамках виробництва з повним заслуховуванням сторін, причому судді, проти якого порушено справу, має бути надано право на представництво його інтересів. Конкретні заходи покарання, які можуть застосовуватися до суддів, повинні бути перераховані в Законі, а їх призначення на основі принципу пропорційності; рішення виконавчого органу, колегії або органу, що призначає покарання, як це передбачено в Хартії, може бути оскаржено в вищестоящий судовий орган (п. 5.1) [76]. Варто відзначити, що з набуттям чинності Закону «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 року № 1678-VII [77] Україна взяла на себе зобов'язання виконувати рішення даних загально європейських органів влади та імплементувати прийняті ними норми у вітчизняне законодавство.

З огляду на вірні орієнтири у виборі ефективних прикладів застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів, на нашу думку, доцільно дослідити досвід країн сталої демократії – Німеччини та Франції, а також Литви як країни відносно молодोї демократії.

Досвід Німеччини. Дисциплінарна відповідальність суддів у Німеччині є серйозним інструментом для підтримання довіри до судової системи, передбачаючи різні санкції від дисциплінарних попереджень (зауваження) до пониження в посаді або навіть звільнення, за порушення, пов'язані як з виконанням службових обов'язків, так і з поведінкою поза судом, що компрометує їхній статус, з акцентом на індивідуальний підхід та дотримання принципів верховенства права та незалежності судді.

Загальні положення про відповідальність професійних суддів визначені в німецькому Законі про суддів і вони полягають у наступному: 1) видами дисциплінарних стягнень є зауваження, штраф, зниження у класі, переведення на іншу посаду або в інший суд, пониження в посаді, звільнення або відставка; 2) підставами відповідальності є порушення суддівських обов'язків, недобросовісність, порушення професійних стандартів, дії, що підривають довіру до правосуддя (наприклад, недбалість, корупція, порушення конфіденційності); 3) дисциплінарні провадження здійснюють – голова суду, дисциплінарні палати в складі Дисциплінарного суду (їх юрисдикція залежить від виду стягнення та рівня судді).

Згідно німецького Закону про суддів, судді оголошувати догану має право голова суду, який ініціює питання щодо дисциплінарної відповідальності судді, розглядає дисциплінарну справу відносно судді [78, с. 72-73]. У разі надходження до суду офіційної скарги чи заяви від громадян проводиться перевірка, яку здійснює уповноважена посадова особа, призначеною головою суду, як правило суддею цього самого суду за статусом не нижчим, ніж суддя, дії якого перевіряються. По закінченні перевірки перевіряючий готує звіт і подає голові суду, який за результатами розгляду звіту може винести судді догану. Про застосування до судді догани повідомляється дисциплінарна установа (відповідний дисциплінарний суд). Усі інші дисциплінарні стягнення, які виходять за межі догани, такі як грошовий штраф, пониження заробітної плати, переведення (на посаду тієї самої кар'єрної структури, де перебував суддя, але з нижчим базовим окладом), звільнення з посади – застосовуються в порядку дисциплінарного провадження відповідним дисциплінарним судом на підставі подання Міністерства юстиції [79, с. 109-112]. Порядок дисциплінарного провадження для суддів федеральних земель регламентується положеннями відповідних законів федеральних земель, а для судів вищих судових інстанцій – Федеральним дисциплінарним законом [80, с. 132]. Найвищою інстанцією у

системі дисциплінарних судів є Дисциплінарний суд Федерації, компетенція якого належить особливому сенату Федеральної судової палати. Цей суд, крім апеляційних функцій щодо рішень згаданих дисциплінарних судів нижчого рівня, одночасно є першою і останньою інстанцією, якій підвідомчі дисциплінарні справи щодо суддів, які перебувають на службі Федерації, крім суддів Федерального Конституційного суду [81, с. 89]. Дисциплінарні суди федеральних земель приймають рішення у складі голови й рівної кількості постійних і непостійних членів складу, до останніх можуть входити представники громадськості і адвокати. Дисциплінарний суд Федерації розглядає справи та приймає рішення у складі голови, 2 постійних членів складу суду та 2 непостійних членів складу суду.

Ключовою відмінністю німецької системи від вітчизняної системи дисциплінарного впливу на суддів є те, що немає вичерпного переліку проступків, а фокус робиться на концепції «компрометації суддівського статусу», що дає більшу гнучкість у застосуванні заходів. Це забезпечує як захист незалежності суддів від політичного втручання, так і можливість притягнути до відповідальності за негідну поведінку, що є основою довіри до судової систем.

Досвід Франції. У Франції статус суддів як і їх дисциплінарна відповідальність урегульовано на рівні Закону «Про статус магістратури» [82] та Закону «Про Вищу раду магістратури» [83].

Порушення обов'язків судді, що є підставою для їх дисциплінарної відповідальності, визначені різними положеннями Закону «Про статус магістратури», до них, зокрема належать: дотримання обов'язку щодо несумісності, що полягає в неможливості здійснення суддею будь-яких державних функцій та будь-якої іншої професійної або оплачуваної діяльності. В той же час винесене рішення не може бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, суддя може нести відповідальність за інші обставини винесення рішення, такі як тривалий

розгляд справи, затримка при винесенні рішення, неповнота дослідження всіх обставин справи і недостатність юридичного дослідження, упереджене ставлення, саме з цих підстав у 70% випадків судді піддаються дисциплінарній відповідальності Вищою радою магістратури Франції (далі – ВРМ Франції), аналог ВРП України. Згідно з положеннями ст. 45 Закону «Про статус магістратури» до суддів можуть бути застосовані такі дисциплінарні санкції: догана із занесенням в особову справу; переведення на іншу посаду; відсторонення від виконання деяких функцій; заборона бути призначеним для виконання функцій судді одноосібно на період не більше 5 років; пониження рангу; тимчасове відсторонення від виконання обов'язків судді на строк не більше 1 року з повним або частковим позбавленням заробітної плати; пониження в посаді; відправлення в обов'язковому порядку на пенсію за віком (відставка) або пропозиція достроково припинити повноваження, якщо магістрат не має права на отримання пенсії за віком; – звільнення.

Конституційним органом, покликаним забезпечувати незалежність судової влади, є ВРМ Франції, він фактично виступає дисциплінарним судом для суддів і прокурорів. Доречі, саме Франція стала першою державою, яка заснувала такий орган [78, с. 122-123] інші держави в тому числі Україна при формуванні ВРП, яка має схожі повноваження покладались саме на французький досвід. У рамках ВРМ Франції формуються 2 види складу, 1 з яких компетентний щодо розгляду питань стосовно суддів, інший – відносно прокурорів.

Дисциплінарне провадження стосовно суддів може бути порушено за ініціативи Міністра юстиції та голів апеляційних судів, крім того, право звернутися із заявою (скаргою) до ВРМ Франції має кожен учасник судового процесу, який вважає, що в ході розгляду справи суддя при виконанні службових обов'язків вчинив діяння, що є дисциплінарним проступком. При цьому звернення з такою заявою (скаргою) не є підставою для відводу судді.

Розгляд заяв (скарг), поданих учасниками судових процесів у ВРМ Франції, доручається одній або декільком комісіям з прийому заяв. Будь-яка комісія з прийому заяв у кожному з 2 складів ВРМ Франції складається з 4 членів складу ВРМ Франції: 2 магістратів і 2 осіб, які не мають стосунку до органів правосуддя, яких щороку призначає голова відповідного складу ВРМ Франції. Комісія з прийому заяв вправі приймати рішення, якщо на засіданні присутні не менше ніж 3 її членів. Комісія приймає рішення більшістю голосів.

Положеннями Закону «Про статус магістратури» детально визначена процедура розгляду дисциплінарної справи стосовно судді. Процедура розгляду дисциплінарної справи відносно судді здійснювана ВРМ Франції є дуже схожою до процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності ВРП України, що не дивно адже за основу побудови норм національного Закону «Про ВРП» та Закону «Про судоустрій та правовий статус суддів» брались норми аналогічних законів Франції. Притягнутий до дисциплінарної відповідальності суддя у свою чергу має право оскаржити таке рішення в касаційному порядку у Державній раді [78, с. 122-123], яка не є суто судовою установою, як, наприклад, Касаційний суд Франції, однак здійснює контролюючу та наглядову функцію щодо всієї системи адміністративних установ Франції, які виконують судові функції.

Досвід Литви. Дисциплінарна відповідальність суддів у Литві регулюється такими нормативними актами: Законом Литовської Республіки «Про судову систему» [84], Правилами Комісії з суддівської етики та дисципліни та Статуті Суду суддівської честі [85, с.162].

За законодавством Литви передбачається, що рішення про відкриття дисциплінарної справи щодо судді приймається Комісією по етиці і дисциплінарній відповідальності суддів – органом, що складається з семи членів: двох назначає Президент, одного Спікер парламенту, і чотирьох Рада суддів. Крім цього, Комісія також має повноваження надавати за

зверненнями суддів консультаційні роз'яснення щодо етичних стандартів поведінки на посаді судді. У разі ухвалення рішення про відкриття дисциплінарної справи Комісія передає її надалі до Суду честі суддів – як органу, який власне приймає рішення чи мав місце дисциплінарний проступок у діях судді. Тобто рішення про відкриття дисциплінарної справи і про притягнення судді до відповідальності приймають два різні органи, що забезпечує поділ влади в процесі притягнення судді до відповідальності.

Правом ініціювати перед Комісією по етиці і дисциплінарній відповідальності суддів питання про відкриття дисциплінарної справи наділений кожен – в тому числі це може робити Комісія і за власною ініціативою (але з відводом того члена Комісії, який ініціює дисциплінарну справу). Суд честі суддів складається з десяти суддів: двоє призначаються Президентом, двоє Спікером парламенту, і шість Радою суддів.

У разі ухвалення рішення про необхідність відсторонення судді від посади або звільнення з посади Суд честі суддів звертається до Президента Литви – оскільки за Конституцією Литви остаточне рішення про звільнення судді ухвалюється Президентом та/або парламентом (в залежності від посади, яку обіймає суддя). Рішення Суду честі суддів як про притягнення судді до відповідальності, так і про відмову в такому притягненні може бути оскаржено до Верховного Суду – при цьому як суддею, так і особою, за дисциплінарною скаргою якої ухвалено таке рішення [86].

В свою чергу Бондарчук Р.А. здійснивши аналіз законодавства Литви виокремив такі особливості розгляду дисциплінарної справи відносно судді: «присутність судді при розгляді справи є не обов'язковою, крім випадків порушення за яке передбачено звільнення з посади; суддя, стосовно якого вирішується питання про порушення дисциплінарної справи, має бути поінформований про засідання Комісії; порушена дисциплінарна справа щодо судді передається на розгляд до Суду суддівської честі (ст. 84 Закону «Про судову систему»), який є органом суддівського самоврядування, який

уповноважений розглядати дисциплінарні справи суддів, керуючись Законом «Про судову систему» та Положенням про Суд суддівської честі, яке затверджується Радою суддів (ст. 123 Закону «Про судову систему»). Суд суддівської честі складається з 9 членів, а строк його повноважень становить 4 роки. Склад суду формується таким чином: Верховний суд, Апеляційний суд і Верховний адміністративний суд призначають по 2 члени, 3 члени обираються Радою суддів із суддів усіх регіональних адміністративних судів, окружних і районних судів» [87, с.60].

Європейський досвід притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності базується на балансі між незалежністю судової влади та її підзвітністю суспільству. Ключовим стандартом є те, що дисциплінарні провадження не повинні використовуватися для впливу на зміст судових рішень, а застосовуються лише за серйозні порушення етики або закону [88, с. 88].

Аналіз змісту законодавства країн ЄС дає можливість встановити різні підставами притягнення судді до дисциплінарної відповідальності або звільнення його з посади – порушення обов’язків судді, передбачених законом, або недобросовісне їх виконання; недодержання правил суддівської етики, у тому числі поведінки, що загрожує довірі до судової системи; недотримання процесуального законодавства, у тому числі затягування розгляду справ; здійснення суддею дій, які порочать звання судді або завдають шкоди інтересам правосуддя; порушення обмежень, передбачених для посади судді; вчинення грубого адміністративного правопорушення; недотримання законності або вимог чинного законодавства при відправленні правосуддя; наявність недоліків у судовій роботі через недбалість [89, с. 75–109; 90, с. 90-98].

Бондарчук Р.А. звертає увагу, що на думку окремих дослідників «характерним для деяких країн наприклад, Німеччини, Франції, Португалії, є те, що законодавством цих країн не встановлений конкретний перелік підстав

або окремі склади правопорушень, які б визначали дисциплінарну відповідальність суддів, наприклад дисциплінарна відповідальність суддів обумовлена порушенням обов'язків судді, які визначені як в окремому спеціальному законі (Франція), так і в декількох законах, що регулюють питання статусу суддів та їхньої відповідальності (Німеччина, Португалія) [87, с. 63; 91, с.36]. В Литві окремою нормою передбачено три підстави для дисциплінарної відповідальності суддів: вчинення дії, що дискредитує (принижує) посаду судді; порушення інших вимог Кодексу етики суддів; невиконання визначених законом вимог щодо несумісності трудової і політичної діяльності судді [92, с.165].

Європейські інституції, зокрема Консультативна рада європейських суддів (КРЕС), наголошують на обов'язкових гарантіях під час процесу: суддя має право бути вислуханим та брати участь у розгляді, рішення дисциплінарного органу може бути оскаржене в суді вищої інстанції, притягнути до відповідальності можна лише у чітко встановлені строки з моменту вчинення чи виявлення проступку (як це регламентовано ст. 109 закону «Про судоустрій і статус суддів»).

По різному визначено юрисдикцію суб'єктів владних повноважень щодо здійснення дисциплінарного провадження відносно суддів. Так, наприклад у Литві ініціювати дисциплінарне провадження можуть як громадяни, так і вищестоящі посадові особи, наприклад прокурори, голова суду тощо. В інших таким правом наділений спеціальний орган, відповідальний або лише за проведення дисциплінарних процедур, або й за інші питання організації судової влади, а також представники органів виконавчої влади. Рідше такими повноваженнями наділений омбудсмен (Естонія) [87, с.63; 93, с. 16-20]. Проте в більшості країн відсутні обмеження щодо кола осіб, які мають право подати скаргу на суддю.

Погорецький М. А., Польовий О. Л., Яновська О. Г. виокремлюють декілька моделей формування органів дисциплінарного провадження щодо

суддей, перша модель побудована на засадах самоконтролю судової влади, що передбачає розгляд усіх питань щодо суддів незалежним судовим органом, який складається із суддів, – дисциплінарним судом (Австрія, Німеччина, Польща, Чехія) чи його аналогом (Іспанія). Друга модель передбачає створення змішаного органу (Франція, Італія, Португалія) [87, с.63; 94, с. 208].

Як вірно зазначає Бондарчук Р.А. «склад органів, що наділені повноваженнями щодо накладення санкцій на суддів, досить однорідний: у більшості держав такими повноваженнями наділений або орган, до компетенції якого входять загальні питання організації та регулювання судової влади – Судова рада, або вузькопрофільний орган, до компетенції якого входить винятково розгляд справ про дисциплінарну відповідальність суддів – дисциплінарний суд чи орган» [87, с.60-64]. На думку В. І. Шишкіна, «в Естонії ця компетенція поділена між вищестоящими судами та спеціальним дисциплінарним органом. У Латвії також створено спеціальний дисциплінарний орган. У Німеччині Закон про суддів передбачає утворення спеціальних судів щодо дисциплінарних справ суддів – Федеральний суд у справах суддівської служби та земельні суди у справах суддівської служби. Головним завданням цих судів є розгляд подань і скарг про дисциплінарні порушення суддів. Крім того, вони також розглядають справи про відставку суддів через їхню нездатність виконувати службові обов'язки з об'єктивних підстав (довготривале захворювання тощо), а також питання обмеженості незалежності суддів унаслідок здійснення відповідних заходів службового нагляду» [95, с. 77-78]. У Польщі діють Національна рада судової системи та дисциплінарні суди [96, с. 110-11]. У законодавстві Франції та Португалії запроваджено підхід щодо існування виключно єдиного вищого конституційного органу (Вища рада магістратури), який наділений широким спектром повноважень, що охоплюють не тільки функції щодо притягнення суддів до юридичної відповідальності, а й низку інших,

які пов'язані з кар'єрою судді та його навчанням. Натомість у Литві існує дуалістична модель діяльності органів, що наділені компетенцією вирішувати питання порушення дисциплінарних справ відносно суддів (Комісія з суддівської етики та дисципліни), безпосереднього розгляду таких справ та застосування до суддів дисциплінарних стягнень (Суд суддівської честі) [87, с.63; 97].

Досвід Іспанії щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності базується на балансі між незалежністю правосуддя та підзвітністю. Головним органом у цій сфері є Генеральна рада судової влади (CGPJ), діяльність якої характеризується жорсткою класифікацією порушень, розгалуженою системою суб'єктів реагування та захистом від втручання в судові рішення. CGPJ є конституційним органом, який діє незалежно від виконавчої та законодавчої гілок влади. До складу Ради входять переважно судді (12 осіб, обраних самими суддями за квотами), а також юристи (8 осіб, обрані парламентом). Рада не лише призначає суддів, але й здійснює нагляд за їхньою поведінкою та розглядає дисциплінарні справи, маючи виключне право накладати найсерйозніші санкції [98, с. 16-26].

В Італії дисциплінарне провадження щодо суддів здійснює виключно незалежний орган суддівського самоврядування – Вища рада магістратури (італ. Consiglio Superiore della Magistratura, CSM). Її дисциплінарні повноваження захищені Конституцією країни (ст. 104-106), а сама процедура відзначається високим рівнем деталізації та відокремленням від політичного впливу. Основні засади та елементи італійської системи дисциплінарної відповідальності: 1) у складі Вищої ради магістратури діє спеціальний колегіальний орган із 6 осіб, який уповноважений розглядати дисциплінарні справи та застосовувати санкції щодо магістратів (в Італії статус суддів і прокурорів об'єднаний у єдину професію магістратів); 2) чітко виписаний перелік порушень: на відміну від багатьох інших європейських країн, де підстави для відповідальності прописані загально, італійське законодавство

містить надзвичайно детальний перелік із понад 30 різних дисциплінарних проступків, що мінімізує суб'єктивізм при оцінці дій судді; 3) суб'єкти ініціювання – право на подання дисциплінарної скарги мають Міністр юстиції та Генеральний прокурор при Верховному касаційному суді, фізичні чи юридичні особи не можуть напряду відкрити дисциплінарне провадження проти судді, але можуть подати скаргу, яка перевірятиметься цими уповноваженими суб'єктами; 4) види дисциплінарних стягнень – залежно від тяжкості проступку, передбачені такі заходи: попередження, догана, зменшення заробітної плати, пониження на посаді, переведення до іншого суду (з позбавленням права обіймати керівні посади протягом певного строку), та найсуворіший захід – звільнення з посади; 5) судовий контроль – рішення Дисциплінарного відділення Вищої ради магістратури не є остаточними, суддя має право оскаржити стягнення у Верховному касаційному суді Італії, що гарантує додатковий рівень незалежного судового захисту; 6) заборона покарання за зміст рішень – міжнародні стандарти та італійське законодавство суворо захищають суддів від відповідальності за їхнє тлумачення закону або оцінку доказів у справі. Дисциплінарне провадження не може бути використане для тиску на суддю через його юридичну позицію [99, с. 30-33].

Перелік дисциплінарних стягнень щодо судді в різних країнах є різним, але тут чітко дотримується принцип співрозмірності покарання та важкості (суттєвості) порушення при якому найлегшим стягненням є попередження (догана) а найважчим – звільнення судді з посади (або клопотання про звільнення судді з посади). В той же час, наприклад, законодавством Німеччини, Франції, Португалії та Литви закріплено широкий перелік санкцій за дисциплінарні проступки, що можуть застосовуватися до суддів. При цьому згідно зі шкалою санкцій звільнення є найсуворішим видом стягнень. Крім того, окрім Литви, законодавство Німеччини, Франції та

Португалії передбачає застосування до судді санкцій, пов'язаних з позбавленням фінансового характеру [98, с.130].

З урахуванням аналізу міжнародних стандартів притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та в результаті дослідження процедур притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в тих Європейських країнах на які орієнтується Україна в побудові (оновлені) судової системи та які є партнерами на цьому шляху, виокремлено позитивні практики такої процедури та визначено шляхи їх можливого впровадження в Україні, а саме: 1) здійснити чітку диференціацію видів дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до суддів в залежності від ступеня важкості (шкідливості) вчинення дисциплінарного проступку, яку закріпити в Законі «Про судоустрій та статус суддів»; 2) зменшити навантаження на ВРП шляхом розподілення повноважень щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності наступним чином – попередження, догану може застосовувати голова суду в якому працює суддя, сувору догану – судова рада суду вищої інстанції для судді нижчої інстанції за спрощеною процедурою, інші більш суттєві санкції – Дисциплінарна палата ВРП за попереднім зібранням матеріалів справи дисциплінарними інспекторами ВРП у порядку загального провадження; 3) запровадити систему оцінки діяльності судді, відповідно до якої відносно судді здійснюється перевірка на дотримання суддівської етики у випадку системного вчинення суддею помилок у роботі, а також при ухваленні рішення про обрання судді на посаду голови суду чи його заступника або призначення їх на новий термін повноважень [100, с. 59-64].

Висновки до розділу 1

З'ясовано правову природу дисциплінарної відповідальності суддів та процедури її застосування, запропоновано авторське визначення процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, виокремлено її ознаки. Встановлено, що правова природа процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності зумовлена сутністю відносин, які виникають у порядку її здійснення і полягають в наступному: їх об'єктом є діяльність судді, яка здійснюється у порядку визначеному законом, але з порушенням певних норм та правил; суб'єктами відносин є, з однієї сторони суддя, відносно якого є дані про вчинення дисциплінарного проступку, з іншої – посадова особа та колегіальний орган ВРП, які здійснюють дисциплінарне провадження; зміст – оцінка законності реалізації повноважень суддею та морально-етична поведінка судді.

З'ясовано, що з огляду на правову природу відносин, які виникають в процесі притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, дисциплінарне провадження (процедуру) відносно суддів доцільно віднести до адміністративних проваджень по застосуванню заходів адміністративного (дисциплінарного) примусу в порядку проходження особливого виду державної служби (служби на посаді судді). Виокремлено ознаки адміністративної процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Досліджено систему адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів в Україні, яка включає: 1) Закон «Про судоустрій та правовий статус суддів», який в цілому закріплюючи правовий статус судді, виокремлює як окремий елемент його статусу дисциплінарну відповідальність судді та визначає загальні засади застосування дисциплінарної відповідальності до судді; 2) Закон України «Про Вищу раду правосуддя», який визначає комплекс повноважень

Дисциплінарних палат ВРП щодо застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів, а також визначає порядок дисциплінарного провадження; 3) підзаконні нормативні акти – Регламент ВРП, який систематизує етапи процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності та Положення про службу дисциплінарних інспекторів ВРП, яке регламентує діяльність дисциплінарних інспекторів щодо здійснення дисциплінарного провадження відносно судді. Виокремлено вади адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів та запропоновано і обґрунтовано шляхи його удосконалення.

Наведено принципи на яких базується процедура притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: законності, рівності прав усіх сторін провадження, об'єктивності, неупередженості, доступності, відкритості; розкрито їх зміст.

Систематизовано суб'єктів, які вступають у правовідносини з приводу притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, до яких віднесено: суддю (об'єкт впливу) – є носієм судової влади та несе відповідальність за порушення, визначені ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (вчинення дисциплінарного проступку); ВРП – уповноважений конституційний орган, дисциплінарні палати якого здійснюють дисциплінарне провадження; дисциплінарний інспектор ВРП – здійснює попередню перевірку скарг та формує матеріали службової перевірки. Досліджено елементи їх адміністративно-правового статусу, через реалізацію яких забезпечується дотримання принципу законності такої процедури.

З'ясовано досвід окремих країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та визначено напрями його впровадження в Україні. Встановлено, що порядок притягнення суддей до дисциплінарної відповідальності в багатьох провідних країнах світу є схожим за існуванням нормативно закріпленої процедури, спеціально створених дисциплінарних органів, видів дисциплінарних стягнень, однак наявними є і

особливості, які полягають в розподілені компетенції дисциплінарних органів щодо застосування окремих дисциплінарних стягнень, порядку оскарження рішень про застосування до судді дисциплінарних стягнень. Досліджені процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в тих Європейських країнах на які орієнтується Україна в побудові (оновлені) судової системи та тих, які є партнерами на цьому шляху, зокрема у Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина, Сполученому Королівстві Великої Британії, Литовській Республіці, Естонській Республіці.

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕДУРА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО СУДДІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

2.1. Підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: законодавче визначення та проблеми тлумачення.

Незалежність суддів в Україні гарантується Конституцією (ст. 126) та законами, забороняючи будь-який вплив на них під час правосуддя. Водночас ця незалежність не означає безкарність: судді несуть дисциплінарну (через Вищу раду правосуддя) та кримінальну відповідальність за неправосудні рішення, зловживання повноваженнями або дисциплінарні проступки. Дисциплінарна відповідальність судді є ключовим елементом його правового статусу, що відображає баланс між незалежністю та підзвітністю. Вона забезпечує реальний ступінь законотворчого забезпечення конституційної недоторканності та є частиною системи стримування і противаг. Відповідальність настає за дисциплінарний проступок – умисне або необережне порушення обов'язків, яке компрометує суддю. За результатами розгляду дисциплінарних справ Дисциплінарні палати ВРП протягом 2025 року прийняли 115 рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності 118 суддів та застосування до них таких видів дисциплінарних стягнень [1].

Відповідно до ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з низки підстав. Підстави дисциплінарної відповідальності суддів – це визначений законом перелік діянь (дисциплінарний проступок), що становлять фундаментальну основу для початку дисциплінарного провадження. Вони є ключовим елементом

системи, що відмежовує судову помилку від неправомірної поведінки, базуючись на принципах умислу або грубої недбалості. Слід зазначити, що з моменту започаткування судової реформи в 2016 році в новому Законі України від 2 червня 2016 року «Про судоустрій та правовий статус суддів» (далі – Закон) [17] підстави застосування до суддів заходів дисциплінарної відповідальності були значно розширені та конкретизовані, що є позитивною тенденцією на шляху до встановлення законності застосування заходів юридичної відповідальності до суддів та незалежності суддів, зниження ризиків тиску на їх діяльність та підвищення рівня об'єктивності встановлення контролю за діяльністю суддів. В той же час кожна з підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, яка визначена Законом не є вичепною та потребує наукового аналізу, оцінки та визначення об'єктивності її врахування з огляду на результати практики діяльності ВРП, що зумовлює необхідність їх наукового аналізу в межах наукової статті.

Питання правових засад та процедур дисциплінарної відповідальності в публічній службі в цілому та в діяльності суддів досліджували в своїх наукових роботах такі вчені як: В.Авер'янов, В.Бевзенко, Е.Демський, С.Ківалов, Т. Коломоєць, В.Колпаков, О.Кузьменко, Р.Мельник, О.Миколенко, Р.Миронюк, О.Пасенюк, А.Селіванов, С.Стеценко, В.Тимошук, С.Федчишин, М.Цуркан та інші. Напрямки удосконалення правових засад застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів були запропоновані в роботах: Подкопаєва С. В. «Дисциплінарна відповідальність суддів» (2003 рік), Шевченко А. В. «Дисциплінарна відповідальність суддів України» (2003 рік), Виноградової Л. Є. «Юридична відповідальність суддів загальних судів України» (2004 рік), Овчаренко О. М. «Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики» (2018 рік), Паришкура В. В. «Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз» (2017 рік), Бондарчук

Р.А. «Адміністративно-правове регулювання процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності» (2021 рік).

Варто відмітити багатограність та глибину наукової думки даних досліджень, в той же час подальше реформування судової системи в Україні та наближення її до світових (перед усім європейських) стандартів судочинства зумовлює необхідність більш детального дослідження підстав дисциплінарної відповідальності суддів з урахуванням їх законодавчого визначення та проблем тлумачення в правозастосовній практиці. Таким чином завданням дослідження в межах даного підрозділу роботи буде: визначення підстави дисциплінарної відповідальності суддів з урахуванням їх законодавчого урегулювання та виокремлення проблем їх тлумачення в правозастосовній практиці та окремих шляхів їх вирішення.

В більшості наукових джерел, присвячених дослідженню підстав дисциплінарної відповідальності суддів систематизовано їх в такі групи: нормативно-правові, фактичні і процесуально-правові [101, с.23; 102, с. 58–65; 103, с. 88-92; 104, с.361-372; 105; 106, с.110-122; 107, с.334-343; 108; 109; 110, с.34-37; 111, с. 26–30]. Нормативно-правовою підставою юридичної відповідальності виступає закріплення в законі складів правопорушень, відповідних видів і заходів юридичної відповідальності, інших умов, необхідних для практичної їх реалізації (уповноважених суб'єктів застосування заходів юридичної відповідальності, належних процедур та ін.). Фактичною підставою юридичної відповідальності є вчинення дії (бездіяльності), забороненої правовою нормою, тобто скоєння, власне, правопорушення. Це діяння характеризується суспільною шкідливістю й протиправністю, які співвідносяться як зміст і форма. Процесуальною підставою для юридичної відповідальності служить рішення компетентних органів публічної влади та їх посадових осіб про призначення конкретних заходів відповідальності, винесене з дотриманням законної процедури.

Відносно чіткий та повний перелік підстав притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності визначений в ст. 106 Закону. Дисциплінарні проступки суддів в Україні класифікуються відповідно до ст. 106 Закону, об'єднуючи умисні або недбалі дії (бездіяльність), що порушують професійні обов'язки та присягу. Основні підстави включають порушення строків, процесуальні порушення, неетичну поведінку, незадекларовані статки та неправомірне спілкування. Таким чином всі підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності можна виокремити в такі групи: 1) порушення процесуальних норм та строків – незаконна відмова в доступі до правосуддя, безпідставне затягування розгляду справи (понад встановлені строки), порушення правил автоматизованого розподілу справ, незазначення мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін; 2) порушення етичних норм та несумісності – поведінка, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, позапроцесуальне спілкування щодо обставин справи, неповідомлення про конфлікт інтересів, порушення вимог щодо декларування доходів/видатків; 3) невиконання професійних обов'язків – необґрунтоване звільнення з посади іншого судді або бездіяльність, що призвела до істотних наслідків, порушення засад рівності сторін або права на справедливий суд; 4) наявністю умислу – вчинення проступку умисно (усвідомлене порушення), вчинення проступку внаслідок недбалості (несумлінне ставлення до обов'язків).

Варто окремо розглянути найбільш поширені з зазначених вище підстав з огляду на якість її правового визначення в загальній нормі права та практики їх реалізації.

Незаконна відмова в доступі до правосуддя в Україні – це грубе порушення права на звернення до суду, що може проявлятися як відмова у відкритті провадження, безпідставне затягування чи невжиття заходів судом, і є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності через ВРП та, у крайніх випадках, кримінальної відповідальності за завідомо

неправосудне рішення (ст. 375 ККУ). Проявами незаконної відмови є: 1) відмова у відкритті провадження через хибне тлумачення закону, наприклад, щодо тотожності позовів; 2) безпідставне затягування розгляду справи; 3) невжиття заходів для розгляду справи в строк, встановлений законом; 4) неправомірна відмова у задоволенні позову, якщо право особи порушено. Зокрема, підпунктом «а» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону закріплено, що умисна або внаслідок недбалості незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної чи касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило учасникам судового процесу реалізацію наданих їм процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил підсудності чи юрисдикції, є підставою для дисциплінарної відповідальності судді. Дефініція поняття «істотні порушення норм процесуального права» закріплена, зокрема, частиною 1 статті 412 КПК України [112], згідно з якою істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону є такі порушення вимог цього Кодексу, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення. Критеріями істотності процесуальних порушень має бути ступінь завданої шкоди правам і законним інтересам учасників судового процесу та авторитету судової влади.

Щодо безпідставного затягування розгляду справи (понад встановлені строки) як підстави настання дисциплінарної відповідальності для судді, то вона визначена пунктом 2 частини 1 статті 106 Закону, в якій зазначено, що «суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення

до Єдиного державного реєстру судових рішень» [17]. Строки розгляду справи і вчинення окремих процесуальних дій установлюються процесуальним законом і є чітко визначеними. Однак конструкція «невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи» є достатньо складною, оціночною й потребує особливої уваги. Використання даної підстави відповідальності викликає суттєві труднощі, тому сам факт порушення строку розгляду справи не може бути підставою дисциплінарної відповідальності судді, оскільки законодавець визначив нею саме невжиття таких заходів протягом установленого законом строку; крім того, таке порушення може відбуватись як за суб'єктивних, так і об'єктивних причин. Окрім того варто зазначити, що в даному випадку також слід керуватися критеріями оцінювання «розумності строку судового розгляду», які виробленими Європейським судом з прав людини, до яких віднесено складність справи; наслідки порушення строків судового розгляду; дії державних органів; поведінка самого заявника. Як вірно зазначають дослідники «при вирішенні цього питання також повинно братися до уваги навантаження на суддю, яке суттєво впливає на строки розгляду справи, досвід його роботи, нездатність деяких суддів належним чином організувати свою роботу, такі інші об'єктивні чинники, як матеріально-технічне забезпечення суду, робота органів досудового провадження, які можуть вплинути на строки слухання справи тощо» [113]. Тут варто звернути увагу і на практику Великої Палати Верховного Суду (далі – ВП ВС) з розгляду скарг на рішення ВРП стосовно дисциплінарної відповідальності суддів. Так, у постанові від 14 березня 2024 року у справі №990SCGC/4/23 (провадження № 11-202сап23) ВП ВС перевірявся висновок ВРП про наявність у діях судді складу дисциплінарного проступку, передбаченого п. 2 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом), у зв'язку з безпідставним затягуванням

розгляду заяви про самовідвід іншого судді протягом розумного строку. Проаналізувавши приписи ч. 1 ст. 28 КПК України щодо розумності строків виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, а також зваживши на обсяг і специфіку процесуальних дій, які має вчинити суддя для розгляду заяви про самовідвід іншого судді, ВП ВС погодилася з висновком ВПР про те, що суддя, розглянувши відповідну заяву лише через пів року після її надходження, ухвалила рішення поза межами розумного строку [114].

До підстав дисциплінарної відповідальності судді, відповідно до пункту 1 частини 1 статті 106 Закону віднесено: порушення засад гласності і відкритості судового процесу; порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і доведеності перед судом їх переконливості; незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу; порушення правил щодо відводу (самовідводу). Варто погодитись з думкою Бондарчука Р.А., що «вказані підстави фактично є порушеннями вимог щодо неупередженості судді, яке проявляється в незадоволені ним окремих клопотань при розгляді справи про виклик свідків, про призначення експертизи, ненадання суддею можливості ознайомитися з матеріалами справи, надання переваг іншій стороні, лояльність судді до поведінки та позиції однією зі сторін» [111, с. 107]. Таким чином суддівська упередженість – це відсутність безсторонності, що виражається у прихильності до однієї зі сторін, особистій зацікавленості, попередньому формуванні думки про справу або суб'єктивних стереотипах, що заважають прийняти об'єктивне рішення. Це порушення принципу справедливого суду (ст. 6 ЄКПЛ), що призводить до скасування рішень через викривлення доказів або порушення процедури. До основних ознак та прикладів упередженості слід віднести: особисту зацікавленість судді в результатах розгляду справи, розгляд справи у незаконному складі, викривлення показів свідків, невмотивоване ігнорування доказів, заявлення

самовідводу в одних аналогічних справах і незгода на це в інших, що вказує на вибірковий підхід, залежність від сторони обвинувачення при обранні запобіжного заходу, де тяжкість злочину переважає над необхідністю доведення обґрунтованості клопотання та інші.

До форм прояву упередженості судді заявники, як правило, відносять незадоволення ним окремих клопотань при розгляді справи про виклик свідків, про призначення експертизи тощо; ненадання суддею можливості ознайомитися з матеріалами справи; надання переваг іншій стороні, відносини судді з однією зі сторін. Складності у кваліфікації дій судді, які виявляють упередженість при розгляді справи, не дають можливості при перевірці таких скарг у всіх випадках зробити однозначний висновок про його упередженість [115, с. 223].

Найпоширенішими формами виявлення суддівської упередженості є порушення правил відводу судді або безпідставне заявлення самовідводу. Слід пам'ятати, що це питання повинно вирішуватися з дотриманням норм процесуального закону.

Ще однією вагомою підставою дисциплінарної відповідальності судді є допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу, які визначена пунктом 3 частини 1 статті 106 Закону. Більшість, але не всі, стандарти та вимоги суддівської етики нормативно визначені Кодексом суддівської етики [116]. Статтею 4 Кодексу суддівської етики визначено, що «порушення встановлених ним правил етичної поведінки судді за яке його може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності вважається таким, що є грубим або систематичним, що призвело до підриву авторитету правосуддя» [116], що звісно є доволі

оціночним поняттям. Щодо цього варто звернути увагу на тлумачення цієї підстави, яке зокрема надано суддею Верховного Суду, членом ВРП Сергієм Бурлаковим. Так ним зазначено, що «формула – порушення правил етичної поведінки – не може сама по собі застосовуватися як підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності», що впливає з пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, оскільки виключно законами України визначаються діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них» [117]. Ним наведено рішення Великої Палати Верховного Суду постанови від 12 грудня 2024 року у справі № 990SCGC/18/24, в якому у пункті 22 зазначено, що «порушення суддею морально-етичних вимог та стандартів поведінки судді може ставитися йому у провину в контексті притягнення до дисциплінарної відповідальності, якщо вчинок судді настільки ганебний за виміром морально-етичних критеріїв, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя. Застосування такого виміру в кожному конкретному випадку передбачає врахування всіх обставин як щодо вчинку судді, так і щодо його особистості» [117].

Ще однією доволі не конкретизованою та оціночною підставою притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків, яке унормовано пунктом 4 частини 1 статті 106 Закону [17]. На думку судді Конституційного суду України у відставці Миколи Мельника «до суттєвих ознак даного порушення судді можна віднести порушення норм процесуального права, неправильне застосування норм матеріального права та інші діяння, що явно свідчать про несумлінність, нечесність, упередженість при відправленні ним правосуддя і які здебільшого є систематичними; суттєві негативні наслідки, що знаходяться у прямому причинному зв'язку з діями судді, тобто якщо внаслідок рішення останнього

настали серйозні порушення прав і законних інтересів особи, декількох осіб, групи осіб або держави» [118]. Найбільш складним для оцінки цієї підстави, на нашу думку, є встановлення причинно наслідкового зв'язку між діями та наслідками. Спектр діянь у формі «порушення прав людини і основоположних свобод» достатньо широкий і охоплюється як національним законодавством, наприклад, Конституцією України так і Міжнародними актами, наприклад Загальною декларацією прав людини, яка ратифікована Україною і має силу національного закону. Однак оціночним в цьому змісті є поняття «істотних негативних наслідків», тлумачення якого в Законі відсутнє, в Законі в п. 9 статті 109 надано тлумачення «істотного дисциплінарного проступку», як підстави для застосування найсуворішого виду дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади. І тут постає питання чи варто його ототожнювати з поняттям «істотних негативних наслідків» діяльності судді при наявності яких до нього можуть бути застосовані інші більш м'які заходи дисциплінарного стягнення. Очевидно, що в даному випадку мова йде про те, що будь-які дії судді пов'язані з порушенням прав громадян мають свої негативні наслідки, а от їх істотність визначається як сукупна оціночна категорія органом дисциплінарної юрисдикції – ВРП. Дослідники практики діяльності ВРП щодо застосування дисциплінарної відповідальності до суддів на підставі аналізу практики ВРП, виокремлюють такі приклади «істотних негативних наслідків»: відчуження боржником предмета іпотеки, що унеможливило першочергового задоволення банком своїх кредиторських вимог; відчуження значної кількості об'єктів нерухомості, велика частина із яких перебували у власності юридичних фізичних осіб, яких не було залучено до участі у справі; накладення арешту на грошові кошти на банківських рахунках у межах значної суми позову у зв'язку із чим фактично було зупинено господарську діяльність товариства; безпідставне блокування коштів на рахунках особи; блокування роботи Вищої кваліфікаційної комісії

суддів України та зупинення процесу кваліфікаційного оцінювання суддів; неправомірна реєстрація права власності на об'єкт самочинного будівництва; не встановлення судом підстав набуття позивачем у справі права власності на спірний об'єкт нерухомого майна; стягнення за рішенням суду з компанії на користь позивача у справі надмірно значних сум коштів та судових витрат; застосування наслідків недійсності договору купівлі-продажу цінних паперів; повернення забороненого законом небезпечного знаряддя лову – електровудки, вилученого державним інспектором згідно із протоколом про адміністративне правопорушення; безпідставне позбавлення особи права власності на спадкове майно та виникнення у неї необхідності докладати додаткових зусиль для відновлення своїх порушених прав; ухвала про накладення арешту на нежитлові приміщення плодоовочевої бази та її передачу на зберігання потерпілій призвела до захоплення невідомими особами нерухомого майна, власником якого є інша юридична особа [119, с. 77].

Самостійною підставою дисциплінарної відповідальності судді згідно з пунктом 5 частини 1 статті 106 Закону № 1402-19 є розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні. Так, порушення таємниці нарадчої кімнати послужило однією з підстав для звільнення судді Й.Л. Рафальського за рішенням ВРЮ від 13 березня 2012 року [120, с.42]. Зокрема, було встановлено, що протягом січня-липня 2011 року при розгляді 31 цивільної справи цей суддя виходив у нарадчу кімнату для ухвалення рішення, після чого вони не проголошувались, розгляд справи не відновлювався, справи фактично залишилися нерозглянутими й подальший їх розгляд не проводився. В діях цього судді виявлено такі порушення: відмова в доступі до правосуддя по цивільній справі; порушення правил передачі апеляційної скарги по кримінальній справі до апеляційного суду, що стало підставою для

постановлення окремої ухвали судом апеляційної інстанції; допущення тяганини при розгляді кримінальних справ; систематичне порушення правил внутрішнього трудового розпорядку суду.

Такі підстави дисциплінарної відповідальності судді, як: неповідомлення суддею ВРП та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб; неповідомлення або несвоєчасне повідомлення РСУ про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді; втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями закріплені пунктами 6-8 частини 1 статті 106 Закону № 1402-19 [17]. Обов'язок здійснювати контроль за додержанням вимог законодавства щодо врегулювання конфліктів інтересів у діяльності суддів судів загальної юрисдикції, голови та членів ВККСУ, Голови ДСАУ та його заступників, приймати рішення про врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності зазначених осіб (у разі, якщо такий конфлікт не може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом) покладено на РСУ.

Недотримання вимог та обмежень, передбачених антикорупційним і судоустрійним законодавством визначається як підстава відповідальності судді за: неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції; зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне не зазначення відомостей, передбачених законодавством; використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального поступку; допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення

суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна; непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання; визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом; неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному Законом; подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей; неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному Законом; декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді (підпункти 9-12, 14-19 частини 1 статті 106 Закону № 1402-19) [17].

Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» встановлюється низка обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (статті 22-25). До таких осіб належать і професійні судді (пункт «г» частини 1 статті 3) [121]. Приміром, судді зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством. Крім того, судді зобов'язані подавати ще дві декларації – декларацію родинних зв'язків і

декларацію доброчесності. Ці декларації будуть публічно доступними, а судді притягуватимуться до дисциплінарної відповідальності, якщо декларації не будуть подані чи будуть подані із запізненням.

Таким чином в результаті дослідження нами було визначено підстави дисциплінарної відповідальності суддів з урахуванням їх законодавчого урегулювання та виокремлено проблеми їх тлумачення в правозастосовній практиці. За змістом та сутністю підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності систематизовано в такі групи: 1) порушення процесуальних норм та строків – незаконна відмова в доступі до правосуддя, безпідставне затягування розгляду справи (понад встановлені строки), порушення правил автоматизованого розподілу справ, незазначення мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін; 2) порушення етичних норм та несумісності – поведінка, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, позапроцесуальне спілкування щодо обставин справи, неповідомлення про конфлікт інтересів, порушення вимог щодо декларування доходів/видатків; 3) невиконання професійних обов'язків - необґрунтоване звільнення з посади іншого судді або бездіяльність, що призвела до істотних наслідків, порушення засад рівності сторін або права на справедливий суд; 4) наявністю умислу – вчинення проступку умисно (усвідомлене порушення), вчинення проступку внаслідок недбалості (несумлінне ставлення до обов'язків).

Встановлено, що проблеми тлумачення підстав дисциплінарної відповідальності суддів в Україні пов'язані з розмитістю законодавчих формулювань, суб'єктивізмом дисциплінарних органів та конфліктом між необхідністю покарання за проступки і забезпеченням суддівської незалежності. Основні труднощі виникають при інтерпретації оціночних понять («істотне порушення», «грубе нехтування обов'язками»), що створює ризики тиску на суддів та порушення принципу передбачуваності. У зв'язку з цим доцільно було б систематизувати практику діяльності ВРП щодо

тлумачення підстав дисциплінарної відповідальності суддів у формі узагальнення такої практики, що слугувало б запобіжником для суддів та інших учасників судового процесу щодо відхилення від правомірної поведінки та дотримання принципів належного судочинства [122, с. 196-200].

2.2. Система заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів та її ефективність

Діяльність судової системи в Україні завжди була чутливою темою як для суспільства так і для органів влади. Основним меседжем нового витку судової реформи 2016 року стало – дотримання принципів незалежності в діяльності судів та формування нового складу суддів на засадах конкурсного відбору в основу якого покладено їх фаховість та доброчесність. Якщо питання доброчесності суддів постійно є публічним наративом і обговорюється на різних рівнях, то проблема дотримання принципів незалежності суддів децю замовчується, або піднімається у виключних випадках. Зокрема у вересні 2025 року у Верховному Суді було обговорено необхідність досягнення балансу між дисциплінарною відповідальністю суддів і суддівською незалежністю, в результаті обговорення було з'ясовано, що значна кількість дисциплінарних проваджень відносно судді ініційована виключно як спосіб усунути суддю від розгляду справи або помститися за ухвалене ним судові рішення [123]. Таким чином, питання законності, ефективності та продуктивності застосування заходів дисциплінарної відповідальності щодо суддів є нагальним, а недосконалість окремих матеріальних та процедурних норм законодавства про таку відповідальність створюють можливість використання інструментів такої відповідальності як способу тиску на суддю. Ці та інші фактори стали підставою для розробки проєкту Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і

статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення дисциплінарних та інших процедур (реєстр. № 13137), який був розроблений Комітетом Верховної Ради з питань інтеграції України. Вказаним законопроектом пропонується врегулювати питання щодо уточнення підстав для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; уточнення дисциплінарних стягнень, що можуть застосовуватися до суддів; вирішення проблеми зловживання правом на подання дисциплінарних скарг; удосконалення правового інституту окремої ухвали суду [124].

У межах загальної широкої проблематики дисциплінарної відповідальності суддів, потребує наукового аналізу проблема ефективності та раціональності заходів дисциплінарної відповідальності які застосовуються до суддів в Україні та розробки окремих шляхів її вирішення.

Проблематика адміністративно-правового регулювання інституту дисциплінарної відповідальності суддів була предметом дослідження таких вітчизняних вчених, як В. Авер'янов, В. Бевзенко, Е. Демський, С. Ківалов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, Р. Мельник, О. Миколенко, Р. Миронюк, О. Пасенюк, Д. Приймаченко, О. Рябченко, А. Селіванов, С. Стеценко, В. Тимошук, М. Цуркан та інші. В свою чергу проблемні питання процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності були досліджені в роботах С. Подкопаєва, А. Шевченко, Л. Виноградової, О. Овчаренко, В. Паришкура, Р. Бондарчука.

Водночас слід зазначити, що ті зміни які відбуваються останнім часом в системі формування та функціонування судової системи, що направлені на приведення стандартів судочинства в Україні до стандартів ЄС в цій сфері є поштовхом до перегляду окремих положень та принципів застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів з метою досягнення балансу між невтручанням в діяльність судді і дотримання законності в його діяльності.

У зв'язку з цим переслідуючи мету удосконалення інституту дисциплінарної відповідальності суддів у межах даного підрозділу дисертації ми ставимо та будемо намагатись вирішити наступні дослідницькі завдання: з'ясувати систему заходів дисциплінарної відповідальності, що застосуються до суддів, оцінити їх ефективність, та запропонувати окремі пропозиції щодо їх удосконалення.

Загалом, згідно з відомостями звіту ВРП, упродовж 2024 року до ВРП надійшло 8 268 дисциплінарних скарг щодо суддів, в результаті розгляду яких до дисциплінарної відповідальності притягнуто 145 суддів та застосовано такі дисциплінарні стягнення: попередження – щодо 64 суддів; догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця – до 19 суддів; сувора догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців – щодо 11 суддів; подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – щодо 3 суддів; подання про звільнення судді з посади – щодо 48 суддів, винесено 575 ухвал про відмову в розгляді скарги та їх повернення скаргнику [1]. Зазначені дані свідчать в цілому про досить ефективну останнім часом діяльність ВРП щодо розгляду дисциплінарних проваджень відносно суддів, однак виникають питання доцільності застосування окремих дисциплінарних стягнень, їх відповідності ступеню вини та виду дисциплінарного порушення, а також щодо розширення сфери їх застосування.

В попередніх підрозділах ми дійшли висновку, що за змістом та сутністю підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності можна систематизувати в такі групи: 1) порушення процесуальних норм та строків – незаконна відмова в доступі до правосуддя, безпідставне затягування розгляду справи (понад встановлені строки), порушення правил автоматизованого розподілу справ, незазначення мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін; 2) порушення етичних норм та несумісності –

поведінка, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, позапроцесуальне спілкування щодо обставин справи, неповідомлення про конфлікт інтересів, порушення вимог щодо декларування доходів/видатків; 3) невиконання професійних обов'язків – необґрунтоване звільнення з посади іншого судді або бездіяльність, що призвела до істотних наслідків, порушення засад рівності сторін або права на справедливий суд. Натомість аналіз Розділу VI «Дисциплінарна відповідальність судді» Закону України «Про судоустрій та правовий статус суддів» (далі – Закон) дає можливість виділити більше 20 видів порушень у разі вчинення яких суддю може бути піддано заходам дисциплінарного впливу, вони визначені в статті 106 як «підстави дисциплінарної відповідальності судді» [17].

Як визначено в статті 109 Закону «дисциплінарне стягнення стосовно судді» до суддів може застосовуватися дисциплінарне стягнення у виді: 1) попередження; 2) догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця; 3) сувора догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; 4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; 5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня; 6) подання про звільнення судді з посади.

Для порівняння в розвинутих країнах, які є партнерами України в різних сферах і в наближені стандартів ЄС зокрема на законодавчому рівні встановлені такі види дисциплінарних стягнень, які застосовуються до суддів: 1) Федеративна Республіка Німеччина – догана, штраф, зменшення

заробітної плати, пониження на посаді, звільнення зі служби; зменшення розміру пенсії чи навіть її позбавлення – до суддів у відставці за вчинення ними дисциплінарних проступків; 2) Англія – офіційна порада, офіційне попередження, догана та звільнення; тимчасове відсторонення від посади як забезпечувальний захід на час перевірки чи розгляду дисциплінарної скарги; 3) Королівство Швеція – попередження, відрахування із заробітної плати можливі щонайбільше тридцять днів, а щоденне відрахування не може перевищувати 25 відсотків заробітної плати, звільнення з посади коли суддя очевидно не відповідає своїй посаді внаслідок грубого та неодноразового невиконання своїх посадових обов'язків; 4) Нідерланди – письмова догана, утримання заробітної плати в розмірі не більше половини місячного окладу, відсторонення не більше ніж на три місяці або звільнення; 5) Литва – догана, сувора догана, звільнення з посади; цікавим тут є те, що перші три санкції накладаються безпосередньо Судом честі (аналог ВРП), четверта санкція може бути накладена в спеціальному порядку на підставі пропозиції Суду честі шляхом звернення до Президента Республіки або Парламенту звільнити суддю з посади в порядку, встановленому законом [125].

Під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді мають бути враховані наступні фактори: 1) характер дисциплінарного проступку (його склад); 2) наслідки проступку; 3) особисті характеристики судді; 4) ступінь вини судді у його вчиненні; 5) наявність застосованих раніше і діючих дисциплінарних стягнень. Законом також зазначено, що до факторів які мають бути враховані при застосуванні до судді дисциплінарного стягнення слід віднести «інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності» [17].

Вважаємо, що при призначені дисциплінарного стягнення до судді мають враховуватись обставити, які пом'якшують відповідальність, що є в цілому стандартом будь-якого виду відповідальності як адміністративної, урегульовані КУпАП так і кримінальної, визначеної КПК України. Тому до

таких обставин слід віднести: позитивна характеристика судді, відсутність негативних наслідків, значне навантаження, відсутність непогашених дисциплінарних стягнень, вина судді у формі недбалості, визнання суддею факту допущених порушень, можливість особи реалізувати процесуальні права, пов'язані із правом на захист особи, в суді апеляційної інстанції, відновлення права судом апеляційної інстанції. І навпаки обтяжуючими обставинами, які впливають на обрання видів дисциплінарних стягнень до судді, слід визначити: очевидний та грубий характер порушень, що свідчить про необ'єктивність та несправедливість здійснення правосуддя, триваючий характер порушень, чисельність та системність допущених порушень, наявність непогашеного дисциплінарного стягнення, істотність негативних наслідків порушень судді, умисна форма вини судді.

В Законі при застосуванні заходів дисциплінарної відповідальності стосовно суддів закладено принцип пропорційності. Принцип пропорційності у застосуванні стягнень – це фундаментальна вимога, що забезпечує розумний баланс між метою покарання (захист публічного інтересу) та правами особи, вимагаючи, щоб втручання було найменш обтяжливим, адекватним і справедливим. Стягнення не повинно перевищувати необхідного для досягнення легітимної мети, враховуючи тяжкість проступку. На думку О. З. Хотинської-Нор «зміст принципу пропорційності полягає у співмірному, справедливому співвідношенні характеру вчиненого суддею дисциплінарного проступку та застосованій санкції, у низці міжнародних документів наголошується на тому, що шкала застосовуваних до судді санкцій повинна визначатися суддівським законом і відповідати принципу пропорційності» [106, с. 117].

Відповідно до статті 109 Закону про судоустрій і статус суддів [17] та статті 50 Закону України про Вищу раду правосуддя [18], принцип пропорційності передбачає врахування характеру дисциплінарного проступку, його наслідків, даних, що характеризують особу судді, ступеню

його вини, наявності непогашених дисциплінарних стягнень, інших обставин, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Принцип пропорційності частково реалізований в Законі, зокрема в частинах 3 та 4 статті 109 визначено види дисциплінарних проступків та види стягнень, які можуть бути застосовані за їх вчинення, таким чином частково досягнуто баланс між ступеню суспільної шкідливості діяння та мірою обмежень дисциплінарного стягнення.

Аналіз практики діяльності Дисциплінарних палат ВРП дає можливість визначити певні особливості застосування принципу пропорційності при застосуванні заходів дисциплінарного впливу до судді. Так, рішенням Першої Дисциплінарної палати № 2182/1дп/15-20 від 17.07.2020 суддю Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області Гайдус-Герасименко О.Д. притягнуто до дисциплінарної відповідальності за порушення процесуальних норм під час розгляду цивільної справи. Як вбачається з тексту рішення, до цього часу суддю тричі притягували до дисциплінарної відповідальності, застосовуючи до неї такі стягнення: 1) подання про тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя на три місяці з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді, направленням судді до Національної школи суддів України; 2) стягнення у виді суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; 3) стягнення у виді догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця. Водночас, в аналізованому рішенні вказується, що нове стягнення застосовується з урахуванням принципу пропорційності, а тому вирішено застосувати до судді сувору догану з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу протягом трьох місяців. Однак, при цьому Дисциплінарна палата не наводить обґрунтування, чому вирішено було застосувати саме такий вид

дисциплінарного стягнення, а не рекомендувати до звільнення, з огляду на історію покарань і продовження порушень [126].

Протилежно іншим є рішення Другої Дисциплінарної палати № 3301/2дп/15-20 від 30.11.2020 про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді Голосіївського районного суду міста Києва Рудика І.В., відповідно до якого до судді за проведення судового засідання без належного повідомлення про його проведення потерпілого та його адвоката було застосовано догану з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця. При цьому в рішенні зазначено, що вид дисциплінарного стягнення обрано із застосуванням принципу пропорційності з урахуванням того, що суддя має позитивну характеристику, допустив проступки внаслідок недбалості, а також про відсутність у нього непогашених дисциплінарних стягнень [126]. Таке рішення Дисциплінарної палати навряд чи можна назвати адекватним (пропорційним) вчиненому суддею дисциплінарного проступку, таким що застосовано з дотриманням принципу пропорційності мало бути стягнення у вигляді попередження. З цього аналізу можна зробити висновок, що при прийнятті рішень щодо застосування до суддів того чи іншого дисциплінарного стягнення Дисциплінарні палати ВРП не завжди в повній мірі застосовують принцип пропорційності, однак вказуючи на нього в своїх рішеннях.

Нижче на виконання задач дослідження варто здійснити аналіз кожного з визначених законом видів дисциплінарних стягнень, підстав та умов їх застосування.

Попередження як захід дисциплінарного стягнення для судді. Попередження є найм'якшим заходом дисциплінарного стягнення, який може бути застосований до судді за вчинення дисциплінарного проступку. Воно застосовується у випадку менш серйозних порушень, коли ступінь вини судді або тяжкість наслідків не вимагають застосування більш суворих

санкцій (догани, суворой догани чи відсторонення). Основні аспекти застосування попередження полягають у наступному: 1) органом, що приймає рішення про його застосування є Дисциплінарна палата ВРП; 2) підставою застосування є вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (наприклад, безпідставне затягування розгляду справи, порушення правил суддівської етики, не зазначення мотивів відхилення аргументів тощо), який не є систематичним або особливо тяжким; 3) при виборі цього стягнення ВРП враховує характер проступку, особу судді, ступінь вини та обставини справи; 4) дисциплінарне стягнення у вигляді попередження може бути застосоване не пізніше трьох років з дня вчинення проступку (без урахування часу тимчасової непрацездатності або відпустки); 5) попередження не застосовується у разі вчинення найбільш грубих порушень (наприклад, поведінка, що порочить звання судді, або серйозні порушення етики), а також воно не може бути застосовано у разі вчинення порушень антикорупційного законодавства, а саме: неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом; подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей; неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим Законом; декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді; 6) попередження не передбачає автоматичного позбавлення доплат до посадового окладу, на відміну від догани чи суворой догани [17].

Загалом, згідно з відомостями звіту ВРП, упродовж 2024 року до ВРП надійшло 8 268 дисциплінарних скарг щодо суддів, в результаті їх розгляду ВРП ухвалила 134 рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності 145 суддів, до 64 з яких застосовано таке дисциплінарне стягнення як попередження [1].

Догана та сувора догана як заходи дисциплінарного стягнення для судді. Догана та сувора догана для судді – це види дисциплінарних стягнень, що застосовуються за вчинення дисциплінарного проступку (порушення трудової дисципліни, професійних обов'язків), серед ключових їх особливостей слід виділити наступні: 1) догана тягне за собою позбавлення права на отримання доплат до посадового окладу протягом одного місяця; 2) сувора догана тягне за собою позбавлення права на отримання доплат до посадового окладу протягом трьох місяців; 3) дисциплінарна відповідальність судді, яка може завершитися доганою, настає за такі дії (чи бездіяльність) – істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, зумовлене умислом або недбалістю, безпідставне затягування або невжиття заходів щодо розгляду справи протягом строку, встановленого законом, порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя, умисне або внаслідок недбалості незазначення в майновій декларації відомостей або внесення завідомо неправдивих відомостей, порушення вимог щодо несумісності (наявність конфлікту інтересів, суміщення з іншою діяльністю), неподання або несвоєчасне подання декларації; 4) сувора догана застосовується за суттєві порушення, які не тягнуть за собою звільнення, але є більш серйозними, ніж звичайне попередження; підставами є вчинення дисциплінарного проступку, перелік яких визначено законом (стаття 106 Закону України "Про судоустрій і статус суддів"), зокрема – умисне або внаслідок недбалості незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору, порушення засад рівності сторін, безпідставне затягування розгляду справи, порушення правил суддівської етики, що порочить звання судді, інші порушення, які свідчать про неналежне виконання професійних обов'язків; 5) дані види стягнень до судді не застосовуються за суттєві дисциплінарні правопорушення суддею, за які застосовуються більш суворі заходи відповідальності, зокрема: допущення суддею поведінки, що порочить звання

судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу; зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством; використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку; допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна; непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання; непроходження суддею початкової підготовки, передбаченої Законом; визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом; 6) догана діє протягом певного часу (зазвичай до року), і якщо протягом цього часу суддя не вчинить нового проступку, він вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення; 7) сувора догана діє протягом вісімнадцяти місяців з дня ухвалення рішення про її накладення, і якщо

протягом цього часу суддя не вчинить нового проступку, він вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення.

Згідно з відомостями звіту ВРП за 2024 рік із 145 суддів відносно яких було прийнято рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця була застосована до 19 суддів, сувора догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців – щодо 11 суддів [1].

Подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді застосовуватися до судді виключно у разі вчинення таких проступків: 1) умисне або внаслідок недбалості: незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду; незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; порушення засад гласності і відкритості судового процесу; порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу; порушення правил щодо відводу (самовідводу);

2) безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень; 3) умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків; 4) розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці ухвалення судового рішення, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні. У разі ухвалення рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення, що не дозволяє судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, суддя тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя у цьому суді з дня ухвалення рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення [17].

Згідно з відомостями звіту ВРП за 2024 рік із 145 суддів відносно яких було прийнято рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя було застосовано щодо 3 суддів [1].

Особливості застосування тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності визначені в статтях 68,69 Закону «Про ВРП». Так, відповідно до Закону тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності здійснюється Вищою радою правосуддя на підставі рішення Дисциплінарної палати про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. Суддя, стосовно якого розглядається питання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності,

та/або його представник може бути заслуханим на засіданні ВРП. Неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності. За результатами розгляду подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності ВРП ухвалює вмотивоване рішення [18]. Рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав: 1) склад ВРП, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати; 2) рішення не підписано будь-ким із складу членів ВРП, які брали участь у його ухваленні; 3) рішення не містить посилення на визначені законом підстави тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності та мотиви, з яких ВРП дійшла відповідних висновків [127, с.78].

Подання про переведення судді до суду нижчого рівня як вид дисциплінарного стягнення до судді. Подання про переведення судді до суду нижчого рівня – це суворе дисциплінарне стягнення (п. 5 ч. 1 ст. 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів»), що застосовується за суттєві порушення. Воно передбачає направлення рекомендації Вищою радою правосуддя (ВРП) для переведення судді з вищої інстанції до нижчої. Таке стягнення не може бути застосоване разом з іншими, окрім обов'язкового направлення на кваліфікаційне оцінювання. Особливості застосування такого стягнення полягають в наступному: 1) це вид дисциплінарної відповідальності, спрямований на суддів, які вчинили порушення, що не вимагають негайного звільнення, але унеможливають подальшу роботу на вищому рівні (наприклад, суддя апеляційного суду переводиться до місцевого суду); 2) в той же час дане дисциплінарне стягнення не застосовується до судді вищого спеціалізованого суду, а також воно не застосовується у разі переведення судді до вищого спеціалізованого суду; 3) подання приймається ВРП за результатами дисциплінарного провадження і ґрунтується на

підтвердженні нездатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; 4) протягом трьох років з дня накладення цього стягнення суддя не може бути переведений назад до суду вищого рівня; 5) у разі ухвалення рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення, що не дозволяє судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, суддя тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя у цьому суді з дня ухвалення рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення.

Особливості переведення судді до суду нижчого рівня як вид дисциплінарного стягнення до судді визначені в статтях 71, 72 Закону «Про ВРП». Відповідно до Закону питання про переведення судді з одного суду до іншого розглядається на засіданні ВРП. Суддя, стосовно якого розглядається питання про переведення з одного суду до іншого, запрошується на засідання ВРП у порядку, визначеному цим Законом. Неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності. Розгляд питання про переведення судді з одного суду до іншого починається з оголошення рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України чи подання Дисциплінарної палати головуючим у засіданні ВРП. За результатами розгляду питання про переведення судді з одного суду до іншого ВРП ухвалює вмотивоване рішення. ВРП ухвалює рішення про відмову в переведенні судді з одного суду до іншого за результатами конкурсу, якщо такий суддя має непогашене дисциплінарне стягнення, був звільнений з посади судді або припинив свої повноваження. Якщо на день розгляду питання про переведення судді з одного суду до іншого за результатами конкурсу стосовно такого судді здійснюється дисциплінарне провадження, ВРП зупиняє розгляд питання про переведення такого судді до ухвалення остаточного рішення в межах цього дисциплінарного провадження [18]. Рішення ВРП про переведення судді може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав: 1) склад ВРП, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати; 2) рішення не підписано будь-ким із

складу членів ВРП, які брали участь у його ухваленні; 3) рішення не містить посилань на визначені законом підстави для переведення судді та мотивів, з яких ВРП дійшла відповідних висновків [18].

Подання про звільнення судді з посади як вид дисциплінарного стягнення до судді. Даний вид стягнення є найбільш суворим та потребує більш детального аналізу.

Дисциплінарне стягнення у виді подання про звільнення судді з посади застосовується у разі: 1) вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 2) порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна [17].

Відповідно до частини другої статті 126 Конституції України суддя може бути звільненим за вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді.

Згідно із частиною дев'ятою статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді, може бути визнаний, зокрема, будь-який з таких фактів:

1) суддя допустив поведінку, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, у тому числі в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших етичних норм та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду;

2) суддя вчинив дисциплінарний проступок, маючи непогашене дисциплінарне стягнення (крім попередження чи догани), або має два непогашених дисциплінарних стягнення;

3) встановлено факт недоброчесної поведінки судді, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї, законність джерел яких підтверджена; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим ним та членами його сім'ї майну і доходам; використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди;

4) суддю визнано судом винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією;

5) суддя не виконав вимоги рішення органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, ухваленого на підставі пункту 4 частини першої цієї статті, або за результатами кваліфікаційного оцінювання, призначеного відповідно до пункту 4 частини першої цієї статті, суддя не підтвердив здатність здійснювати правосуддя у відповідному суді;

6) суддя умисно не подав декларацію доброчесності чи декларацію родинних зв'язків у встановлені строки або умисно задекларував недостовірні (в тому числі неповні) твердження у декларації доброчесності;

7) суддя допустив інше грубе порушення закону, що підриває суспільну довіру до суду [17].

Як вірно зазначають А.Котелевець та О.Овчаренко «аналіз ознак діяння, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді, засвідчує два важливих аспекти. З одного боку, такі категорії, як «недоброческа поведінка», «підрив авторитету правосуддя», «грубе порушення закону», «суспільна довіра до суду», «мораль», «чесність», «непідкупність», є оцінними категоріями, які мають право тлумачити ВРП (далі – ВРП) та її дисциплінарні органи. З іншого боку, окремі ознаки неправомірних діянь суддів, визначені в частині дев'ятій статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», є схожими або навіть тотожними з пунктами або підпунктами частини першої статті 106 цього ж Закону, який

передбачає дисциплінарні проступки судді, які у більшості випадків не є такими, що несумісні з його подальшим перебуванням на посаді судді. Це покладає на ВРП особливу відповідальність під час дискреційного тлумачення підстав для звільнення судді» [128].

В Узагальненнях практики розгляду Вищою радою правосуддя та її дисциплінарними органами дисциплінарних справ щодо суддів (за матеріалами справ 2017-2021 років) зазначається, що «в дисциплінарній практиці ВРП усталеним підходом є первинне «встановлення ознак дисциплінарного проступку або проступків, передбачених одним або декількома підпунктами частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Далі з урахуванням сукупності обтяжуючих обставин, тяжкості проступку або систематичності дій судді (або інших кваліфікуючих ознак, визначених частиною дев'ятою статті 109 Закону) дисциплінарний орган доходить висновку, що аналізовані дії судді не є сумісними з подальшим його перебуванням на посаді» [129].

А. Котелевець та О. Овчаренко зазначають, що «практика Дисциплінарних палат ВРП за 2024-2025 роки свідчить, що найчастіше істотним дисциплінарним проступком визнавалося допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу (пункт 3 частини першої статті 106, пункт 1 частини дев'ятої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») або істотні етичні дисциплінарні проступки» [128]. На їх думку «у 2024 році лише у двох випадках суддів звільнили за вчинення дій, що передбачені іншими пунктами/підпунктами частини першої статті 106 цього Закону (за пунктом 2 частини першої статті 106, а саме: зволікання з виготовленням

вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень, поєднане з ознакою систематичності; за підпунктом «д», пунктом 15 частини першої статті 106, а саме: умисне або внаслідок недбалості порушення правил щодо відводу (самовідводу), поєднане з визнанням судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом). У декількох випадках суддів звільняли за сукупністю дій, передбачених пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та іншими пунктами/підпунктами частини першої статті 106, зокрема: умисне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасником судового процесу наданих йому прав та виконання обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду (підпункт «а» пункту 1 частини першої статті 106); визнання судді винним у вчиненні правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом (пункт 15 частини першої статті 106); умисне істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків; умисне порушення суддею правил щодо відводу (самовідводу); безпідставне затягування розгляду справ (підпункти «а», «д» пункту 1, пункт 2 частини першої статті 106); умисне інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду; умисне інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків (підпункт «а» пункту 1, пункт 4 частини першої статті 106); внаслідок недбалості істотне порушення норм процесуального права під час здійснення

правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків; внаслідок недбалості незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття аргументів сторін щодо суті спору; внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод – права власності та права на справедливий суд (підпункти «а», «б» пункту 1, пункт 4 частини першої статті 106)» [128; 130].

У 2023 році після відновлення діяльності ВРП звільнила 6 суддів за вчинення істотного дисциплінарного проступку, у 2024 році було звільнено 31 суддю у 2024 році, у 2025 році – 30 суддів [131; 132; 133; 134]. Варто зазначити, що кваліфікація дисциплінарного проступку судді, оцінювання його за ознаками як істотного, відмежування від інших видів юридичної відповідальності судді належать до виключних дискреційних повноважень дисциплінарних органів ВРП. Рішення дисциплінарного органу ВРП або ВРП про застосування до судді найбільш суворого стягнення у виді звільнення з посади має бути вмотивованим, базуватися на сукупності чітких і переконливих доказів, щоб не лише для звичайної розсудливої людини, а й для інших суддів були очевидні його підставність, однозначність, пропорційність і справедливість.

Щодо іншої підстави застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади, а саме порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна варто зазначити наступне. Порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна є самостійною конституційною підставою для звільнення з посади (п. 6 ч. 6 ст. 126 Конституції України), ця норма застосовується, якщо суддя не може пояснити законність набутих активів, що виявляє невідповідність займаній посаді або несумісність зі статусом. Звільнення здійснюється на підставі ст. 126 Конституції України та ст. 118 Закону

України «Про судоустрій і статус суддів», порушення може бути встановлено під час кваліфікаційного оцінювання Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (ВККС) або у дисциплінарному провадженні ВРП. ВРП ухвалює рішення про звільнення, якщо суддя не спромігся довести законність походження майна, що є істотним порушенням. Невиконання вимоги щодо підтвердження законності майна свідчить про порушення етичних та професійних стандартів, що унеможлиблює подальше здійснення правосуддя. Ця підстава спрямована на забезпечення доброчесності суддівського корпусу та боротьбу з незаконним збагаченням. Дисциплінарна палата може прийняти рішення про внесення Вищій раді правосуддя подання про звільнення судді за порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна лише у разі коли суддя не підтвердив законність джерела походження майна або відмовився його підтверджувати [135, с. 341–344].

Ще одне питання яке стосується ефективності дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до судді, це додаткові обмеження які покладаються на суддю, або поширюються на нього у разі застосування того чи іншого дисциплінарного стягнення. До таких обмежень з урахуванням аналізу норм Закону можна віднести – тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя та непогашеність дисциплінарного стягнення.

Відповідно до статті 68 Закону про ВРП «тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності здійснюється Вищою радою правосуддя на підставі рішення Дисциплінарної палати про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. Суддя, стосовно якого розглядається питання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності, та/або його представник може бути заслуханим на засіданні ВРП. За результатами розгляду подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення

правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності ВРП ухвалює вмотивоване рішення» [18]. А відповідно до ст. 62 Закону про ВРП «повідомлення про рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя надсилається до суду, в якому такий суддя обіймає посаду в день розгляду Вищою радою правосуддя питання щодо судді, а також розміщується на офіційному веб-сайті ВРП та на офіційному веб-порталі судової влади України» [18].

Інше питання стосується обмежень пов'язаних з терміном погашення дисциплінарного стягнення. Зокрема в статті 110 Закону визначені різні строки погашення дисциплінарного стягнення в залежності від його виду: протягом шести місяців з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді попередження; протягом одного року – догани; протягом вісімнадцяти місяців – суворої догани; протягом двох років – подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; протягом трьох років – подання про переведення судді до суду нижчого рівня суддю [17]. Вважаємо, що такі терміни погашення дисциплінарного стягнення є занадто великими, що має крім юридичних наслідків ще й негативний моральний вплив на суддю та може викликати певний тролінг особливо в ЗМІ, що точно не позитивно впливає на імідж судової системи, а встановлення такого терміну при застосуванні попередження як найпростішого виду дисциплінарного стягнення за допущення незначних порушень в діяльності судді, які не вплинули на результати розгляду справи та авторитет суду, вважаємо недоцільним.

Також занадто жорсткою та такою, що не відповідає принципам застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів є норма частини 6 статті 106 Закону в якій зазначено, що «за наявності непогашених дисциплінарних стягнень до судді має бути застосовано більш суворе дисциплінарне стягнення» [17]. Вважаємо, що таке рішення може бути

прийняте (а не підлягає обов'язковому прийняттю) ВРП з урахуванням обставин дисциплінарної справи, яка знаходиться на розгляді.

Окрім цього вважаємо недоцільною та такою що порушує права судді норму частини 7 статті 109 Закону, відповідно до якої «суддя, який має непогашене дисциплінарне стягнення, не може брати участі в конкурсі на зайняття посади в іншому суді». Ця норма потребує виключення, або хоча б уточнення, що «вона не поширюється на випадки застосування попередження як виду стягнення до судді» [136, с. 363-369; 137, с.100-104; 138, с. 123-127].

З урахуванням вищезазначеного вважаємо, що з метою удосконалення матеріальних та процесуальних норм щодо встановлення та застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів доцільно внести зміни до окремих положень статті 106 Закону, зокрема викласти ч. 6 та 7 такого змісту: *«ч. 6. За наявності непогашених дисциплінарних стягнень до судді може бути застосовано більш суворе дисциплінарне стягнення», «ч. 7. Суддя, який має непогашене дисциплінарне стягнення, не може брати участі в конкурсі на зайняття посади в іншому суді, окрім випадків застосування попередження».*

2.3. Процедура застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів та шляхи її удосконалення

Слід зауважити, що процедура застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів дійсно є значно розтягнута у часі та включає ряд процесуальних етапів, які можна узагальнити в такі стадії: 1) подання скарги та здійснення перевірки – дисциплінарне провадження розпочинається на підставі скарги (дисциплінарної скарги) щодо поведінки судді, автоматизована система розподіляє скаргу між членами ВРП для проведення

попередньої перевірки наявності підстав для відкриття справи; 2) відкриття дисциплінарної справи – за результатами перевірки дисциплінарний інспектор ВРП або член ВРП приймає рішення про відкриття або відмову у відкритті дисциплінарної справи; 3) розгляд дисциплінарної справи – справа розглядається Дисциплінарною палатою ВРП, судді забезпечується право на захист, можливість надання пояснень та ознайомлення з матеріалами; 4) прийняття рішення – Дисциплінарна палата приймає рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності або закриття справи, застосовуються заходи стягнення: попередження, догана, подання про тимчасове відсторонення, подання про переведення або звільнення. Також слід виділити ключові особливості такої процедури: 1) визначення строків – дисциплінарне стягнення може бути застосоване не пізніше трьох років із дня вчинення проступку (без урахування часу хвороби або відпустки); 2) з'ясування підстав для дисциплінарного провадження – підставою є вчинення дисциплінарного проступку, перелік якого визначено законом (наприклад, неналежне виконання обов'язків, порушення правил етики, неповідомлення про конфлікт інтересів); 3) визначення порядку оскарження процедури – рішення Дисциплінарної палати може бути оскаржене до ВРП, а згодом – до Верховного Суду.

Нижче на виконання задач дослідження в межах цього підрозділу роботи ми ставимо задачу розкрити зміст кожної стадії процедури застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів, а також виокремити особливості здійснення такої процедури, визначити найбільш типові складності, які виникають при її здійсненні оперуючись на практику діяльності ВРП та запропонуємо окремі напрямки її удосконалення.

Процедура застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів розпочинається за таких процесуальних підстав: 1) наявності скарги в якій повідомляється про вчинення суддею дисциплінарного проступку; 2) звернення до Дисциплінарної палати члена ВРП з заявою про виявлення в

діях судді дисциплінарного проступку; 3) звернення з дисциплінарною скаргою до ВРП Комісії з питань доброчесності та етики чи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Перелік фактичних підстав для порушення дисциплінарної процедури відносно судді визначений в ст. 106 Закону та аналізувався в попередніх підрозділах роботи [17].

Дисциплінарні провадження щодо суддів здійснюють Дисциплінарні палати ВРП. Дисциплінарне провадження розпочинається після отримання ВРП скарги щодо дисциплінарного проступку судді, з повідомленням про вчинення дисциплінарного проступку суддею (дисциплінарної скарги), поданої відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», або за ініціативою Дисциплінарної палати ВРП чи за зверненням ВККСУ у випадках, визначених законом. Днем початку здійснення дисциплінарного провадження є день отримання ВРП відповідної дисциплінарної скарги або день ухвалення Дисциплінарною палатою ВРП рішення про відкриття відповідної дисциплінарної справи за власною ініціативою чи день отримання Вищою радою правосуддя відповідного звернення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. У першочерговому (пріоритетному) порядку здійснюються дисциплінарні провадження: 1) розпочаті на підставі звернення ВККСУ; 2) розпочаті стосовно судді, стосовно якого ВРП розглядається питання про переведення його з одного суду до іншого за результатами конкурсу. ВРП може встановити інші критерії першочергового (пріоритетного) порядку здійснення дисциплінарних проваджень стосовно суддів у регламенті ВРП [17].

Процедура застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів починається з подання скарги та здійснення перевірки – дисциплінарне провадження розпочинається на підставі скарги (дисциплінарної скарги) щодо поведінки судді, автоматизована система розподіляє скаргу між членами ВРП для проведення попередньої перевірки наявності підстав для відкриття справи. Дисциплінарний інспектор ВРП,

визначений автоматизованою системою розподілу справ для попередньої перевірки відповідної дисциплінарної скарги (дисциплінарний інспектор ВРП – доповідач):

1) вивчає дисциплінарну скаргу і перевіряє її відповідність вимогам закону;

2) залишає без розгляду та повертає дисциплінарну скаргу скаржнику у таких випадках: якщо дисциплінарна скарга подана з порушенням порядку, визначеного Законом України «Про судоустрій і статус суддів, містить виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи, у ній порушується питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, звільненого з посади або повноваження якого припинені,

3) передає скаргу на розгляд Дисциплінарної палати для ухвалення рішення щодо залишення без розгляду та повернення її скаржнику або відкриття дисциплінарної справи у випадках якщо дисциплінарна скарга не містить посилання на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді, не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді, ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом.

4) протягом тридцяти днів з дня отримання такої скарги готує матеріали з пропозицією про відкриття або про відмову у відкритті дисциплінарної справи, даний строк може бути продовжений дисциплінарним інспектором, але у разі обґрунтованої потреби додаткової перевірки дисциплінарної скарги не більш як на п'ятнадцять днів;

5) готує висновок за результатом попереднього розгляду скарги та надає його разом із дисциплінарною скаргою та зібраними у процесі попередньої перевірки матеріалами на розгляд Дисциплінарної палати ВРП (далі – ДП ВРП) [33].

Наступною стадією процедури застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів є стадія відкриття дисциплінарної справи, її особливості полягають в наступному:

1. Дисциплінарна палата протягом тридцяти днів з дня отримання висновку дисциплінарного інспектора ВРП – доповідача розглядає такий висновок та додані до нього матеріали без виклику судді та особи, яка подала дисциплінарну скаргу, і за результатами розгляду ухвалює рішення про відкриття або про відмову у відкритті дисциплінарної справи.

2. ДП ВРП відмовляє у відкритті дисциплінарної справи якщо факти неналежної поведінки судді, що повідомляються у дисциплінарній скарзі, вже були предметом перевірки та розгляду і щодо них відмовлено у відкритті дисциплінарної справи або ухвалено рішення у дисциплінарній справі, закінчився встановлений законом строк для застосування до судді дисциплінарного стягнення.

3. Рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи ухвалюється Дисциплінарною палатою та оскарженню не підлягає. Рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи на вимогу члена Дисциплінарної палати, який не згодний з таким рішенням, або на вимогу дисциплінарного інспектора ВРП – доповідача передається для розгляду та остаточного ухвалення до ВРП у пленарному складі. ВРП розглядає питання на пленарному засіданні без виклику судді та особи, яка подала дисциплінарну скаргу, і ухвалює рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи або про скасування такого рішення ДП ВРП і відкриття дисциплінарної справи.

4. Копія рішення про відкриття або відмову у відкритті дисциплінарної справи не пізніш як через три дні з дня його ухвалення надсилається судді, щодо якого подано дисциплінарну скаргу, та особі, яка подала дисциплінарну скаргу.

5. Розгляд дисциплінарної справи здійснюється ДП ВРП за участю дисциплінарного інспектора ВРП – доповідача, судді, щодо якого відкрито

дисциплінарну справу, та скаржника. Суддя, скаржник можуть брати участь у розгляді справи самотійно та/або через свого представника. У разі відсутності судді з поважних причин розгляд дисциплінарної справи ДП ВРП переноситься. У разі повторної відсутності судді розгляд дисциплінарної справи здійснюється Дисциплінарною палатою без його участі, крім випадків, якщо суддя не був повідомлений або повідомлений з порушенням Закону, відповідно до якого суддя та скаржник мають бути повідомлені про засідання ДП ВРП не пізніше ніж за десять днів до дня його проведення в порядку, визначеному регламентом ВРП, та шляхом розміщення відповідної інформації на офіційному веб-сайті ВРП. Суддя вважається належним чином повідомленим, якщо повідомлення направлено на адресу його місця проживання чи перебування або на адресу суду, в якому такий суддя обіймає посаду, а за неможливості такого направлення – розміщено на офіційному веб-сайті [18].

Наступною стадією процедури застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів є підготовка дисциплінарної справи до розгляду. Зазначена стадія характеризується тим, що в ній доповідач визначає свідків та інших осіб, які підлягають виклику або запрошенню взяти участь у засіданні; доповідач визначає та долучає до дисциплінарної справи матеріали судової справи; доповідач готує висновок та проєкт рішення (ухвали), які разом з матеріалами дисциплінарної справи передає до відповідного структурного підрозділу секретаріату для надання членам Дисциплінарної палати для вивчення; повідомляє судді та скаржнику про наявність проєкту висновку, про право ознайомлення з ним та матеріалами дисциплінарної справи; скаржник та суддя повідомляються про засідання Дисциплінарної палати щодо розгляду дисциплінарної справи по суті.

В. В. Гордєєв, досліджуючи процедуру притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, яка здійснюється ДП ВРП зауважує, що «дисциплінарний інспектор ВРП наділений повноваженням здійснювати

запити у справі, в якій він є доповідачем. Крім того, член ВРП уповноважений вчиняти запити у справі, в розгляді та прийнятті рішення якої він приймає участь. Особа, що отримала надісланий Вищою радою правосуддя, її органом, членом ВРП або дисциплінарним інспектором запит на отримання інформації зобов'язана протягом 10 календарних днів з часу отримання надати усю витребовувану інформацію та документи» [139, с. 325].

Підготовка дисциплінарної справи щодо судді до розгляду – це етап провадження, який здійснюється дисциплінарним інспектором або членом Вищої ради правосуддя (ВРП) після відкриття справи. Метою цього етапу є всебічне вивчення обставин для прийняття Дисциплінарною палатою об'єктивного рішення. Процедура підготовки включає такі основні заходи: 1) збір доказів – витребування додаткової інформації, копій судових справ, матеріалів або пояснень від судді, заявника та третіх осіб; повідомлення сторін – направлення судді та скажнику копій матеріалів, ухвали про відкриття провадження та повідомлення про дату засідання; 3) підготовка висновку – складання дисциплінарним інспектором-доповідачем письмового висновку про наявність чи відсутність у діях судді складу дисциплінарного проступку; 4) ознайомлення з матеріалами – забезпечення права судді та скажника ознайомитися з проектом висновку та всіма зібраними матеріалами до їх розгляду.

Відповідно до Закону України «Про Вищу раду правосуддя» на цей процес відводиться певний час, а також існують конкретні строки давності притягнення до відповідальності. Важливі строки провадження: строк підготовки та розгляду – дисциплінарна палата розглядає справу протягом 90 днів з дня її відкриття, у виняткових випадках цей строк може бути продовжений ще на 30 днів; строк давності – притягнути суддю до відповідальності можна не пізніше 3 років з дня вчинення проступку (без урахування часу тимчасової непрацездатності, відпустки тощо).

Ознайомитися з повним текстом профільного закону та відстежувати хід розгляду можна через офіційний портал Вища рада правосуддя.

Дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя, члени, уповноважена особа секретаріату ВРП мають доступ до певних автоматизованих інформаційних і довідкових систем, а також реєстрів та банків даних, держателем яких є органи державної влади або органи місцевого самоврядування, інші державні органи. Вони можуть користуватися державними, урядовими, засобами комунікацій і зв'язку, мережами спеціального зв'язку тощо. Обробка зазначеної інформації здійснюється вищезазначеними особами із дотриманням вимог законодавства про захист інформації, персональних даних та збереження таємниці, що охороняється законом. Доступ до інформації, що містить гриф державної таємниці, здійснюється в установленому законодавством про державну таємницю порядку [34].

За результатами підготовки справи доповідач повинен не пізніше 30 днів із дня відкриття дисциплінарної справи: підготувати висновок та проєкт рішення, які разом з матеріалами дисциплінарної справи передати до певного структурного підрозділу секретаріату для подальшого передання членам Дисциплінарної палати для вивчення; повідомити суддю та скаржника про наявність такого проєкту висновку, про право ознайомлення з ним та матеріалами сформованої дисциплінарної справи у визначеному законом порядку [34].

Суддя може бути повідомлений про засідання Дисциплінарної палати щодо розгляду його дисциплінарної справи по суті у спосіб надіслання йому такого повідомлення на адресу місця перебування чи проживання чи на адресу суду, в якому зазначений суддя обіймає посаду, а у випадку неможливості – повідомлення розміщується на офіційному вебпорталі ВРП. Зазначені надсилання та розміщення повідомлення має відбутися не пізніше ніж за 10 днів до дня проведення засідання [34].

Неповідомлення судді про засідання Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя (ВРП) є грубим порушенням процесуальних прав. Це є самостійною, безумовною підставою для скасування рішення палати у Верховному Суді. Розгляд дисциплінарної справи за відсутності судді закон допускає лише у вичерпному переліку випадків: 1) повторна неявка – якщо суддю було належним чином повідомлено (не пізніше ніж за сім днів до засідання), його повторна неявка не зупиняє розгляд справи, крім окремих визначених законом випадків; 2) належне повідомлення – особа вважається належно повідомленою, якщо текст виклику надіслано на адресу суду або місця проживання, чи оприлюднено на офіційному вебсайті ВРП, якщо зв'язок із судом втрачено; 3) неявка при розгляді ВРП – при оскарженні рішення чи розгляді висновку палати на пленарному засіданні ВРП, неявка належно повідомленого судді не є перешкодою; 4) розгляд питань без виклику – певні технічні питання (наприклад, залишення скарги без розгляду з формальних причин) Дисциплінарна палата може вирішувати без виклику судді.

Наступною (основною) стадією процедури застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів є розгляд дисциплінарної справи та прийняття рішення.

Розгляд дисциплінарної справи щодо судді здійснюється Вищою радою правосуддя (ВРП) або її Дисциплінарною палатою у відкритому засіданні (якщо не прийнято рішення про закрите засідання для захисту персональних даних чи державної таємниці). Процедура включає такі основні етапи: 1) доповідь члена ВРП – засідання починається з доповіді члена ВРП, який проводив перевірку, після чого заслуховуються пояснення судді та скажника (якщо вони присутні); 2) дослідження доказів – палата або Рада вивчає матеріали справи, письмові пояснення судді, а також може допитати свідків та експертів; 3) вихід до нарадчої кімнати – після завершення обговорення члени ВРП видаляються до нарадчої кімнати для ухвалення

рішення; 4) прийняття рішення – відкритим голосуванням вирішується питання про наявність чи відсутність у діях судді дисциплінарного проступку та обирається вид стягнення, якщо проступок доведено.

За результатами розгляду ВРП може ухвалити одне з рішень: 1) про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього одного з передбачених законом стягнень (попередження, догана, сувора догана, подання про тимчасове відсторонення чи звільнення); 2) про відмову у притягненні до дисциплінарної відповідальності та закриття дисциплінарного провадження.

Порядок та підстави детально регламентовані Законом України «Про Вищу раду правосуддя», а офіційні статуси справ публікуються на Офіційному вебпорталі судової влади України та сайті Вищої ради правосуддя.

Відповідно до Закону України «Про Вищу раду правосуддя» стадія розгляду дисциплінарної справи щодо судді та прийняття рішення має такі особливості:

- розгляд дисциплінарної справи відбувається у відкритому засіданні Дисциплінарної палати, в якому беруть участь дисциплінарний інспектор ВРП – доповідач, суддя, скаржник, їх представники;

- перебіг засідання транслюється в режимі реального часу на офіційному веб-сайті ВРП, крім випадків, передбачених частиною другою цієї статті. На підставі вмотивованого клопотання дисциплінарного інспектора ВРП – доповідача, судді, скаржника, їх представників або за власною ініціативою Дисциплінарна палата може не здійснювати таку трансляцію, ухваливши відповідне рішення;

- розгляд дисциплінарної справи у закритому засіданні Дисциплінарної палати відбувається: якщо здійснення розгляду у відкритому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; для

запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя осіб, які беруть участь у розгляді дисциплінарної справи;

- у засіданні Дисциплінарної палати заслуховуються дисциплінарний інспектор ВРП – доповідач, суддя, скаржник, їх представники, свідки та інші особи, які були викликані або запрошені взяти участь у засіданні;

- учасники дисциплінарної справи мають право подавати докази, надавати пояснення, заявляти клопотання про виклик свідків, ставити запитання учасникам дисциплінарної справи, висловлювати заперечення, заявляти інші клопотання або відводи, ознайомлюватись з матеріалами справи. Для ознайомлення можуть надаватися матеріали, які безпосередньо пов'язані зі скаргою, із дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних щодо знеособлення персональних даних;

- перебіг розгляду дисциплінарної справи та оголошення результатів її розгляду фіксуються технічними засобами;

- якщо в процесі розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата дійде висновку про наявність ознак дисциплінарного проступку в діяннях інших суддів або про наявність ознак іншого дисциплінарного проступку в діяннях судді, щодо якого розглядається справа, Дисциплінарна палата може ухвалити рішення про відкриття відповідної дисциплінарної справи за власною ініціативою;

- дисциплінарна палата розглядає дисциплінарну справу протягом дев'яноста днів з дня її відкриття. Цей строк може бути продовжений Дисциплінарною палатою не більше ніж на тридцять днів у виключних випадках, у разі потреби додаткової перевірки обставин та/або матеріалів дисциплінарної справи;

- дисциплінарна палата може зупинити розгляд дисциплінарної справи у разі: 1) перебування судді у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до безпосередньої участі у бойових діях чи

здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення); 2) тимчасової непрацездатності або перебування судді у відпустці; 3) існування інших обставин, які унеможливають розгляд такої справи;

- загальна тривалість здійснення дисциплінарного провадження не може перевищувати 18 місяців з дня отримання Вищою радою правосуддя відповідної дисциплінарної скарги або з дня ухвалення Дисциплінарною палатою ВРП рішення про відкриття відповідної дисциплінарної справи за власною ініціативою чи з дня отримання Вищою радою правосуддя відповідного звернення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України до дня ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності, без урахування часу зупинення розгляду дисциплінарної справи. У разі порушення зазначеного строку дисциплінарне провадження підлягає закриттю за рішенням Дисциплінарної палати;

- підстава для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності вважається встановленою Дисциплінарною палатою (Вищою радою правосуддя) за результатами розгляду дисциплінарної справи, якщо докази, надані та отримані в межах дисциплінарного провадження, є чіткими та переконливими для підтвердження існування такої підстави. Чіткими та переконливими є докази, які з точки зору звичайної розсудливої людини у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин, що є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

- за результатами розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата ухвалює рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову у притягненні до дисциплінарної відповідальності

судді. Рішення у дисциплінарній справі ухвалюється відкритим поіменним голосування простою більшістю голосів;

- вид дисциплінарного стягнення визначається на основі принципу пропорційності, зокрема, враховуються характер дисциплінарного проступку судді, його наслідки, дані, що характеризують особу судді, ступінь його вини, наявність непогашених дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

- рішення Дисциплінарної палати викладається у письмовій формі, підписується членами Дисциплінарної палати, які брали участь у його ухваленні. У рішенні про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді Дисциплінарна палата може встановити порядок його виконання. Копія рішення Дисциплінарної палати у триденний строк з дня оголошення його резолютивної частини вручається чи надсилається судді та скаржнику [18].

Слід врахувати, що ні Законі ні в Регламенті ВРП [34] не визначено вимогу та процедуру оприлюднення результатів діяльності ВРП щодо здійснення дисциплінарних проваджень щодо суддей, особливо коли мова йде про закриття провадження з відповідних підстав. Так на офіційній сторінці ВРП в закладках «Відсторонення від здійснення правосуддя», «Інформація про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності», «Перелік суддів, звільнених ВРП за скоєння істотного дисциплінарного проступку» міститься інформація тільки про застосування до суддів дисциплінарних стягнень, інформацію про звільнення їх від відповідальності за результатами дисциплінарного провадження можливо отримати лише від неофіційних джерел – адвокатів, представників суддів, відносно яких здійснювалось дисциплінарне провадження. Таким чином, для надання прозорості дисциплінарної процедури відносно судді, забезпечення громадського контролю за діяльністю Дисциплінарних палат ВРП та для відновлення репутації судді, якого було визнано не винним у вчиненні дисциплінарного

проступку, доцільно доповнити ст. 50 Закону про ВРП п. 11 такого змісту: *«Рішення Дисциплінарної палати за результатом розгляду дисциплінарної справи щодо судді в десятиденний термін з моменту винесення оприлюднюється на офіційній веб-сторінці ВРП».*

Нижче на виконання задач дослідження нижче доцільно здійснити аналіз практики діяльності ВРП у період 2021–2025 рр. щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Нижче варто звернутись до аналізу практики діяльності ВРП у період 2021–2025 рр. щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, узагальненої в аналітичному дослідженні Анни Зубар «Як працює система дисциплінарних санкцій у судовій владі», розміщеної на порталі [pravo.ua](https://pravo.ua/iak-pratsiuie-systema-dystsyplinarykh-sanktsii-u-sudovii-vladi) за посиланням – URL: <https://pravo.ua/iak-pratsiuie-systema-dystsyplinarykh-sanktsii-u-sudovii-vladi> [2].

Так, відповідно до рішення ВРП № 1541/2дп/15-24 від 22.05.2024, до судді Доманівського районного суду Миколаївської області Єгоровій Н.І. було застосовано дисциплінарне стягнення у вигляді попередження. Згідно зі встановленими ВРП обставинами, суддя у постанові за результатами розгляду справи про адміністративне правопорушення за ст. 130 КУпАП (керування транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння) не навела частину необхідних мотивів на обґрунтування свого рішення [140]. За аналогічними обставинами рішенням № 3324/1дп/15-24 від 18.11.2024 ВРП притягнула до дисциплінарної відповідальності суддю Звенигородського районного суду Черкаської області Сакун Д.І. та застосувала до неї попередження [141].

Також варто навести приклади застосування дисциплінарних санкцій до суддів на підставі такого дисциплінарного проступку як допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та

стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду. За цією підставою ВРП у рішенні № 2799/3дп/15-24 від 25.09.2024 застосувала до судді Хустського районного суду Закарпатської області Савицького С.А. дисциплінарне стягнення у вигляді подання про звільнення судді з посади, оскільки визнала, що керування автомобілем суддею у стані алкогольного сп'яніння є неналежною поведінкою, яка порочить звання судді та принижує авторитет судової влади, та є грубим порушенням норм суддівської етики [142]. Сходим є рішення Харківського окружного адміністративного суду Заїчко О.В., рішення ВРП № 2688/1дп/15-24 від 16.09.2024[143].

Слід також вказати на приклади рішень ВРП щодо відсутності у діях та поведінці суддів складу дисциплінарних проступків. Зокрема, відповідно до рішення ВРП № 1026/1дп/15-24 від 08.04.2024 ненадсилення копій судових рішень не може бути кваліфіковано як вчинення суддею дисциплінарного проступку, оскільки це належить до професійних обов'язків відповідних працівників апаратів судів [3; 144]. Аналогічним є рішення ВРП № 2433/1дп/15-24 від 12.08.2024, про відсутність в діях судді складу дисциплінарного проступку за невчасне направлення рішення суду у зв'язку з відсутністю суддів та високим навантаженням [146].

В результаті аналізу практики діяльності ВРП у період 2021–2025 рр. щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, виокремлено такі її слабкі сторони: складність розмежування дисциплінарного проступку та судової помилки, неоднозначне тлумачення понять «істотної недбалості», «суттєве порушення норм права»; значна тривалість строків розгляду справи та відсутність переліку підстав, за наявності яких цей термін може бути продовжено; відсутність чітких підстав тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку застосування дисциплінарного стягнення та процесуального порядку їх застосування; відсутність підстав та процедури відводу члена (членів) Дисциплінарної палати ВРП; необхідність захисту

членів ВРП від тиску та забезпечення того, щоб скарги не використовувалися як інструмент тиску на суддів.

В підсумку зазначимо, що в результаті дослідження законодавчо визначених положень, які регламентують процедуру застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів, а також аналізу судової практики розгляду дисциплінарних справ Дисциплінарними палатами ВРП нами виокремлено ряд науково обґрунтованих рекомендації щодо удосконалення такої діяльності, а саме: необхідності визначити чіткі строки здійснення попередньої перевірки дисциплінарних скарг та вирішення палатами питання про відкриття проваджень за скаргами у своєму регламенті; визначити в законі запобіжники недотримання строків розгляду скарг, визначених законом і регламентом; унормувати процедуру розгляду запитів про надання публічної інформації під час розгляду дисциплінарної справи щодо судді у тому числі доступу до записів попередніх засідань дисциплінарних палат; публікувати на веб сторінці ВРП усі рішення за результатами розгляду дисциплінарних скарг у форматі відкритих даних; забезпечити ведення відеозапису а в перспективі і онлайн-трансляції усіх засідань дисциплінарних палат; систематизувати та узгодити процедури розгляду дисциплінарної справи відносно судді в Законі «Про судоустрій і статус суддів», в Законі про ВРП та Регламенті ВРП; та ін.

2.4. Особливості оскарження та виконання рішення, прийнятого в результаті дисциплінарного провадження відносно судді (за результатами аналізу судової практики)

З метою вирішення в межах даного підрозділу роботи наукового завдання спрямованого на розкриття особливостей такої процедури, виокремлення її сильних та слабких сторін та висловлення пропозиції щодо її

удосконалення основний вектор наукового пошуку буде звернуто на особливості оскарження та виконання рішення прийнятого в результаті дисциплінарного провадження відносно судді.

Так, згідно ч. 1 ст. 111 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя може оскаржити рішення про притягнення його до дисциплінарної відповідальності з підстав та в порядку, визначеному Законом України «Про Вищу раду правосуддя». Ця норма щодо судді узгоджується із міжнародними стандартами. Так, у статті наголошено, що важливою гарантією об'єктивного та справедливого розгляду і вирішення дисциплінарної справи щодо судді є можливість оскарження прийнятого у справі рішення. Так, у п. 20 Основних принципів незалежності судових органів (схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 40/32 та 40/146 від 29.11.1985 та 13.12.1985) наголошується, що рішення про дисциплінарне покарання, усунення від посади чи звільнення повинні бути предметом незалежної перевірки. У свою чергу рішення спеціального повноважного органу, що накладає санкції та вживає дисциплінарні заходи, повинні контролюватися судовим органом найвищої судової інстанції. У п. 69 Рекомендації CM/ Res (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки» безпосередньо йдеться про те, що дисциплінарне провадження повинен проводити незалежний орган влади або суд «...із наданням гарантій справедливого судового розгляду і права на оскарження рішення та покарання» [147, с. 175-176].

Особливості оскарження рішення прийнятого в результаті дисциплінарного провадження відносно судді визначені в Главі 5 Закону «Про ВРП» «Розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора» та в розділі 15 Регламенту ВРП.

Аналіз нормативно-правового регулювання стадії оскарження рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності дає можливість

виокремити два способи оскарження: 1) оскарження рішення Дисциплінарної палати до ВРП (досудове оскарження); 2) оскарження рішення ВРП до суду (судове оскарження).

Оскарження рішення Дисциплінарної палати до ВРП (досудове оскарження) має свої процедурні особливості, які розглянемо нижче.

Право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до ВРП має суддя, щодо якого ухвалено відповідне рішення. Скаржник має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до ВРП за наявності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження. Регламентом ВПР в п.13.12 визначено, що «питання про надання дозволу скаржнику на оскарження рішення Дисциплінарної палати вирішується під час постановлення нею рішення у дисциплінарній справі» [34].

Скарга на рішення Дисциплінарної палати має бути подана не пізніше десяти днів з дня його ухвалення. ВРП може поновити строк для оскарження рішення Дисциплінарної палати, якщо визнає, що він був пропущений з поважних причин.

Регламентом Вищої ради правосуддя визначено, що «скарга на рішення Дисциплінарної палати може бути подана виключно до ВРП. Скарга на рішення Дисциплінарної палати має містити: – найменування органу, до якого подається скарга; – прізвище, ім'я та по батькові судді (скаржника), місце проживання (перебування), номери засобів зв'язку; – дату ухвалення рішення та його номер; – мотиви, з яких суддя (скаржник) не погоджується із рішенням Дисциплінарної палати; – виклад вимог щодо суті рішення за результатами розгляду скарги; – підпис особи, яка подала скаргу. Якщо скарга подається представником судді (скаржника), то до неї додається документ, що підтверджує його повноваження» [33].

З дня ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади

суддя автоматично відстороняється від здійснення правосуддя до ухвалення Вищою радою правосуддя рішення про його звільнення з посади або скасування рішення Дисциплінарної палати. Попередню перевірку скарги здійснює доповідач, визначений автоматизованою системою розподілу справ, який не входить до складу Дисциплінарної палати, що ухвалила оскаржуване рішення (щодо судді), протягом двадцяти днів із моменту надходження скарги до Ради [18].

Скарга на рішення Дисциплінарної палати залишається без розгляду і повертається особі, яка її подала, якщо:

- 1) скарга не підписана чи не містить прізвища, імені, по батькові особи, яка подала скаргу;
- 2) скарга подана скаржником за відсутності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження;
- 3) скарга не містить відомостей про місце проживання (місце перебування, місцезнаходження) особи, яка подала скаргу (якщо скарга подана скаржником);
- 4) скарга містить виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи;
- 5) скаргу подано після закінчення строку, встановленого для її подання, і Вищою радою правосуддя такий строк не поновлено.

Рада більшістю членів Ради, які беруть участь у засіданні, може поновити особі, яка подала скаргу, строк для оскарження рішення Дисциплінарної палати, якщо визнає, що він був пропущений з поважних причин. Якщо Рада відмовила у поновленні строку на оскарження рішення Дисциплінарної палати, скарга залишається без розгляду. Скарга також залишається Радою без розгляду, якщо особа, яка подала скаргу, не порушує питання про поновлення такого строку [33].

Розгляд скарги на рішення ДП ВРП здійснює не пізніше тридцяти днів із дня їх надходження. У розгляді скарги не беруть участі члени ВРП, які

входять до Дисциплінарної палати, що ухвалила оскаржуване рішення. У разі ухвалення відповідного рішення Вищою радою правосуддя на засідання, на якому розглядається скарга на рішення Дисциплінарної палати, запрошується дисциплінарний інспектор ВРП – доповідач для доповіді щодо цієї дисциплінарної справи.

Розгляд скарги на рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді здійснюється відповідно до порядку розгляду дисциплінарної справи.

Розгляд скарги на рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до відповідальності здійснюється ВРП у пленарному складі. Скаргу може подати сам суддя або особа, яка її ініціювала, протягом 10 днів з дня ухвалення рішення. ВРП розглядає таку скаргу протягом 30 днів.

За результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати ВРП має право: 1) скасувати повністю рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та закрити дисциплінарне провадження; 2) скасувати частково рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення; 3) скасувати повністю або частково рішення Дисциплінарної палати про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення; 4) змінити рішення Дисциплінарної палати, застосувавши інший вид дисциплінарного стягнення; 5) залишити рішення Дисциплінарної палати без змін.

Копія рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, у триденний строк з дня ухвалення вручається чи надсилається судді та скаржнику або їх представникам [18].

Рішення за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі ВРП ухвалює відкритим поіменним голосуванням. Копія такого рішення ВРП у триденний строк з дня його

ухвалення вручається чи надсилається судді, скаржнику або їх представникам [33].

Нижче варто звернути увагу на процесуальні особливості позасудового оскарження рішення щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності а також вади такої діяльності та запропонуємо окремі шляхи їх вирішення.

Нагальним питанням, яке потребує правового регулювання є надання можливості всім сторонам безумовного оскарження рішення Дисциплінарної палати щодо притягнення суді до дисциплінарної відповідальності до ВРП. Так, відповідно до ч.1 ст. 51 Закону про ВРП безумовним правом оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до ВРП наділений суддя, щодо якого ухвалено відповідне рішення. Натомість цією нормою визначено обмеження щодо реалізації такого права скаржником. Скаржник має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до ВРП за наявності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження. При цьому, відповідно до п. 13.2. Регламенту ВРП питання про надання дозволу скаржнику на оскарження рішення Дисциплінарної палати вирішується під час постановлення нею рішення у дисциплінарній справі [33].

Варто погодитись з думкою Бондарчука Р.А., який вважає, що «дане положення обмежує право скаржника щодо перегляду рішення в результаті розгляду скарги на дії судді, яке було винесено Дисциплінарною палатою ВРП і для урівняння в правах судді та скаржника як сторін дисциплінарного провадження щодо судді доцільно в Законі «Про Вищу раду правосуддя» виключити положення абзацу 2 частини першої в статті 51 стосовно необхідності отримання дозволу на оскарження рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до ВРП у Дисциплінарній палаті, що невілює принципи процедури оскарження рішень органів публічної влади [9, с. 139].

Таку позицію підтримують і інші дослідники, які вважають, що «сучасне правове регулювання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності прийняте з ухилом у бік захисту суддів проти інтересів Скаржників. Це проявляється в обмеженнях юридичних осіб самостійно подати скаргу, у неможливості оскаржити повернення дисциплінарної скарги та/або відмову у відкритті дисциплінарної справи, практично повним обмеженням доступу Скаржників до судового оскарження рішень за наслідками розгляду дисциплінарних скарг. Такі обмеження, як правило, не сприяють захисту суддів від тиску з боку державних органів, оскільки державні органи мають легітимні можливості такі обмеження обходити, наприклад, подавати дисциплінарні скарги без участі адвокатів» [148, с. 280-288].

Нижче варто проаналізувати деякі приклади практики позасудового оскарження рішення щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, які вказують на досить часті порушення ВРП порядку застосування дисциплінарних стягнень до судді. ВРП (ВРП) при застосуванні дисциплінарних стягнень до суддів часто припускається порушень, пов'язаних із дотриманням процесуальних норм та принципів пропорційності. На основі аналізу практики ВРП можна виділити наступні найчастіші порушення: 1) порушення принципу пропорційності – стягнення, що застосовуються, іноді не відповідають тяжкості дисциплінарного проступку; 2) недотримання строків – часто порушуються строки притягнення до відповідальності, які становлять три роки з дня вчинення проступку (без урахування часу хвороби або відпустки); 3) помилки при кваліфікації – неправильна кваліфікація дій судді як дисциплінарного проступку, зокрема, у випадках, коли йдеться про оцінку мотивів ухвалення судового рішення; 4) недостатня вмотивованість рішень – рішення Дисциплінарних палат ВРП іноді не містять належного обґрунтування того, чому саме певний вид стягнення (попередження, догана тощо) є необхідним;

5) втручання у незалежність судді – застосування стягнень, які фактично є спробою вплинути на зміст судових рішень, що неприпустимо; 6) проблеми з процедурою – порушення процедури перевірки даних про дисциплінарний проступок та розгляду дисциплінарної справи. Окрім того, у 2023-2024 роках спостерігалися проблеми, пов'язані з тривалою відсутністю дисциплінарних інспекторів та накопиченням скарг, що також впливало на якість дисциплінарних проваджень.

Варто звернути увагу на окремі випадки порушення означеного порядку. Щодо порушення строків дисциплінарного провадження. Відповідно до ч. 7 ст. 51 Закону про ВРП «ВРП розглядає скарги на рішення Дисциплінарної палати не пізніше тридцяти днів із дня їх надходження» [7]. Практика діяльності ВРП щодо перегляду рішень ДП ВРП винесених за результатами розгляду дисциплінарної справи стосовно судді вказує на допущення порушення строків перегляду справи. До прикладу, ВРП здійснювала провадження щодо перегляду рішення Третьої дисциплінарної палати стосовно притягнення судді Дніпровського районного суду міста Київ Нелі Ластовки до дисциплінарної відповідальності та звільнення з 11 квітня 2017 року по 30 січня 2018 року (тобто 294 дні замість передбачених діючою на той час редакцією закону 120 днів) [149], чим порушила строки перегляду рішення, що стало підставою визнання рішення ВРП щодо звільнення судді з посади незаконним в судовому порядку за рішенням адміністративного суду.

Відповідно до законодавства скарга на рішення Дисциплінарної палати має бути подана не пізніше десяти днів з дня його ухвалення, однак ВРП може поновити строк для оскарження рішення Дисциплінарної палати, якщо визнає, що він був пропущений з поважних причин. Вживання поняття «поважні причини» є оціночним і відповідно викликає певні правові колізії, які вирішуються в судовому порядку. Так, ВРП задовольнила клопотання про поновлення строку на оскарження рішення Другої Дисциплінарної палати ВРП від 11 квітня 2018 року № 1073/2дп/15-18 про притягнення судді

Апеляційного суду міста Києва Чернушенка А.В. до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього дисциплінарного стягнення у виді внесення подання про звільнення з посади судді. Дисциплінарна палата визнала, що він був пропущений з поважних причин [150].

Окреме питання стосується можливості стороною дисциплінарного провадження отримати крім рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати інших документів для подальшого їх залучення як доказів в порядку судового оскарження рішення ВРП в дисциплінарній справі. З огляду на це доречним є звернення до аналізу практики судового розгляду спору, який базується на предметі такого оскарження. Так, відповідно до Ухвали Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду суд підтвердив законність дій ВРП, а саме. Судовим рішенням громадянину відмовлено у задоволенні позову до ВРП. Позивач просив визнати протиправним і нечинним пункт 6.7 Регламенту ВРП, відповідно до якого надавати витяг із протоколу засідання або технічний запис можна лише особі, яка має право оскаржити рішення Ради чи Дисциплінарної палати. Також він просив визнати протиправною відмову ВРП надати йому для ознайомлення електронну копію протоколів засідань та технічних записів засідань Другої Дисциплінарної палати ВРП у конкретній дисциплінарній справі та зобов'язати ВРП надати йому вказані матеріали. Згідно з пунктом 6.1 Регламенту ВРП на засіданнях Ради, Дисциплінарних палат ведуться протоколи та здійснюється повне фіксування технічними засобами, за винятком тієї частини засідання, що проводиться у нарадчій кімнаті. Відеотрансляція засідань Ради може відбуватися лише за наявності клопотань (згоди) всіх сторін (осіб, щодо яких розглядається питання порядку денного), за результатами розгляду яких Рада ухвалює відповідне рішення. Абзацом першим пункту 6.7 Регламенту ВРП передбачено, що витяг із протоколу засідання або копія технічного запису надається особі, яка має право оскаржити рішення Ради чи Дисциплінарної палати, за її

клопотанням. Частиною першою статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» визначено, що право на оскарження рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до ВРП має суддя, щодо якого ухвалено відповідне рішення. Копія протоколу та технічний запис засідання Ради або Дисциплінарної палати Ради може надаватися виключно в межах процедури оскарження рішення Ради чи Дисциплінарної палати ВРП. Їх використання з іншою метою та в інший спосіб чинним законодавством не передбачено. ВРП діяла в межах повноважень, наданих їй чинним законодавством України. Саме це підтвердив Верховний Суд, відмовивши позивачу [151].

Нижче доцільно здійснити аналіз процедури судового оскарження рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати (судове оскарження), яке знайшло своє часткове правове регулювання в ст. 52 Закону про ВРП [18].

Однак слід відмітити, що тут мова йде про загальні процедури такого оскарження, а саме підстави та умови такого оскарження, оскільки процедура судового оскарження рішень ВРП у тому числі щодо застосування до суддів дисциплінарного стягнення, як і до будь-якої категорії державних службовців чи інших суб'єктів наділених владними повноваженнями здійснюється в межах адміністративного судочинства (судового адміністративного процесу), який здійснюється у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) [152] та виходить за межі правового регулювання процедури притягнення суді до дисциплінарної відповідальності. Тому нижче ми лише дотично розглянемо питання оскарження рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, у тому числі на прикладі судового рішення по даній категорії адміністративних (судових) справ.

Судове оскарження рішень ВРП (ВРП) щодо застосування дисциплінарних стягнень до суддів є особливим видом адміністративного провадження, спрямованим на захист суддівської незалежності. Основні

особливості цього процесу, актуальні на 2024–2026 роки, базуються на Законі України «Про Вищу раду правосуддя» та практиці Великої Палати Верховного Суду (ВП ВС) і полягають в наступному: 1) рішення ВРП (як ухвалені Дисциплінарною палатою, так і ВРП загалом) оскаржуються виключно до Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду; 2) ВП ВС діє як апеляційна інстанція у разі оскарження рішень, прийнятих ВС як судом першої інстанції; 3) рішення ВРП (дисциплінарного органу) може бути оскаржене до Верховного Суду протягом тридцяти днів з дня його ухвалення; 4) рішення Дисциплінарної палати ВРП до самої ВРП оскаржується протягом 10 днів; 5) суддя має право оскаржити рішення ВРП лише з обмеженого переліку підстав, визначених ч. 2 ст. 57 Закону «Про ВРП» (застосовується зокрема при звільненні) та практикою ВС – відсутність повноважень: склад ВРП, який ухвалив рішення, не мав на це повноважень, порушення процедури підписання: рішення не підписано членом ВРП, який брав участь у голосуванні, відсутність обґрунтування: рішення не містить посилок на законні підстави та мотиви, з яких ВРП дійшла висновків, суддя не був належним чином повідомлений про засідання ВРП.

Суд не може переоцінювати докази, які вже оцінила ВРП, а лише перевіряє правомірність процедури та обґрунтованість рішення (доктрина «непереоцінки фактів»).

Особливості судового розгляду справ щодо оскарження рішень ВРП (ВРП) по застосуванню дисциплінарних стягнень до суддів полягають в наступному: 1) подання скарги не зупиняє дію рішення ВРП про дисциплінарне стягнення (наприклад, відсторонення), якщо інше не встановлено законом; 2) Велика Палата Верховного Суду наголосила, що ВРП не може за скаргою судді застосувати більш суворе стягнення, ніж було накладено Дисциплінарною палатою; 3) рішення Дисциплінарної палати про відмову у відкритті дисциплінарної справи не підлягає оскарженню в суді;

4) Верховний Суд перевіряє рішення ВРП на відповідність критеріям: пропорційність – чи відповідає стягнення тяжкості проступку, обґрунтованість – наявність чіткої кваліфікації діяння (безпідставне затягування, умисел, недбалість), врахування навантаження – ВРП та суд при оскарженні враховують рівень навантаження судді (наприклад, укомплектованість суду); 5) ВП ВС у своїх рішеннях (наприклад, від 23.01.2025) підкреслює, що оскарження не може бути способом втручання в дискреційні повноваження ВРП, якщо процедура була дотримана.

Законодавством в ст. 52 Закону про ВРП встановлені чіткі підстави, за наявності яких рішення ВРП, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, може бути оскаржене та скасоване, зокрема до них віднесено: 1) склад ВРП, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати; 2) рішення не підписано будь-ким із складу членів ВРП, які брали участь у його ухваленні; 3) суддя не був належним чином повідомлений про засідання ВРП – якщо було ухвалено будь-яке з рішень, визначених пунктами 2-5 частини десятої статті 51 цього Закону; 4) рішення не містить посилань на визначені законом підстави дисциплінарної відповідальності судді та мотиви, з яких ВРП дійшла відповідних висновків [18].

Аналіз даних підстав вказує на те, що перші три з них стосуються процедурних помилок ВРП, допущених в процесі прийняття рішення, і тільки остання вказує на можливість допущення помилки ВРП під час оцінки доказів та дослідженню інших обставин оцінки наявності або відсутності вини у вчиненні суддею дисциплінарного проступку.

З іншої сторони оскільки така категорія справ буде розглядатись у порядку визначеному в КАСУ, то підстави для оскарження рішення суб'єкта владних повноважень визначені в КАСУ. Зокрема, безумовними фактором віднесення даної категорії справ до тих, розгляд яких здійснюється в порядку КАСУ є наступні: по-перше, подання скарги (адміністративного позову) на

рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності породжує публічно-правовий спір, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 4 КАСУ під публічно-правовим спором слід розуміти спір в якому «хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій»; по-друге, ч. 1 ст. 19 КАСУ визначено подвійну юрисдикцію адміністративних судів по розгляду цього спору, з однієї сторони – це спір фізичної особи (судді, скаржника) із суб'єктом владних повноважень (ВРП) щодо оскарження його рішення, з іншої – спір з приводу проходження публічної служби в суді (застосування дисциплінарного стягнення, крім звільнення судді з посади), звільнення з публічної служби (застосування дисциплінарного стягнення звільнення судді з посади); по-третє, ст. 5 КАСУ вказує на право кожної особи в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом визнання протиправним та скасування індивідуального акта; по-четверте, суд у порядку встановленому КАСУ визначає законність та об'єктивність підстав звернення до адміністративного суду за наявності публічно-правового спору.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо за необхідне в статті 52 Закону «Про Вищу раду правосуддя» усунути поняття виключності підстав за яких Рішення ВРП, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, може бути оскаржене, оскільки таке рішення приймається судом у порядку та за підстав визначених Кодексом адміністративного судочинства України [152].

Також слід зауважити, що відповідно до ч. 4 ст. 22 КАСУ справа щодо оскарження рішення ВРП має розглядатись у Верховному Суді як суді

першої інстанції, а відповідно адміністративний позов щодо оскарження рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати щодо притягнення суді до дисциплінарної відповідальності має подаватись до Верховного Суду; а відповідно до ч. 6 ст. 12 КАСУ дана категорія справ відноситься до справ незначної складності, а тому має розглядатись у порядку спрощеного провадження.

У випадку скасування судом рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, ВРП розглядає відповідну дисциплінарну справу повторно. Повторний розгляд справи здійснюється Вищою радою правосуддя у пленарному складі у порядку, визначеному статтею 49 цього Закону.

Нижче розглянемо приклади судової практики судового розгляду справи щодо оскарження рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати щодо притягнення суді до дисциплінарної відповідальності та визначимо його особливості.

Наглядною в цьому плані є Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 лютого 2021 року (Провадження № 11-269сеп20) «Щодо Рішенням Вищої ради судочинства від 16 липня 2020 року № 2163/0/15-20 ВРП про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності» [153].

Так, Велика Палата Верховного Суду розглянувши в судовому засіданні в режимі відеоконференції справу за скаргою ОСОБА_1 на рішення ВРП (далі – ВРП) від 16 липня 2020 року № 2163/0/15-20, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення її Третьої Дисциплінарної палати від 4 грудня 2019 року № 3304/3дп/15-19, встановила що ВРП Рішенням від 16 липня 2020 року № 2163/0/15-20 ВРП змінила рішення її Третьої Дисциплінарної палати від 4 грудня 2019 року № 3304/3дп/15-19 "Про притягнення судді Корольовського районного суду міста Житомира ОСОБА_1, суддів Житомирського апеляційного суду ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 до дисциплінарної відповідальності" стосовно судді

Корольовського районного суду міста Житомира. На переконання ВРП, про очевидну та грубу недбалість судді під час розгляду скарги на дії державного виконавця щодо визначення вартості та оцінки майна у виконавчому провадженні, а саме під час вирішення клопотання про зупинення реалізації нерухомого майна, свідчать чіткі і зрозумілі норми матеріального та процесуального права, які регулювали питання, пов'язані з виконанням судових рішень. Дослідивши наявні у справі матеріали, заслухавши представників сторін та обговоривши їх доводи, Велика Палата Верховного Суду не може погодитися з наведеними у спірному рішенні мотивами, з яких ВРП дійшла висновку про доведеність у діях судді очевидної та грубої недбалості, як і грубого порушення ним обов'язків судді [153].

З урахуванням наявної доказової бази в результаті судового аналізу Верховна палата Верховного Суду постановила: 1) скаргу ОСОБА_1 на рішення ВРП від 16 липня 2020 року № 2163/0/15-20, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення її Третьої Дисциплінарної палати від 4 грудня 2019 року № 3304/3дп/15-19, задовольнити; 2) рішення ВРП від 16 липня 2020 року № 2163/0/15-20 скасувати [153].

Цей приклад наглядно показує, що в судовому порядку рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (зміни заходу дисциплінарного стягнення на більш легке) або звільнення судді з посади має бути належно обґрунтованим і базуватись на об'єктивному розгляді матеріалів дисциплінарної справи.

У постанові від 11 квітня 4 2024 у року у у і справі № № 990 SCGC/6 6/ / 23 (провадження № 11-206 сап 23) предметом перевірки був висновок ВРП про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності з підстави, передбаченої підпунктом «а» п. 1 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (внаслідок недбалості істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило

реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків), за встановлених обставин щодо нерозгляду клопотання прокурора про продовження строку тримання під вартою обвинуваченого, яке надійшло до суду під час перебування судді у відпустці та на самоізоляції (у зв'язку з підтвердженням нього COVID-19). Оскільки суддя був притягнутий до дисциплінарної відповідальності за порушення норм процесуального права щодо розгляду клопотання прокурора про продовження строку тримання під вартою обвинуваченого у кримінальному провадженні без урахування встановленої у дисциплінарному провадженні тієї обставини, що клопотання надійшло до суду під час перебування судді у відпустці, то ВП ВС дійшла висновку, що рішення ВРП не відповідало такому критерію правомірності рішення суб'єкта владних повноважень, як обґрунтованість [154].

У постанові від 20 лютого 2025 року у справі № № 990 SCGC/ 25/ / 24 (провадження № 11-263 сап 24) ВП ВС перевіряла, чи дійсно діяння судді мали склад дисциплінарних проступків, за які суддю притягнуто до дисциплінарної відповідальності, за підпунктами «а», «б» п. 1 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків; порушення правил щодо відводу (самовідводу) [154].

Наступною стадією процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є виконання рішення прийнятого в результаті дисциплінарного провадження відносно судді. Одразу слід зазначити, що виконання рішення прийнятого в результаті дисциплінарного провадження відносно судді не є стадією процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, однак оскільки породжує настання негативних наслідків

обмеження прав і свобод судді має бути піддано окремому (не поглибленому, дотичному) науковому аналізу.

Слід відмітити, що порядок та умови виконання рішення щодо застосування до судді дисциплінарного стягнення залежить від виду стягнення. Нагадаємо, що ст. 109 Закону «Про судоустрій і статус судді» визначає, що до суді можуть бути застосовані такі види дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця; 3) сувора догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; 4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов’язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; 5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня; 6) подання про звільнення судді з посади. Даним Законом не визначено порядок виконання даних видів дисциплінарних стягнень.

В свою чергу, аналіз норм Закону про ВРП вказує на те, що тільки порядок виконання рішень про окремі види дисциплінарних стягнень, що застосовується до судді є нормативно урегульованим.

Так, Законом про ВРП урегульовано порядок виконання застосування таких видів дисциплінарних стягнень до судді: 1) подання про звільнення судді з посади; 2) подання тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; 3) подання про переведення судді до суду нижчого рівня.

Натомість питання виконання рішень про застосування до судді таких дисциплінарних стягнень як попередження, догана та сувора догана на законодавчому рівні не знайшло свого регулювання, а отже на нашу думку

потребує нормативного урегулювання на рівні Дисциплінарного статуту суддів, який має бути прийнятим рішенням Ради суддів України та затвердженим рішенням ВРП. На сьогодні порядок виконання рішень про застосування даних дисциплінарних стягнень забезпечується керівництвом суду в якому здійснює судочинство суддя за сприяння регіональних відділень Національної школи суддів України під загальним керівництвом Державної судової адміністрації України та під контролем ВРП.

Звертаємо увагу, що інформація про застосування до суддів заходів дисциплінарної відповідальності міститься на сайті ВРП в рубриці «Інформація про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності», в якій зазначено: прізвище, ім'я, по батькові судді, назва суду, вид дисциплінарного стягнення, дата прийняття рішення про його застосування, номер рішення та резолютивна частина рішення Дисциплінарної палати ВРП. Загалом, згідно з відомостями звіту ВРП (далі – ВРП), упродовж 2024 року до ВРП надійшло 8 268 дисциплінарних скарг щодо суддів, за результатами розгляду цих скарг ухвалено 134 рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності 145 суддів, до яких застосовано такі дисциплінарні стягнення: попередження – щодо 64 суддів; догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця – до 19 суддів; сувора догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців – щодо 11 суддів; подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – щодо 3 суддів; подання про звільнення судді з посади – щодо 48 суддів. Водночас ВРП залишила без розгляду 3 136 дисциплінарних скарг (35 % від загальної кількості скарг, розгляд яких завершено у 2024 році), про що винесено 575 ухвал про їх повернення скаржнику [155-156].

Нижче доцільно виокремити особливості виконання рішення ВРП щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Так, на підставі аналізу норм Закону України «Про Вищу раду правосуддя» можна виділити такі особливості виконання рішення про подання про звільнення судді з посади полягають в наступному:

1) питання про звільнення судді з підстав, визначених пунктами 3 та 6 частини шостої статті 126 Конституції України (вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна), ВРП розглядає на підставі подання Дисциплінарної палати про звільнення судді;

2) суддя, стосовно якого розглядається питання про звільнення, повідомляється про засідання ВРП у порядку, визначеному Законом про ВРП. Неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності;

3) при розгляді питання про звільнення судді у разі незгоди на переведення до іншого суду в разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду, ВРП встановлює факт відмови судді від переведення до іншого суду (у тому числі факт ухилення від виконання відповідного рішення про переведення) на підставі заяви судді або повідомлення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про таку заяву судді, або повідомлення голови відповідного суду чи його заступника про неприбуття судді до суду для здійснення правосуддя;

4) запрошення на засідання ВРП судді, стосовно якого розглядається питання про звільнення його з посади є обов'язковим. Суддя та/або його представник має право бути заслуханим на засіданні ВРП та надати відповідні пояснення. У разі неможливості з поважних причин взяти участь у засіданні ВРП суддя може заявити клопотання про відкладення розгляду питання про звільнення його з посади. Повторна неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності;

5) за результатами розгляду питання про звільнення судді ВРП ухвалює вмотивоване рішення;

6) рішення ВРП про звільнення судді з посади може бути оскаржене та скасоване з підстав, визначених законом;

7) рішення ВРП про звільнення судді з підстав, визначених пунктами 3 та 6 частини шостої статті 126 Конституції України, може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав: склад ВРП, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати; рішення не підписано будь-ким із складу членів ВРП, які брали участь у його ухваленні; рішення не містить посилань на визначені законом підстави звільнення судді та мотиви, з яких ВРП дійшла відповідних висновків;

8) рішення ВРП про звільнення судді з підстави, визначеної пунктом 5 частини шостої статті 126 Конституції України, може бути оскаржене та скасоване з підстав, визначених частиною другою цієї статті, або у випадку, якщо суддя не був належним чином повідомлений про засідання ВРП, на якому було ухвалене рішення [18].

Доволі частими є випадки звільнення судді з посади за вчинення грубих порушень правил дорожнього руху. Так, звільнення судді у разі вчинення ДТП можливе, якщо його дії кваліфіковано як істотний дисциплінарний проступок або кримінальне правопорушення. Рішення про звільнення ухвалює Вища рада правосуддя на підставі подання від Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або за результатами розгляду дисциплінарної скарги. Звільнення за ДТП відбувається за наступними процедурами: 1) вчинення кримінального правопорушення – якщо ДТП спричинило тяжкі наслідки (наприклад, загибель або середньої тяжкості/тяжкі тілесні ушкодження) і суддю було засуджено за статтею Кримінального кодексу України (зокрема, ст. 286 ККУ); 2) обвинувальний вирок, що набрав законної сили, є безумовною підставою для припинення повноважень та звільнення; 3) якщо суддя порушив правила дорожнього

руху (наприклад, керував автомобілем у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, залишив місце аварії), це може розцінюватися як грубе порушення закону, що порочить звання судді. ВРП розглядає матеріали дисциплінарного провадження, якщо факти підтверджуються, Рада може ухвалити рішення про звільнення судді з посади; 4) суддя має право звернутися до Верховного Суду для оскарження рішення ВРП про його звільнення.

Частково порядок виконання рішення про подання про переведення судді до суду нижчого рівня урегульовано ст. 70 Закону про ВРП та має свої особливості, які полягають в наступному:

1) переведення судді з одного суду до іншого здійснюється Вищою радою правосуддя на підставі подання Дисциплінарної палати про переведення судді до суду нижчого рівня;

2) суддя, стосовно якого розглядається питання про переведення з одного суду до іншого, запрошується на засідання ВРП у порядку, визначеному цим Законом, неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності;

3) розгляд питання про переведення судді з одного суду до іншого починається з оголошення подання Дисциплінарної палати головуючим у засіданні ВРП;

4) за результатами розгляду питання про переведення судді з одного суду до іншого ВРП ухвалює вмотивоване рішення.

5) рішення ВРП про переведення судді може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав: склад ВРП, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати; рішення не підписано будь-ким із складу членів ВРП, які брали участь у його ухваленні; рішення не містить посилань на визначені законом підстави для переведення судді та мотивів, з яких ВРП дійшла відповідних висновків;

6) переведення судді до суду нижчого рівня не застосовується до судді вищого спеціалізованого суду, також у порядку застосування

дисциплінарного стягнення, не допускається переведення судді до вищого спеціалізованого суду [18].

Особливості виконання рішення про подання тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя полягають в наступному:

1) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності здійснюється ВРП на підставі рішення Дисциплінарної палати про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;

2) суддя, стосовно якого розглядається питання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності, та/або його представник може бути заслуханим на засіданні ВРП. Неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності;

3) ра результатами розгляду подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності ВРП ухвалює вмотивоване рішення;

4) суддя вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення, якщо протягом двох років з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку, а також за умови успішного проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшого підтвердження здатності здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами кваліфікаційного оцінювання (п. 4 ч. 1 ст. 110 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);

5) рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності може бути оскаржене

та скасоване виключно з таких підстав (ст. 69 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»): склад ВРП, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати; рішення не підписано будь-ким із складу членів ВРП, які брали участь у його ухваленні; рішення не містить посилення на визначені законом підстави тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності та мотиви, з яких ВРП дійшла відповідних висновків [17].

Окремим питанням, яке потребує висвітлення в межах аналізу стадії виконання рішення про застосування до судді заходів дисциплінарного стягнення у порядку притягнення його до дисциплінарної відповідальності є підстави та особливості погашення дисциплінарного стягнення, визначені в ст. 110 Закону «Про судоустрій та статус судді». Так, суддя вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення, якщо:

1) протягом шести місяців з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді попередження його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку;

2) протягом одного року з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді догани його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку;

3) протягом вісімнадцяти місяців з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді суворої догани його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку;

4) протягом двох років з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме

місця протягом вказаного строку, а також за умови успішного проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшого підтвердження здатності здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами кваліфікаційного оцінювання;

5) протягом трьох років з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді подання про переведення судді до суду нижчого рівня суддю не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку; однак суддя не може бути повернутий на посаду до попереднього суду лише в результаті такого погашення.

Висновки до розділу 2

Визначено підстави дисциплінарної відповідальності суддів з урахуванням їх законодавчого урегулювання. Встановлено, що за змістом та сутністю підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності можна систематизувати в такі групи: 1) порушення процесуальних норм та строків – незаконна відмова в доступі до правосуддя, безпідставне затягування розгляду справи (понад встановлені строки), порушення правил автоматизованого розподілу справ, незазначення мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін; 2) порушення етичних норм та несумісності – поведінка, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, позапроцесуальне спілкування щодо обставин справи, неповідомлення про конфлікт інтересів, порушення вимог щодо декларування доходів/видатків; 3) не належне невиконання професійних обов'язків – необґрунтована відсутність судді на робочому місці, часті безпідставні відрядження судді або бездіяльність, що призвела до істотних наслідків, порушення засад рівності

сторін або права на справедливий суд; 4) вчинення проступку умисно (усвідомлене порушення), вчинення проступку внаслідок недбалості (несумлінне ставлення до обов'язків). Виокремлено проблеми їх тлумачення в правозастосовній практиці.

З'ясовано систему заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів, оцінено їх ефективність та запропоновано окремі пропозиції щодо їх удосконалення.

Встановлено, що з поміж європейських країн система заходів дисциплінарного стягнення до суддів в Україні є найширшою та найбільш суворою. До таких заходів віднесено: попередження; догану з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця; сувору догану з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; подання про переведення судді до суду нижчого рівня; подання про звільнення судді з посади. Окрім того при застосуванні до судді заходів дисциплінарного стягнення, на нього поширюються також додаткові обмеження – тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя та непогашеність дисциплінарного стягнення. Здійснено аналіз обмежень, які передбачають дані заходи стягнення для судді.

Досліджено зміст процесуальних дій, які здійснюються в межах стадій процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. З'ясовано, що процедура дисциплінарної відповідальності суддів в Україні здійснюється ВРП і включає такі стадії: 1) подання скарги – звернення будь-якої осудної особи з аргументованою скаргою до ВРП (як правило це є учасники судового

процесу, який здійснює суддя – позивач, відповідач, адвокат, потерпіла особа); 2) попередня перевірка – здійснюється членом ВРП, який перевіряє дані, отримує письмові пояснення судді, вивчає матеріали справи; 3) відкриття справи та призначення дисциплінарного інспектора, який здійснює збір матеріалів справи та надає на розгляд Дисциплінарної палати; 4) розгляд справи – здійснюється у відкритому провадженні відповідною Дисциплінарною палатою ВРП за участі судді та скажника; 5) прийняття рішення – винесення рішення Дисциплінарною палатою ВРП щодо застосування стягнення, або закриття справи.

Систематизовано шляхи удосконалення правових та організаційних засад процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в Україні з урахуванням аналізу практики діяльності ВРП по застосуванню заходів дисциплінарної відповідальності відносно суддів за 2021–2025 роки.

Досліджено зміст процесуальних дій, які здійснюються в межах стадій позасудового (адміністративного) та судового оскарження процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності; виокремлено їх особливості, зокрема: оскарження рішень дисциплінарних палат ВРП щодо суддів здійснюється до ВРП протягом 30 днів; право на скаргу має суддя та скажник; розгляд скарги здійснює ВРП у пленарному складі, при цьому члени ВРП, які входили до Дисциплінарної палати, що прийняла рішення, не беруть участі в розгляді; рішення ВРП (як органу оскарження) може бути оскаржене до Верховного Суду протягом 30 днів; скарга має містити обґрунтування незаконності рішення, порушення процедури або невідповідність стягнення вчиненому проступку.

Досліджено зміст процесуальних дій, які здійснюються в межах стадії виконання рішення щодо застосування до судді дисциплінарного стягнення; виокремлено їх особливості, зокрема: якщо рішення не оскаржено, воно набуває чинності після закінчення строку на оскарження; попередження та догана є негайними заходами, тоді як подання про звільнення чи тимчасове

відсторонення реалізується після затвердження; у разі подання на звільнення, суддя припиняє здійснення правосуддя до прийняття рішення ВРП; у разі скасування рішення судом, суддя вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає у розкритті сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення дисциплінарної відповідальності суддів в Україні, з'ясування його вад та виокремлення напрямів удосконалення. За результатами дисертації сформульовано такі основні висновки:

1. Встановлено, що під адміністративно-правовим забезпеченням дисциплінарної відповідальності суддів в Україні треба вважати регламентовану нормами адміністративного права діяльність суб'єктів публічної адміністрації, спрямовану на застосування до суддів ефективних заходів дисциплінарної відповідальності за порушення судової етики, принципів доброчесності, процесуальних норм з дотриманням принципів законності такої процедури.

Виокремлено та систематизовано ознаки, які ідентифікують процедуру притягнення судді до дисциплінарної відповідальності як адміністративну процедуру: здійснюється спеціально-уповноваженим суб'єктом владних повноважень – ВРП; здійснюється у порядку та з підстав, визначених у законі; регулюється нормами адміністративно-процедурного права, однак на неї не поширюються норми Закону України «Про адміністративну процедуру»; завершується ухваленням адміністративного акта; рішення суб'єктів владних повноважень, що ухвалюються в процесі та за результатом процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, можуть бути оскаржені в позасудовому та судовому порядку.

2. З'ясовано, що основними вадами адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів є: 1) відсутність єдності норм щодо здійснення процедури застосування дисциплінарної відповідальності стосовно суддів (вони містяться в різних правових актах та

в окремих положеннях, частина з яких є неузгодженими); 2) не чітко визначені підстави для притягнення до відповідальності, тобто дій, рішень чи бездіяльності судді, які створюють склад дисциплінарного порушення; 3) потребують розширення та уточнення види дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до судді залежно від виду дисциплінарного проступку; 4) відсутні критерії оцінки обґрунтованості щодо застосування того чи іншого дисциплінарного стягнення; 5) потребує належного урегулювання процедура публічного оприлюднення порядку здійснення та результатів дисциплінарних проваджень.

З метою удосконалення адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності щодо суддів доведено необхідність: 1) ухвалення окремого Закону України «Про Дисциплінарний статут суддів», в якому треба систематизувати матеріальні та процедурні норми, які регламентують дисциплінарну відповідальність суддів, а також визначити підстави та порядок застосування заходів заохочення до суддів; 2) розробки та ухвалення Положення про Дисциплінарні палати ВРП, в якому мають бути прописані права та обов'язки її членів, підстави та процедури відводу та самовідводу, процедури ухвалення ними рішень стосовно притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, підстави та порядок оскарження їх рішень та відсторонення від виконання службових обов'язків; 3) внесення змін до Закону України «Про судоустрій та статус судді» щодо: закріплення порядку застосування всіх видів дисциплінарних стягнень до судді, уточнення видів дисциплінарних стягнень та підстав для їх застосування, визначення кола обмежень для судді, які передбачають застосування такого дисциплінарного стягнення, як попередження.

3. Виокремлено систему органів публічної влади, а також суб'єктів делегованих повноважень, які ініціюють та здійснюють процедуру дисциплінарної відповідальності щодо суддів: скажчик, ВРП (Дисциплінарний інспектор, Дисциплінарна палата), Державна судова

адміністрація, Рада суддів України. Запропоновано напрямки удосконалення діяльності системи даних суб'єктів, зокрема: 1) посилення ролі та незалежності ВРП шляхом забезпечення інституційної безперервності в роботі дисциплінарних палат ВРП, які здійснюють дисциплінарне провадження, дозволяючи членам ВРП виконувати повноваження до призначення наступників; 2) удосконалення процедури добору та діяльності дисциплінарних інспекторів, які проводять перевірку скарг, для забезпечення об'єктивності та доброчесності; 3) унормування діяльності Дисциплінарних палат ВРП в Положенні про Дисциплінарні палати ВРП, в якому мають бути прописані порядок їх формування та припинення діяльності, права та обов'язки її членів, підстави та процедури відводу та самовідводу тощо; 4) встановлення чітких строків та прозорих етапів дисциплінарного провадження, що включають перевірку, відкриття справи, розгляд та ухвалення рішення; 5) розмежування дисциплінарного проступку та помилки в застосуванні норм права, щоб уникнути впливу на суддів, а також перегляд підстав для звільнення, зокрема через умисне порушення.

4. З урахуванням аналізу міжнародних стандартів притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та в результаті дослідження процедур притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в тих Європейських країнах, на які орієнтується Україна в побудові (оновлені) судової системи та які є партнерами на цьому шляху, виокремлено позитивні практики такої процедури та визначено шляхи їх можливого впровадження в Україні, а саме: 1) здійснення чіткої диференціації видів дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до суддів залежно від ступеня важкості (шкідливості) вчинення дисциплінарного проступку в Законі України «Про судоустрій та статус суддів»; 2) зменшення навантаження на ВРП шляхом розподілення повноважень щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності таким чином – попередження, догану може застосовувати голова суду, в якому працює суддя, сувору догану – суд вищої інстанції для

судді нижчої інстанції за спрощеною процедурою, інші, більш суттєві санкції – Дисциплінарна палата ВРП за попереднім зібранням матеріалів справи дисциплінарними інспекторами ВРП у порядку загального провадження; 3) запровадження системи оцінки діяльності судді, відповідно до якої стосовно судді здійснюється перевірка на дотримання суддівської етики у випадку системного вчинення суддею помилок у роботі, а також при ухваленні рішення про обрання судді на посаду голови суду чи його заступника або призначення їх на новий термін повноважень.

5. Виокремлено проблеми тлумачення підстав дисциплінарної відповідальності суддів в Україні, які пов'язані з розмитістю законодавчих формулювань, суб'єктивізмом дисциплінарних органів (в окремих випадках) та конфліктом між необхідністю покарання за проступки і забезпеченням суддівської незалежності, з труднощами інтерпретації оціночних понять («істотне порушення», «грубе нехтування обов'язками»), що створює ризики тиску на суддів та порушення принципу передбачуваності. Запропоновано систематизувати практику діяльності ВРП щодо тлумачення підстав дисциплінарної відповідальності суддів у формі узагальнення такої практики, що слугувало б запобіжником для суддів та інших учасників судового процесу щодо відхилення від правомірної поведінки та дотримання принципів належного судочинства.

6. З'ясовано систему заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів, оцінено їх ефективність та запропоновано окремі пропозиції щодо їх удосконалення. Доведено, що під час ухвалення рішень щодо застосування до суддів того чи іншого дисциплінарного стягнення Дисциплінарні палати ВРП мають завжди застосовувати принцип пропорційності, який передбачає врахування характеру дисциплінарного проступку, його наслідків, даних, що характеризують особу судді, ступеня його вини, наявності непогашених дисциплінарних стягнень, інших обставин, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної

відповідальності. Обґрунтовано необхідність уточнення додаткових обмежень при застосуванні дисциплінарних стягнень до суддів в Законі України «Про судоустрій та статус суддів», встановивши, що за наявності непогашених дисциплінарних стягнень до судді може бути застосовано (а не обов'язково застосовується) більш суворе дисциплінарне стягнення, а також виключити як підставу недопуску судді до участі в конкурсі на обіймання посади в іншому суді – застосування до нього попередження та догани.

7. Систематизовано стадії адміністративної процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності; з'ясовано, що основною стадією такої процедури є розгляд справи, яка має такі особливості: строки розгляду – розгляд дисциплінарної справи має бути завершений протягом 90 днів з дня її відкриття, у виняткових випадках цей термін може бути продовжений ВРП, але не більше ніж на 30 днів; склад органу – справа розглядається колегіально Дисциплінарною палатою (у складі не менше трьох членів) або самою ВРП; підготовка до розгляду покладається на члена-доповідача; суддя та особа, яка подала скаргу, завчасно повідомляються про дату, час і місце засідання, їх неявка не перешкоджає розгляду справи, якщо вони були повідомлені належним чином, проте суддя має право брати участь особисто або через представника (адвоката); засідання є відкритим (проходить у форматі відкритих слухань), а його перебіг фіксується технічними засобами, заслуховується доповідач, який викладає обставини справи, надається слово скаржнику (за бажанням) для підтримки його доводів, надається слово судді або його представнику для надання пояснень, спростування звинувачень та надання доказів; орган, що розглядає справу, досліджує матеріали, зібрані під час попередньої перевірки, він може витребувати додаткові документи, викликати свідків, оцінювати докази та надавати їм правову оцінку; за наслідками розгляду ухвалюється рішення: або про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності із застосуванням стягнення (від попередження до подання про звільнення), або про відмову в такому

притягненні, рішення ухвалюється більшістю голосів від складу палати.

8. З'ясовано особливості стадії оскарження рішень щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, які полягають в такому: процедура оскарження передбачає чіткі строки та обмежене коло суб'єктів; рішення Дисциплінарної палати ВРП може оскаржити сам суддя (протягом 10 днів з дня ухвалення рішення); скаржник (особа, що подала дисциплінарну скаргу) має право на оскарження лише за умови, якщо Дисциплінарна палата надала на це дозвіл; скарга на рішення палати розглядається Вищою радою правосуддя у пленарному складі; за результатами розгляду ВРП може скасувати рішення, змінити його або залишити в силі; остаточне рішення ВРП (як ухвалене за скаргою, так і безпосередньо пленарне рішення) може бути оскаржене до Верховного Суду (Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду) протягом 30 днів.

Виокремлено особливості стадії виконання рішень щодо притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, які полягають в такому: виконання рішень про притягнення до відповідальності має свою специфіку залежно від виду застосованого стягнення; до суддів можуть застосовуватися стягнення від попередження до подання про тимчасове відсторонення від правосуддя, переведення до іншого суду або звільнення з посади; дисциплінарне стягнення застосовується не пізніше 3 років із дня вчинення проступку (без урахування часу лікарняного чи відпустки); якщо рішення передбачає звільнення судді, переведення його до іншого суду тощо, ВРП направляє відповідне подання до компетентних органів (наприклад, Президенту України або Верховному Суду); якщо суддя не піддається новому стягненню, воно автоматично вважається погашеним після закінчення певного строку (наприклад, подання про переведення діє протягом 3 років).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 2024 – рік діяльності Вищої ради правосуддя. Офіційний сайт ВРП.
URL:
https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/prezentaciya_zvit_vrp_2024.pdf.
2. Анна Зубар. Як працює система дисциплінарних санкцій у судовій владі. URL: <https://pravo.ua/iak-pratsiuie-systema-dystsyplinarnykh-sanktsii-u-sudovii-vladi>.
3. Презентація про результати діяльності ВРП у 2023 році. Офіційний сайт ВРП. URL: <https://hcj.gov.ua/page/prezentaciya-pro-rezultaty-diyalnosti-vrp-u-2023-roci>. (дата звернення – 20.12.2025).
4. Подкопаєв С. В. Дисциплінарна відповідальність суддів: *дис. ... канд. юрид. наук*. Харків, 2003. 185 с.
5. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: *дис. ... канд. юрид. наук*. Одеса, 2004. 187 с.
6. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики : *дис. ... д-ра юрид. наук* : 12.00.10. Одеса, 2018. 526 с.
7. Шевченко А. В. Дисциплінарна відповідальність суддів України : *автореф. дис. ... канд. юрид. наук*. Київ, 2013. 19 с.
8. Паришкура В. В. Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура»*. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2017. 270 с.
9. Бондарчук Р.А. Адміністративно-правове регулювання процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності*

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021. 206 с.

10. Марочкіним І. Є., Крючко Ю. І., Москвич Л. М. та ін. Статус суддів: *навч. посіб.* / за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Х.: Право, 2009. 120 с.

11. Голобутовський Р.З. Дисциплінарна відповідальність суддів у системі загальної юридичної відповідальності. *Право і суспільство*. 2019. №3. Частина 2. С. 153-159.

12. Дисциплінарно-деліктне право України: *навчальний посібник* / за заг. ред. Т. О. Коломoeць, В. К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2016. 464 с.

13. Зливко Я.С. Дисциплінарна відповідальність суддів як вид юридичної відповідальності. *Інтеграція юридичної освіти, науки і практики як основа сталого розвитку кримінально-виконавчого законодавства України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 12–13 жовт. 2017 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2017. С. 132-136.

14. Кохан В. П. Дисциплінарне провадження щодо суддів: проблеми теорії і практики. Харківський національний університет внутрішніх справ. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. 2010. Вип. 3(50). Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 324-331.

15. Лозовой С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів. Теоретичний аспект. *Соціальне право*. 2020. № 1. С. 57-63.

16. Овчаренко О.М. Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики. *Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура, адвокатура (081 – Право)*. Національний університет «Одеська юридична академія»; Міністерство освіти і науки України. Одеса, 2018. 44 с.

17. Про судоустрій та правовий статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст.545.

18. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст.50.

19. Луцюк П.С. Концептуальні засади юридичної відповідальності в сучасних умовах розвитку трудового законодавства : дис. д-ра юрид. наук: 12.00.05. Сєверодонецьк, 2017. 468 с.

20. Коротких А.Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України : дис. д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2019. 472 с.

21. Костюк В. Концепція права на публічну службу у контексті сьогодення: науково-теоретичний аспект. *Публічне право*. 2018. № 2 (30). С. 18–25.

22. Костюк В. Л., Яцкевич І. І. Конституційне право на державну службу через призму новітнього законодавства: науково-теоретичний аспект. *Публічне право*. 2017. № 3 (27). С. 151-160.

23. Іншин М.І. Механізм правового регулювання державної служби. *Форум права*. 2009. № 3. С. 297–231.

24. Коломоєць Т.О. Службове право як невід’ємний складник професійного навчання публічних службовців. *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences : the experience of Ukraine and the Republic of Poland : Collective monograph*. Lublin: Baltija Publishing, 2018. Р. 149–166.

25. Колпаков В.К. Публічна служба в сучасній парадигмі адміністративного права України. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку : *колективна монографія* / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Запоріжжя: Гельветика, 2017. С. 84–123.

26. Мельник Р.С. Система адміністративного права України : *монографія*. Харків: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2010. 398 с.

27. Миронюк Р.В. Новітні підходи до встановлення дисциплінарної відповідальності в публічній службі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 200–207.

28. Бондарчук Р.А. Правове регулювання процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, його вади та шляхи удосконалення. *Правові новели*. 2020. № 12. Т. 3. С. 10–15.

29. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст.50.

30. Халаджи О. В. Дисциплінарна відповідальність судді та правова природа процедури її застосування. *Наукові перспективи (Серія «Право»)*. Випуск № 11(65). 2025. С.1762-1773. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-11\(65\)-1762-1772](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-11(65)-1762-1772).

31 Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

32. Про затвердження Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 №231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>. (дата звернення – 20.12.2025).

33. Про затвердження Регламенту Вищої ради правосуддя: Рішенням Вищої ради правосуддя від 24.01.2017 року № 52/0/15-17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr52_910-17#Text. (дата звернення – 20.12.2025).

34. Про затвердження Положення про службу дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя: Рішенням Вищої ради правосуддя від 19 грудня 2024 року № 3713/0/15-24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3713910-24#Text>. (дата звернення – 20.12.2025).

35. Загальна декларація прав людини ООН від 10 груд. 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.

36. Бондарчук Р.А. Принципи притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 25 лютого 2021 р. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 217–220.

37. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R(94) 12«Незалежність, дієвість та роль суддів», ухвалених на 518 засіданні заступників міністрів 13 жовтня 1994 року – § 1 Принципу VI.

38. Європейська хартія про закон «Про статус суддів» – Рада Європи, Лісабон, 10 липня 1998 року Принцип 5.

39. Велика хартія суддів (Основні принципи), прийнята у м. Страсбурзі 17 – 19 листопада 2010 року (пункт 19).

40. Європейська хартія про закон «Про статус суддів» – Рада Європи, Лісабон, 10 липня 1998 року(пункт 5.1).

41. Принцип VI-3 Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (94) 12 та пункт 3.12 Рекомендації Європейської мережі рад суддів щодо рад суддів у Європі, Рим, 2011 р., звіт за 2010-2011 рр.

42. Халаджи О. В. Адміністративно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 5. 2025. С. 94-99. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.16>.

43. Халаджи О. В. Правові засади та принципи процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини* : зб. матеріалів XII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 12 груд. 2025 р.) / уклад. Л. М. Джурак. – Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 477-480.

44. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ. Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

45. Адміністративне право України. Повний курс : *підручник* / В.Галуцько, П.Діхтієвський, О.Кузьменко та ін. ; за ред. В.Галуцька, О.Правоторової. – Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
46. Стеценко А.Г. Адміністративне право України. *Навчальний посібник*. Київ, Атіка. 2007. 624 с.
47. Миколенко В.А. Прокуратура України як суб'єкт адміністративного права: *автореф. дис. канд. юрид. наук* : 12.00.07; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ. 2011. 19 с.
48. Григораш О. І. Суб'єктивні права й обов'язки – елементи адміністративно-правового статусу особи. *Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наук. праць*. Вип. 273 : Правознавство. Чернівці : Рута, 2005. С. 67–71.
49. Боярцева М. А. Адміністративно-правовий статус громадянина України : *автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук*. Київ, 2005. 21 с.
50. Орловська І.Г. Адміністративно-правовий статус суддів, прокурорів, адвокатів і нотаріусів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 22, Ч. 1. Т. 2. С. 205-208. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/92.pdf>.
51. Мацелик Т. О. Компетенція органів публічної адміністрації: поняття та структурні елементи. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 2. С. 76–83.
52. Цуркан М. І. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів: *Монографія*. Харків, 2010. 216 с.
53. Виконавча влада і адміністративне право / [за заг. ред. В.Б. Авер'янова]. К: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
54. Битяк Ю. П., Богущкий В. В., Гаращук В. М., Дяченко О. В., Зуй В. В. Адміністративне право України. Харків : Право, 2004. 310 с.

55. Колпаков В.К. Адміністративне право України / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

56. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: *підручник*. Київ. Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

57. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: *Навчально-методичний посібник*. Вид. друге, перероб. і доп. Одеса: Юридична література, 2002. 312 с.

58. Миколенко, О. І., & Миколенко, О. М. (2023). Адміністративно-правовий статус як категорія адміністративного права. *Правова держава*, (52), 65–73. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2023.52.291720>.

59. Голобутовський Роман Зіновійович. Адміністративно-правові засади публічної служби в органах судової влади в Україні. *Дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право*. ЗНУ. Запоріжжя. 2020. 387 с.

60. Косткіна Юлія Олександрівна. Правовий статус Вищої ради правосуддя : *автореф. дис. ... канд. юрид. наук* : 12.00.10. Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 20 с.

61. Іванищук Андрій Анатолійович. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні. *Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук*: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». К. 2017. 399 с.

62. Статус суддів : навч. посіб. / за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2009. 120 с.

63. Москвич Л. М. Статус суддів: теоретичний та порівняльно-правовий аналіз : *монографія*. Білозерка, 2004. 224 с.

64. Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності (частина перша). *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (5). С. 77–92. URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik05_05.pdf.

65. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів у сучасній правовій системі: процесуальні аспекти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. Випуск 8. 2024. С. 669–673.

66. Бондарчук Р.А. Особливості процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності та шляхи її удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2020. С. 270–273.

67. Ріхтер В.В., Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні: адміністративно-правова сутність. *Юридична наука*. № 5(107). 2020. Том 2. С. 67–73.

68. Захарова О.С. Теоретичні та практичні питання щодо дисциплінарної відповідальності суддів. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1. С. 21–25.

69. Василенко В.М. Дисциплінарна відповідальність суддів України: підстави, порядок та особливості дисциплінарного провадження. *Право і безпека*. 2011. № 3. С. 88–92. 14.

70. Жуган Р. Дисциплінарна відповідальність суддів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 300–305.

71. Дисциплінарна відповідальність суддів України: монографія / за ред. проф. М.А. Погорецького. К.: ВД «Дакор», 2014. 260 с.

72. Дисциплінарна відповідальність суддів: стандарти, підстави і процедури. *Практичний посібник*. Київ. 2021. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77de2d5c6105-4db5-be58-892330db0065/content>.

73. Бондарчук Р.А. Дисциплінарна відповідальність судді та правова природа процедури її застосування. *The scientific heritage*. 2021. № 70(70). Vol. 4. С. 43–47.

74. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст.43.

75. Основні принципи незалежності судових органів: Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text.

76. Європейська хартія про статус суддів, прийнята представниками європейських країн та учасниками зустрічі двох міжнародних асоціацій суддів у м. Страсбурзі 8–10 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236 (дата звернення – 20.08.2025).

77. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 40. Ст.2021.

78. Назаров І. В. (2011) Судові системи країн Європейського Союзу та України: генезис та порівняння: *монографія*. Харків: вид-во «ФІНН». 432 с.

79. Ганс-Отто Бартельс (2013) Забезпечення суддівської незалежності в Німеччині. *Національна безпека і оборона*. № 2-3. С. 109–112.

80. Паришкура В.В. Дисциплінарна відповідальність суддів у Німеччині. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 2. С. 131–136.

81. Шишкін В. І. (2001) Судові системи країн світу: *навч. посіб.*: у 3-х кн. К.: Юрінком Інтер. Кн. 2. 336 с.

82. Ordonnance № 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000339259#LEGISCTA000006118278> (дата звернення – 20.08.2025).

83. Loi organique n° 94-100 du 5 février 1994 sur le Conseil supérieur de la magistrature. URL:

<http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT00000036428> (дата звернення – 20.08.2025).

84. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, 1994 m. gegužės 31 d. Nr. I-480 Vilnius. URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=493976&p_tr2=2 (дата звернення – 20.08.2025).

85. Іщенко О., Самофал М. (2013) Особливості правового регулювання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності в Литовській Республіці. *Слово Національної школи суддів*. № 1. С. 160–167.

86. В'ячеслав Плєскач. Етичні стандарти і дисциплінарна відповідальність суддів у Литовській Республіці. URL: <https://constitutionalist.com.ua/etychni-standarty-i-dystsyplinarna-vidpovidalnist-suddiv-u-lytovskij-respublitsi> (дата звернення – 20.08.2025)

87. Бондарчук Р.А. (2021) Зарубіжний досвід реалізації процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності та напрями його впровадження в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. № 51. С. 60-64. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.51.12>

88. Judicial Independence in Transition / ed.: A. Seibert-Fohr, L. D. Muller, D. Zimmermann, E. K. Schmidt, S. Klatte. Springer Science & Business Media, 2012. 1378 p.

89. Міжнародні стандарти у сфері етики та поведінки суддів. *Юридичний журнал*. 2010. № 10. С. 75–109.

90. Квасневська Н. Д. Законодавство країн Європи про кримінальну відповідальність суддів за неправосудність. *Судова Апеляція*. 2009. № 2 (15). С. 90-98.

91. Паришкура В. В. Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз. *Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за*

спеціальністю 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2017. 40 с.

92. Олександр Іщенко, Ірина Самофал. Особливості правового регулювання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності в Литовській Республіці. *Слово Національної школи суддів України*. №1 (2). 2013. С.160-166.

93. Бурдін, М. Ю. Міжнародні та європейські стандарти судоустрою та статусу суддів: класифікація, правове регулювання та імплементація в національну практику / Бурдін М. Ю., Бугайчук К. Л., Юрченко О. М. // *Юридичний науковий електронний журнал*. – 2024. – № 8. – С. 16-20. URL: http://lsej.org.ua/8_2024/3.pdf.

94. Погорецький М. А., Польовий О. Л., Яновська О. Г. Гарантії суддівської незалежності при притягненні суддів до юридичної відповідальності: *монографія*. К.: ВД «Дакор», 2014. 308 с.

95. Шишкін В. І. Судові системи країн світу: *навч. посіб.*: у 3-х кн. К.: Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 336 с.

96. Іщенко О. Практичні питання дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. *Слово національної школи суддів України*. 2012. № 1. С. 32-38.

97. The Law on Courts of the Republic of Lithuania. URL: [http://www.teismai.lt/en/courts/legal acts](http://www.teismai.lt/en/courts/legal%20acts).

98. Олексій МЕЛЬНИК, Володимир РИБАЛКО. Дисциплінарна відповідальність суддів у Іспанії. *СЛОВО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ СУДДІВ УКРАЇНИ*. № 1 (46). 2024. С.16-26.

99. Машталір Х. В. Судова система Італійської республіки: політико-правовий аналіз. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 2(11). 2016. С. 30-33.

100. Халаджи О.В. Досвід країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та напрями його впровадження в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. №4 (60). 2025. С. 59-64. URL:<https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.4.8>.

101. Куйбіда Р. Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні: проблеми законодавства і практики / Р. Куйбіда, М. Середа. К.: ФОП Москаленко О.М., 2013. 72 с.

102. Іванець О. Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 58–65. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/4-2015/ivanets.pdf> (дата звернення 15.12.2025 року).

103. Василенко В. М. Дисциплінарна відповідальність суддів України: підстави, порядок та особливості дисциплінарного провадження. *Право і безпека*. 2011. № 3(40). С. 88-92. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/20461>. (дата звернення 15.12.2025 року).

104. Кузів Г.С., Ільницький О.В. Нормативна визначеність підстав дисциплінарної відповідальності суддів як гарантія їх незалежності та ефективності функціонування судової влади. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 361-372. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.62>.

105. Сикал М., Шамрук Н. Підстави дисциплінарної відповідальності судді. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 1 (17). 2019 р. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/34197/1/C%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BB.pdf>. (дата звернення – 20.12.2025).

106. Хотинська-Нор О. Дисциплінарна відповідальність vs. незалежність суддів. *Право України*. 2018. № 3. С. 110-122. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2018-03-110>.

107. Новак О. Особливості дисциплінарної відповідальності суддів. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2012. Випуск 23. С. 334-343.

108. Мешерякова Н. Дисциплінарна відповідальність суддів. URL: <http://www.licasoft.com.ua/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=245763&menu=360369> (дата звернення – 20.12.2025).

109. Подкопаєв С. Про дисциплінарну відповідальність суддів. URL: <http://justinian.com.ua/article.php?id=1778>. (дата звернення – 20.12.2025).

110. Зливко Я.С. До питання щодо підстав притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. *Актуальні проблеми освіти, науки та галузевого законодавства у світлі вимог Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки*: матеріали міжнар. заочної наук.-практ. конф. (Чернігів, 30 черв. 2017 р.). Чернігів: Десна Поліграф, 2017. С. 34-37.

111. Бондарчук Р.А. Підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. *Juris Europensis Scientia*. 2021. № 3. С. 26–30.

112. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закону від 13.04.2012 № 4651-VI. *База даних Законодавство України / ВР України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/4651-17> (дата звернення 15.12.2025 року).

113. Іван Жигалкін. Притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: які передбачені підстави. *Судово-юридична газета*. Випуск № 1 (484) / 8 березня 2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/164746-prityagnennya-suddi-do-distiplinarnoyi-vidpovidalnosti-yaki-peredbacheni-pidstavi>. (дата звернення 15.12.2025 року).

114. Практика Великої Палати Верховного Суду з розгляду скарг на рішення Вищої ради правосуддя стосовно дисциплінарної відповідальності суддів (2024-2025 роки). URL: <https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/>

Dyscuplinarna_vidpovidalnist_2025_02_05.pdf (дата звернення 15.12.2025 року).

115. Овчаренко О.М. Юридична відповідальність судді: теоретико-прикладне дослідження: *монографія*. Х.: Право, 2014. 415 с.

116. Кодекс суддівської етики: затв. Рішенням XI чергового з'їзду суддів України 22.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13> (дата звернення 15.12.2025 року).

117. Бурлаков Сергій. Чи завжди порушення правил суддівської етики тягне дисциплінарну відповідальність судді? Видання: *Юридична практика від 11.07.2025*. URL: <https://hcj.gov.ua/massmedia/chy-zavzhdy-porushennya-pravyl-suddivskoyi-etyky-tyagne-dyscuplinarnu-vidpovidalnist-suddi> (дата звернення 15.12.2025 року).

118. Микола Мельник. Відповідальність судді за ухвалене ним судові рішення. Публікація. *Офіційний сайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: <https://unba.org.ua/publications/10306-vidpovidal-nist-suddi-za-uhvalene-nim-sudove-rishennya.html> (дата звернення 15.12.2025 року).

119. Сімонишина Ж. В., Рибалко В. О. Підстави дисциплінарної відповідальності суддів : *практичний посібник для дисциплінарних інспекторів*. / Ж. В. Сімонишина, В.О. Рибалко. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2023. 148 с.

120. Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні: проблеми законодавства і практики / Куйбіда Р., Серeda М. К.: ФОП Москаленко О.М., 2013. 72 с.

121. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

122. Халаджи О.В. Підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: законодавче визначення та проблеми тлумачення.

Юридичний науковий електронний журнал. №1. 2026. С.196-200. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2026-1/42>. https://lsej.org.ua/1_2026/44.pdf.

123. Баланс між дисциплінарною відповідальністю суддів і суддівською незалежністю: у Верховному Суді обговорили тему відповідальності судді за істотне порушення матеріального та процесуального закону при ухваленні судового рішення. *Публікація від 09 вересня 2025 року.* URL: <https://court.gov.ua/archive/1875011>. (дата звернення – 20.12.2025).

124. Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення дисциплінарних та інших процедур (реєстр. № 13137 від 26.03.2025). *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56019>. (дата звернення – 20.12.2025).

125. Європейські стандарти дисциплінарного провадження щодо судді: аналітичний звіт. Проєкт «Право-Justice». Жовтень 2023. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/pravo-justice_report_on_disciplinary_proceedings.pdf/. (дата звернення – 20.12.2025).

126. Андрій Матат. Пропорційність при застосуванні до судді дисциплінарного стягнення. Публікація від 15.09.2021 року видання ЛІГА.net. URL: <https://blog.liga.net/user/amatat/article/41292>. (дата звернення – 20.12.2025).

127. Кутельвас Т.Є. Окремі напрями підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури відсторонення судді. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management).* 2024. № 3(63). Р. 72–79. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.3.12>.

128. Котелевець А., О.Овчаренко. Істотний дисциплінарний проступок судді: від теорії до практики. *Публікація від 13.04.2026 року.* URL: <https://hcj.gov.ua/news/istotnyy-dyscyplinarnyy-prostupok-suddi-vid-teoriyi-do-praktyky>.

129. Узагальнення практики розгляду Вищою радою правосуддя та її дисциплінарними органами дисциплінарних справ щодо суддів (за матеріалами справ 2017-2021 років). *Офіційний сайт ВРП*. С. 232-233. URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/1012-3web.pdf>. (дата звернення – 20.12.2025).

130. Узагальнення практики розгляду Дисциплінарними палатами Вищої ради правосуддя дисциплінарних справ стосовно суддів за 2024 рік. *Офіційний сайт ВРП*. URL: <https://hcj.gov.ua/page/2025-0>. (дата звернення – 20.12.2025).

131. ВРП звільнила шістьох суддів за загальними обставинами 11.04.2023. *Офіційний сайт ВРП*. URL: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-zvilnyla-shistoh-suddiv-za-zagalnymy-obstavynamy-1>. (дата звернення – 20.12.2025).

132. Протягом 2023 року звільнено 325 суддів. Офіційний сайт ВРП. URL: <https://hcj.gov.ua/news/uprodovzh-2023-roku-zvilneno-325-suddiv>. (дата звернення – 20.12.2025).

133. Протягом 2024 року звільнено 285 суддів. Офіційний сайт ВРП. URL: <https://hcj.gov.ua/news/285-suddiv-zvilneno-uprodovzh-2024-roku>. (дата звернення – 20.12.2025).

134. Протягом 2025 року звільнено 226 суддів. Офіційний сайт ВРП. URL: <https://hcj.gov.ua/news/226-suddiv-zvilneno-protyagom-2025-roku>. (дата звернення – 20.12.2025).

135. Бойко А.М. Дисциплінарна відповідальність судді за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. С. 341–344. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/80>.

136. Халаджи О.В. Система заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів та її ефективність. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2026. Серія ПРАВО. Випуск

93. Частина 3. С.363-369. URL:<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.50>.
<https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2026/03/93-part-3-1.pdf>.

137. Халаджи О.В. Окремі питання ефективності заходів дисциплінарної відповідальності, що застосуються до суддів. *Теорія і практика конституціоналізму: вітчизняний і зарубіжний досвід* : матер. Регіон. наук.-практ. семінару, присвяч. 27-й річниці прийняття Конституції України (м. Дніпро, 20 черв. 2023 р.) / уклад : к.ю.н., доц. І. А. Сердюк, І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С.100-104.

138. Халаджи О. В. Дисциплінарна відповідальність судді як засіб публічного контролю за дотриманням принципів ефективного та добросовісного судівництва. *Права людини в контексті актуальних проблем державотворення, правотворення, правоінтерпретації та правореалізації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 77-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Дніпро, 10 груд. 2025 р.) / упоряд : к.ю.н., доц. І. А. Сердюк; к.ю.н., доц. Ю. С. Завгородня. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. С. 123-127.

139. Гордєєв В. В. Дисциплінарна відповідальність судді. *Topical Issues of Procedural Law in Ukraine : Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». 2025. Р. 301–332.

140. Про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді Доманівського районного суду Миколаївської області Єгорової Н.І.: Рішення ВРП № 1541/2дп/15-24 від 22.05.2024. Офіційний сайт ВРП. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/45589>. (дата звернення – 20.12.2025).

141. Про притягнення судді Звенигородського районного суду Черкаської області Сакун Д.І. до дисциплінарної відповідальності: Рішення ВРП № 3324/1дп/15-24 від 18.11.2024. Офіційний сайт ВРП. URL: https://hcj.gov.ua/disciplinary?title=&field_court_name_value=&field_penalty_value= (дата звернення – 20.12.2025).

142. Про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді Хустського районного суду Закарпатської області Савицького С.А.: Рішення ВРП № 2799/3дп/15-24 від 25.09.2024. *Офіційний сайт ВРП*. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/47524>. (дата звернення – 20.12.2025).

143. Про притягнення судді Харківського окружного адміністративного суду Заїчко О.В. до дисциплінарної відповідальності: Рішення ВРП № 2688/1дп/15-24 від 16.09.2024. *Офіційний сайт ВРП*. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/47357>. (дата звернення – 20.12.2025).

144. Про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді Солом'янського районного суду міста Києва Козленко Г.О.: Рішення ВРП № 1026/1дп/15-24 від 08.04.2024. *Офіційний сайт ВРП*. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/45114>. (дата звернення – 20.12.2025).

145. Про відмову у притягненні судді Дніпропетровського окружного адміністративного суду Ніколайчук С.В. до дисциплінарної відповідальності та припинення дисциплінарного провадження: Рішення ВРП № 2433/1дп/15-24 від 12.08.2024. *Офіційний сайт ВРП*. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/46950>. (дата звернення – 20.12.2025).

146. Про відмову у притягненні судді Козівського районного суду Тернопільської області Гриновець О.Б. до дисциплінарної відповідальності та припинення дисциплінарного провадження: Рішення ВРП № 1179/1дп/15-24 від 22.04.2024. *Офіційний сайт ВРП*. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/45169>. (дата звернення – 20.12.2025).

147. Сідей Я.Я. Дисциплінарна відповідальність суддів: підстави, порядок та особливості дисциплінарного провадження. *Публічне право*. 2018. № 1. С. 171-178.

148. Нікітін В. В., Юринець Ю. Л., Белкін Л. М. Белкін М. Л. Адміністративно-правові засади дисциплінарної відповідальності суддів в контексті гарантій їх недоторканності. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2023 р., № 3 (81). С. 280-288.

149. Рішення третьої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя у справі 2475/3дп/15-18 від 01.08.2018 «Про притягнення судді Дніпровського районного суду міста Києва Ластовки Н.Д. до дисциплінарної відповідальності, відмову у притягненні судді Дніпровського районного суду міста Києва Курила А.В. до дисциплінарної відповідальності та припинення дисциплінарного провадження стосовно нього». URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/128>. (дата звернення – 20.12.2025).

150. Рішення Другої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 11.04.2018 року у справі № 1073/2дп/15-18 «Про притягнення судді апеляційного суду міста Києва Чернушенка А.В. до дисциплінарної відповідальності». *Офіційний сайт ВРП*. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/97>. (дата звернення – 20.12.2025).

151. Верховний Суд визнав норми Регламенту ВРП законними. Інформація з офіційного сайту Вищої ради правосуддя. *Публікація від 05.11.2020*. URL: <https://ukrainepravo.com/news/ukraine/vs-vidmovyv-u-pozovi-pro-zakonnist-norm-reglamentu-vyshchoyi-rady-pravosuddya>. (дата звернення – 20.12.2025).

152. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.

153. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 лютого 2021 року (Провадження № 11-269сап20) «Щодо Рішенням Вищої ради судочинства від 16 липня 2020 року № 2163/0/15-20 ВРП про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності». Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <http://od.reyestr.court.gov.ua/files/47/b5531956b9a853b9b762df51b7d0e08a.rtf>. (дата звернення – 20.12.2025).

154. Шевцова Н. Практика Великої Палати Верховного Суду з розгляду скарг на рішення Вищої ради правосуддя стосовно дисциплінарної відповідальності суддів (2024-2025 роки). 2025.

URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/Dyscuplinarna_vidpovidalnist_2025_02_05.pdf (дата звернення – 20.12.2025).

155. Порівняльний аналіз звітів щодо практики здійснення оцінки відповідності суддів критеріям доброчесності та професійної етики. *Офіційний сайт ВРП* URL: <https://hcj.gov.ua/page/porivnyalnuu-analiz-zvitiv-shchodo-praktyky-zdiysnennya-ocinky-vidpovidnosti-suddiv-kryteriyam>. (дата звернення – 20.12.2025).

156. Огляд рішень ВРП про тимчасове відсторонення суддів від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності та про продовження строку такого відсторонення за перше півріччя 2025 року. *Офіційний сайт ВРП*. URL: <https://hcj.gov.ua/page/oglyad-rishen-vrp-pro-tymchasove-vidstoronennya-suddiv-vid-zdiysnennya-pravosuddya-u-zvyazku-z>. (дата звернення – 20.12.2025).

ДОДАТОК

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Халаджи О.В. Дисциплінарна відповідальність судді та правова природа процедури її застосування. *Наукові перспективи (Серія «Право»)*. Випуск № 11(65). 2025. С. 1762-1773.

2. Халаджи О.В. Адміністративно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 5. 2025. С. 94-99.

3. Халаджи О.В. Досвід країн ЄС щодо встановлення та застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та напрями його впровадження в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. №4 (60). 2025. С. 59-64.

4. Khaladzhi Olga. Foreign practices of the functioning of the institute of disciplinary responsibility of judges and directions of their implementation in Ukraine. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 6(74). P. 34-41.

5. Халаджи О.В. Підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: законодавче визначення та проблеми тлумачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. №1. 2026. С. 196-200. URL: https://lsej.org.ua/1_2026/44.pdf.

6. Халаджи О.В. Система заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів та її ефективність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2026. Серія ПРАВО. Випуск 93. Частина 3. С. 363-369.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Халаджи О.В. Окремі питання ефективності заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів. *Теорія і практика конституціоналізму: вітчизняний і зарубіжний досвід* : матер. Регіон. наук.-практ. семінару, присвяч. 27-й річниці прийняття Конституції України (м. Дніпро, 20 черв. 2023 р.) / уклад : к.ю.н., доц. І. А. Сердюк, І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 100-104 (очна форма).

8. Халаджи О.В. Дисциплінарна відповідальність судді як засіб публічного контролю за дотриманням принципів ефективного та доброчесного судівництва. *Права людини в контексті актуальних проблем державотворення, правотворення, правоінтерпретації та правореалізації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 77-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Дніпро, 10 груд. 2025 р.) / упоряд : к.ю.н., доц. І. А. Сердюк; к.ю.н., доц. Ю. С. Завгородня. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. С. 123-127 (очна форма).

9. Халаджи О.В. Правові засади та принципи процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини* : зб. матеріалів XII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 12 груд. 2025 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 477-480 (заочна форма).

10. Халаджи О.В. Окремі питання ефективності заходів дисциплінарної відповідальності, що застосовуються до суддів. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 16 бер. 2026 р.); у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2026. С. 193-195 (очна форма).